

WYDZIAŁ
ARCHITEKTURY

Imię i nazwisko studenta: ~~XXXXXXXXXXXX~~

Nr albumu: 182162

Poziom kształcenia: studia drugiego stopnia

Forma studiów: stacjonarne

Kierunek studiów: Architektura

Specjalność/profil: -

PRACA DYPLOMOWA MAGISTERSKA

Tytuł pracy w języku polskim: Adaptacje przestrzeni poprzemysłowych: przekształcanie fabryk w sale teatralne.

Tytuł pracy w języku angielskim: Adaptive reuse of industrial spaces: transforming factories into Theatrical Venues.

Opiekun pracy: dr hab. inż. arch. Elżbieta Ratajczyk-Piątkowska

STRESZCZENIE

Praca koncentruje się na poszukiwaniu najlepszego sposobu adaptacji opuszczonej fabryki w Żyrardowie na teatr z zachowaniem tożsamości i dziedzictwa obiektu. Analizie podlega historia i technologia teatru, przykłady rozwiązań tego typu przekształceń z Polski i ze świata oraz lokalizacja zarówno przemysłowego miasta jak i zabytkowej pończoszarni wraz z jej historią. Na podstawie zebranych wyników opracowuje się założenia projektowe dotyczące wyboru i wielkości teatru. Projekt ma stanowić odpowiedź na potrzeby mieszkańców niezwykle związanych z niszczącą fabryką w sposób umożliwiający im pełne korzystanie ze znanych im murów. Niniejsza praca ma zwrócić szczególną uwagę na potencjał dziedzictwa przemysłowego i jego możliwości do ponownego wykorzystania w sposób, który jest zgodny z zasadami zrównoważonego rozwoju.

SŁOWA KLUCZOWE: adaptacja budynku, architektura, dziedzictwo, fabryka, integracja, obiekt przemysłowy, przestrzenie odzyskane, relacje społeczne, teatr, tożsamość, zrównoważony rozwój

ABSTRACT

The work is concentrated on searching for the best way to convert an abandoned factory in Żyrardów into a theatre without ignoring the identity and heritage of this building. Analyses are conducted to assess the history and technology of the theatre, some examples of solutions for buildings that have been converted in Poland and other parts of the world, the location of the post-industrial city, and the historic stocking factory with its history. Based on the information gathered, engineering assumptions are being made about the selection and size of this theatre. The project responds to the needs of the city-dwellers who have such a strong connection with this crumbling factory, helping to create opportunities for them to use these well-known factory walls. My thesis focuses mainly on pointing out the potential of the post-industrial heritage and the possibility of using this building in a compliant way.

KEY WORDS: building redevelopment, architecture, heritage, factory, integration, post-industrial facility, retrieved areas, social relations, theatre, identity, sustainability

Spis treści

STRESZCZENIE	2
Abstract	2
Część I – Praca badawcza	4
1. Wstęp i cel pracy	5
2. Teatr	8
2.1. Definicja teatru	8
2.2. Historia	8
2.2.1. Wstęp	8
2.2.2. Rozwój form teatralnych	9
2.2.3. Wnioski	15
2.3. Typy teatrów	16
2.3.1. Rodzaje teatrów	16
2.3.2. Podział teatrów ze względu na bryłę	16
2.3.3. Podział przestrzeni teatralnych	16
2.3.4. Typy teatrów a wielkość miejscowości	17
3. Technologia teatru	19
3.1. Scena	19
3.2. Proscenium	22
3.3. Fosa orkiestry	22
3.4. Kieszenie sceniczne	23
3.5. Widownia	23
3.6. Kabiny	27
3.7. Sale prób	28
3.8. Garderoby	30
3.9. Pomieszczenia obsługi technicznej	31
3.10. Magazyny	32
3.11. Pracownie i warsztaty	33
3.12. Pokoje biurowe	34
3.13. Pomieszczenia dla widzów	34
3.14. Inne pomieszczenia	34
3.15. Schematy funkcjonalne	35

4.	Przykłady rozwiązań z Polski i ze świata	39
4.1.	Wstęp	39
4.2.	Przykłady	39
4.2.1.	Teatr „Kampanje”	39
4.2.2.	St. Ann’s Warehouse	41
4.2.3.	Kulturmühle Parchim	44
4.2.4.	Aldeburg Music Creative Campus	45
4.3.	Wnioski z analiz wybranych przykładów	47
5.	Lokalizacja – miasto	48
5.1.	Wybór lokalizacji	48
5.2.	Analizy dotyczące miasta	49
5.3.	Wnioski z analiz	54
5.4.	Analiza historyczna	55
5.5.	Wnioski z analizy historycznej	56
5.6.	Potrzeby miasta i kierunki rozwoju	56
5.7.	Wnioski	58
6.	Lokalizacja – fabryka	58
6.1.	Wybór lokalizacji	58
6.2.	Analiza historyczna	60
6.3.	Inwentaryzacja	64
6.4.	Zakres ochrony konserwatorskiej	66
6.5.	Obecny stan zachowania	67
6.6.	Plany inwestycyjne	68
6.7.	Relacja mieszkańców do Pończoszarni „Stella”	68
6.8.	Wnioski	68
7.	Rezultaty i znaczenie podjętych badań	70
	Wykaz literatury	71

CZĘŚĆ I – PRACA BADAWCZA

1. WSTĘP I CEL PRACY

Przestrzeń już w dokumentach Trzeciego Programu Działań Ochrony Środowiska Wspólnot Europejskich z lat 1982-86 została po raz pierwszy określona jako rzadki zasób. Od tego czasu świadomość znacząco wzrosła, natomiast nie zmienia to faktu, iż w dalszym ciągu w miastach jest wiele terenów opuszczonych i zaniedbanych, które posiadają ogromny potencjał wart wykorzystania. „Równocześnie obserwować można wciąż powiększający się udział terenów wykorzystywanych wcześniej do celów przemysłowych, które tracą swe pierwotne znaczenie” (Bizio 2010: s. 15).

„Problem przekształcania terenów poprzemysłowych jest częścią szerszego zagadnienia odnowy miast. w latach 60. i 70. w krajach Europy Zachodniej pojawiły się masowe symptomy niekorzystnych zmian w przestrzeni miejskiej, takie jak: opuszczenie centrów miast przez funkcje mieszkalnej handlowe, degradacja dzielnic mieszkalnych, zmiana lokalizacji zakładów produkcyjnych i powstawanie tzw. ugorów przemysłowych. w celu przeciwdziałania obniżenia jakości przestrzeni urbanistycznej opracowano i podjęto działania, które umownie można zestawić w trzech grupach:

- działania zmierzające do rewitalizacji (ożywienia) dzielnic śródmiejskich,
- działania w celu rehabilitacji (naprawy bądź poprawy) dzielnic mieszkaniowych,
- działania dla restrukturyzacji (przebudowy) przestrzennej dzielnic przemysłowych, portowych, a następnie terenów powojennych i pokolejowych” (Gasidło 2010: s. 102).

W niniejszej pracy postanowiono skoncentrować się na działaniach zmierzających do rewitalizacji, czyli ożywienia, dzielnic śródmiejskich. Wybór działań rewitalizacyjnych w tej pracy uzasadniony jest ich kluczową rolą w odnowie centrów miast, przywracając życie i funkcje społeczne oraz gospodarcze zaniedbanym obszarom, co przyczynia się do ich dynamicznego rozwoju.

„Lokując nowe funkcje w opuszczonych przez przemysł obiektach, zwykle położonych w obszarach śródmiejskich osiągamy, kilka celów: zachowanie i wyeksponowanie wartości historycznych, estetycznych czy emocjonalnych sprzyjamy utrzymaniu silniejszej tożsamości lokalnej, mającej znaczenie przy podejmowaniu przez ludzi decyzji o opuszczeniu własnego miasta, bądź pozostaniu w nim. Pojawia się również szansa poprawy wizerunku danej miejscowości, ważnego dla prowadzenia marketingu urbanistycznego” (Gasidło 2010: s. 121).

W pracy zdecydowano się przeprowadzić rewitalizację poprzez kulturę i sztukę. Wybór ten jest uzasadniony kilkoma czynnikami. Po pierwsze, kultura i sztuka odgrywają kluczową rolę we wspieraniu społecznej integracji. Inwestycje w przestrzeń kulturalną i artystyczną mogą przyciągać zarówno mieszkańców, jak i turystów, co stymuluje lokalną gospodarkę. Po drugie, projekty kulturalne i artystyczne mogą przyczynić się do podniesienia estetyki i atrakcyjności wizualnej dzielnic, co z kolei zwiększa ich wartość rynkową. Ponadto, kultura i sztuka mają potencjał do aktywizacji społecznej i ekonomicznej, tworząc nowe miejsca pracy oraz wspierając rozwój lokalnych talentów i przedsiębiorczości. „Do działań pozamaterialnych zaliczyć należy symboliczny charakter kultury, który przekłada się na lokalną tożsamość społeczności, a w konsekwencji atrakcyjność wizerunkową (gospodarczą, turystyczną i inne) danego miejsca”

(Bizio 2010: s. 81). Przez takie działania, zaniedbane przestrzenie miejskie mogą zostać przekształcone w dynamiczne i tętniące życiem obszary, co znacząco poprawia jakość życia mieszkańców. „Rewitalizacja przez kulturę i sztukę, która jeszcze kilka lat temu mogła być traktowana jako uzupełnienie szeregu inwestycji budowlanych i społecznych, urasta obecnie do miana jednego z głównych instrumentów rewitalizacyjnych. Dzieje się tak przede wszystkim ze względu na komplementarny charakter procesu, który łączy w swej istocie działania społeczne z działaniami przestrzennymi i wywierać może trwały skutek” (Bizio 2010: s. 15).

W ramach rewitalizacji wybrano wprowadzenie teatru jako nowej funkcji w opuszczonych obiektach przemysłowych. Wybór teatru jest szczególnie trafny ze względu na duże powierzchnie, które te obiekty oferują, co jest niezbędne dla stworzenia odpowiedniej sceny, widowni, zaplecza technicznego, przestrzeni dla aktorów i widzów. Ponadto, teatr jako forma sztuki ma unikalną zdolność do angażowania szerokiej społeczności, oferując różnorodne programy kulturalne i edukacyjne, które mogą przyczynić się do wzmocnienia więzi społecznych i kulturowych wśród mieszkańców. Dzięki teatrowi, opuszczone przestrzenie mogą zostać przekształcone w tętniące życiem centra kulturalne, przyciągające zarówno lokalną społeczność, jak i gości z zewnątrz, co dodatkowo wspiera rozwój ekonomiczny i społeczny dzielnic śródmiejskich.

Celem pracy będzie analiza historii oraz rodzajów teatru, aby dostosować najlepszą jego formę do istniejącej tkanki miejskiej. Wybór odpowiedniego rodzaju teatru jest kluczowy, aby maksymalnie wykorzystać potencjał istniejących powierzchni i skutecznie zintegrować nowe funkcje z otoczeniem. Przeprowadzenie szczegółowej analizy pozwoli na lepsze zrozumienie potrzeb i oczekiwań społeczności lokalnej oraz na stworzenie przestrzeni, która będzie harmonijnie współgrała z charakterem i historią danego miejsca.

Przy wyborze odpowiedniej lokalizacji, starano się wybrać miasto o charakterze poprzemysłowym. Z tego względu wybrano Żyrardów - miasto przemysłu Iniiarskiego. Żyrardów, z jego bogatą historią przemysłową i charakterystyczną architekturą, stanowi idealne miejsce do wdrożenia tego typu projektu rewitalizacyjnego. Opuszczone fabryki Iniiarskie oferują rozległe powierzchnie, które można zaadaptować na potrzeby teatru, zachowując jednocześnie unikalne dziedzictwo kulturowe i historyczne miasta. Rewitalizacja tych obszarów przez kulturę i sztukę pozwoli nie tylko na ożywienie miasta, ale także na stworzenie atrakcyjnej przestrzeni. Analiza Strategii Rozwoju Miasta Żyrardowa na lata 2023-2030 pozwoli na stworzenie adaptacji przestrzeni poprzemysłowych jako odpowiedź na potrzeby miasta. Wykorzystanie bogatej tradycji i oparcie na historii miasta związanej z przemysłem Iniiarskim umożliwi wykreowanie unikatowej przestrzeni.

Ponowne wykorzystanie terenów zdegradowanych jest bardzo ważne pod wieloma względami. Ich adaptacja jest odpowiedzią między innymi na

- problemy w budownictwie związane z ograniczoną dostępnością pustych działek w atrakcyjnych lokalizacjach,

- problemy ekologiczne – inteligentne wykorzystanie tego, co zostawiły nam poprzednie pokolenia, aby ograniczyć jak powiedział Betzky: „akt przemocy budownictwa na naturze”,
- problemy usługowo-kulturowe występujące w mieście,
- zapomnienie ważnego obiektu poprzemysłowego, przywrócenie mu zasłużonej pamięci i ratunek przed niszczeniem,
- wzmocnienie pozytywnego wizerunku miasta w oparciu o jego historię i poprzemysłowe dziedzictwo,
- konieczność podejmowania działań służących aktywizacji mieszkańców, upowszechnienie kultury i twórczości.

Przedmiotem projektu jest adaptacja budynku dawnej pończoszarni „Stella” przy ul. Limanowskiego 47 w Żyrardowie. Obiekt wpisany jest do Rejestru Zabytków pod nr A-39. Założenie posiada bogatą historię i jest niezwykle ważnym punktem na mapie miasta. Lokalne społeczeństwo czuje przywiązanie do budynku. Fakt ten może wynikać z tego, iż ostateczne zaprzestanie produkcji nastąpiło w 2004 roku. Dla wielu mieszkańców było to bardzo długo miejsce pracy, z którym się utożsamiali. „D. Dadd zwraca uwagę na fakt, że inicjatywy rewitalizacyjne, w tym także inicjatywy związane z kulturą i sztuką, realizowane są najlepiej w społecznościach, które mają duże poczucie indywidualności” (Bizio 2010: s. 107). Budynek o powierzchni 6 982, 78 m² z imponującym dziedzińcem stanowi idealną przestrzeń do adaptacji na funkcje teatru. Obiekt cieszy się dużym zainteresowaniem inwestycyjnym. Na przestrzeni lat były różne koncepcje na zagospodarowanie jego przestrzeni. Dodatkowym atutem jest jego bardzo korzystna lokalizacja. „Pończoszarnia położona jest na skrzyżowaniu ważnej ulicy miejskiej i głównej ulicy przemysłowej. Sąsiaduje z przepięknym parkiem i ciekawymi, reprezentacyjnymi gmachami” (Porębska – Srebrna 2007: s. 31). Właściwa rewitalizacja pozwoli na stworzenie w nim centrum życia społecznego i kulturalnego. Miasto może uzyskać obiekt, będący jego wizytówką wzmocniający pozytywny wizerunek miasta w oparciu o jego historię i przemysłowe dziedzictwo. Wpisanie funkcji jaką jest teatr ma za zadanie upowszechnieniu kultury i twórczości oraz aktywizację społeczeństwa przez sztukę.

Analiza przykładów adaptacji obiektów poprzemysłowych na cele teatralne pozwoli poznać rozwiązania już wykorzystywane. Zaznajomienie się ze sposobami ponownego wykorzystania przestrzeni sprawi, że mogą zostać dobrane najlepsze praktyki oraz uniknięcie pojawiających się błędów. Ważne jest, aby jak najlepiej zrozumieć skuteczne strategie przy adaptacjach fabryk i zidentyfikować możliwość zastosowania w projektowanej tkance.

2. TEATR

2.1. Definicja teatru

„Instytucja lub organizacja zajmująca się profesjonalnie regularnym wystawianiem utworów scenicznych (dramatycznych, lalkowych, muzycznych i rozrywkowych) przy udziale aktorów, śpiewaków, tancerzy, muzyków, reżyserów, scenografów itp., z reguły posiadająca budynek lub pomieszczenie przystosowane do wystawiania utworów scenicznych, przy wykorzystaniu różnych technik przekazu: słowo, ruch, muzyka, dźwięk, plastyka” [źródło: <https://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/530,pojecie.html>, dostęp: 19.04.2024].

2.2. Historia

2.2.1. Wstęp

„W historii rozwoju kultury narodów europejskich teatr zawsze zajmował i zajmuje, także pod względem architektonicznym, jedno z miejsc czołowych. Budynek teatralny wiąże się ściśle z zespołem innych budowli, stwarzając zwartą kompozycję zabudowy przestrzennej miasta, łącząc w sobie charakterystyczne cechy stylu i form architektonicznych wszelkich pomieszczeń obliczonych na masową frekwencję” [Bożyk 1956: s. 5]. Tabela 2.2.1. przedstawia sposoby ukazywania się teatru.

Tabela 2.2.1. Sposoby kreowania teatru

„Teatr przejawia się w życiu ludów europejskich:	
1) pod postacią licznych obrzędów i kultów religijnych,	
2) jako teatr właściwy oparty na literaturze dramatycznej,	
3) teatr ludowy – improwizowany,	
4) inne formy widowiskowe, do cyrkowych włącznie,	
5) teatr organizowany na wolnym powietrzu lub w zamkniętym pomieszczeniu,	
6) teatr elitarny lub masowy” [Bożyk 1956: s. 6].	

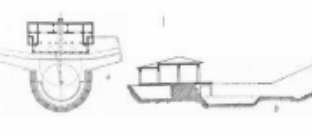
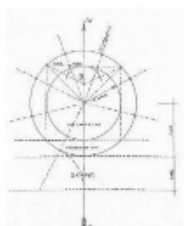
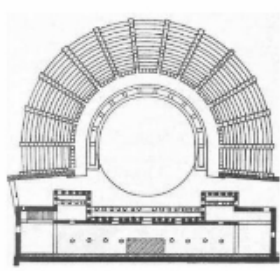
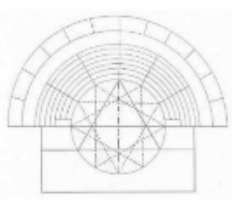
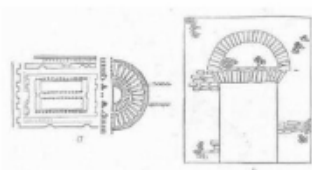
„Podział dziejów teatru:

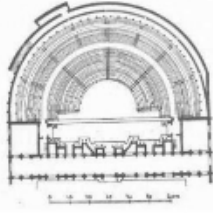
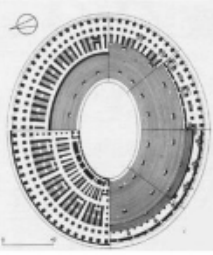
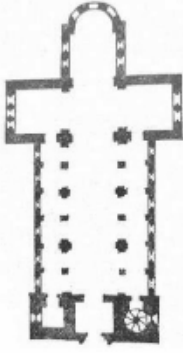
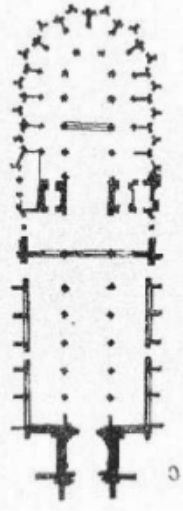
- teatr antyczny (grecki i rzymski),
- teatr średniowieczny,
- epoki odrodzenia i baroku,
- teatr pseudoklasyczny,
- teatr epoki oświecenia (tj. do wielkiej rewolucji francuskiej),
- teatr romantyczny (po rewolucji francuskiej),
- teatr nowożytny epoki kapitalistycznej,
- teatr współczesny” [Bożyk 1956: s. 6].

2.2.2. Rozwój form teatralnych

Tabele 2.2.2. i 2.2.3. prezentują rozwój form teatralnych opracowany w znacznej mierze na podstawie książki „Historia architektury budynku teatralnego i techniki sceny w teatrze europejskim” autorstwa Eugeniusza Bożyka.

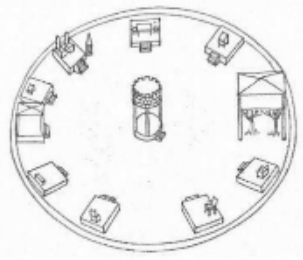
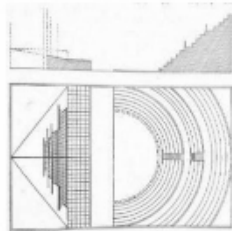
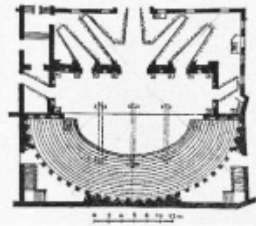
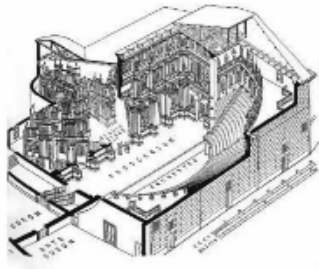
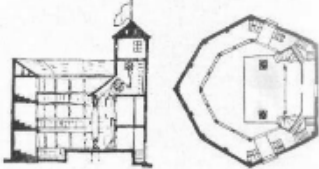
Tabela 2.2.2. Rozwój teatrów

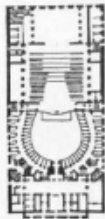
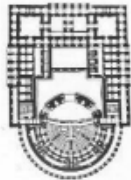
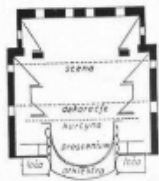
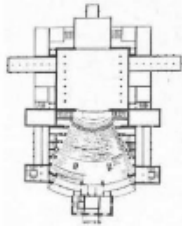
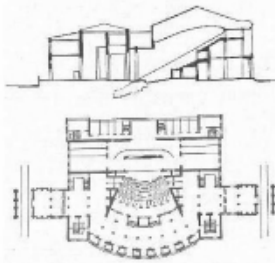
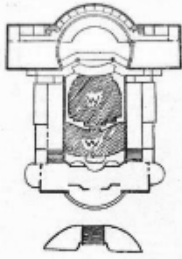
	Cechy charakterystyczne	Ilustracja	Opis ilustracji
Teatr antyczny	Narodziny teatru miały miejsce w starożytnej Grecji i Rzymie. Jego pierwotna forma składała się z tańca będącego środkiem wyrazu sztuki ludowej i towarzyszącej mu pieśni.		„Okrąg święty” w Atenach. Rzut poziomy ołtarza podłużnego, koinobemia [Bożyk 1956: s. 12]
	Obrzędy religijne dały początek formom widowiskowym. Ich miejsce miało ścisły związek z kultem religijnym i bóstwem, które opiekowało się danym terenem. Związek teatru tkwi w rytualnych piasach kapłanów w rytm pieśni religijnych, śpiewanych przez wiernych. Kapłani sytuowali ołtarz w najkorzystniejszym miejscu, z reguły na wzgórzu, aby każdy uczestnik miał możliwość obserwowania obrzędu.		Schemat teatru greckiego wg Witruwiusza [Bożyk 1956: s. 15]
	„Najwięcej elementów teatrach dostarczył kult Dionizosa” [Bożyk 1956: s. 10]. Uroczystości na cześć boga przekształciły się w Dionizje wiejskie i miejskie.		Teatr w Eretrii: a – rzut poziomy; b – przekrój teatru [Bożyk 1956: s. 23]
	Dzięki „De architectura libri decem” napisanego przez Marka Witruwiusza znany jest obraz teatru z okresu antycznego. Odzwierciedlenie schematu Witruwiusza stanowi teatr w Eretrii.		Schemat ogólny budowy teatrów greckich na zasadzie złotego podziału [Bożyk 1956: s. 17]
	Przeprowadzenie badań odkopanych teatrów greckich pozwoliło odkryć, iż większość teatrów nie była tworzona na podstawie schematu Witruwiusza, a zasadzie złotego podziału.		Plan teatru Dionizosa w Atenach (skene i orchestra) [Bożyk 1956: s. 31]
	Teatry greckie były olbrzymich rozmiarów, o czym świadczy między innymi teatr Dionizosa w Atenach na 17 000 miejsc siedzących, czy też teatr w Megalopolis na 44 000 miejsc siedzących.		Schemat teatru rzymskiego wg Witruwiusza [Bożyk 1956: s. 52]
	Na teatr antyczny składał się również teatr rzymski, który swój początek i miejsce widowisk miał analogiczny do Grecji. Różnica polegała między innymi na sposobie oglądania spektaklu – w Rzymie była to pozycja stojąca. Organizator budował podwyższenie (pulchrum) oraz barierę między sceną a przestrzenią dla widzów (auditorium). Początkowo teatry były drewniane.		Teatr Pompejusza w Rzymie: a – rzut poziomy; b – fragment konstrukcji (substrukcji) [Bożyk 1956: s. 56]
	„Na terenie samego Rzymu wybudowane zostały trzy teatry kamienne: teatr Pompejusza (r. 55		

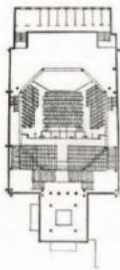
	p.n.e.), teatr Marcellusa (r. 13 p.n.e.) oraz teatr Balbusa (r. 13 p.n.e.). Poza tym w prowincjach rzymskich powstały teatry w Atenach, Ałosie, Aspendos, Weronie, Orange, Ostii, Pompejach, Taorminie, Timgadasie i in" [Bożyk 1956: s. 53]. Teatr w Orange jest szczególnie, ponieważ zachował się do obecnych czasów.		Rzut poziomy teatru w Orange [Bożyk 1956: s. 58]
			Rzym, amfiteatr Flawiuszów (Koloseum) [Koch 1996: s. 36]
	Bizancjum po zajęciu terenów imperium rzymskiego podnosiło z ruin obiekty teatralne, a „teatr antyczny przetrwał niemalże do późnego średniowiecza” [Bożyk 1956: s. 67]. Wskutek nieustannych najazdów ludów barbarzyńskich, pozostawiających po sobie szlak zniszczeń. Teatr w zachodniej Europie tracił na znaczeniu. Z drugiej strony, wokół niego kreowano pozytywną atmosferę, która pozwoliła sztuce teatralnej wkroczyć w nowy etap rozwoju.		Rzut poziomy kościoła romańskiego [Bożyk 1956: s. 72]
			Rzut poziomy kościoła gotyckiego [Bożyk 1956: s. 72]

Teatr średniowieczny

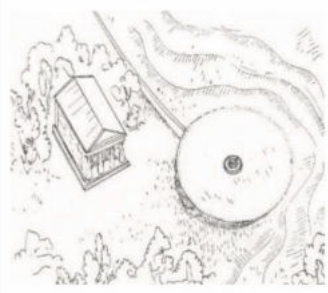
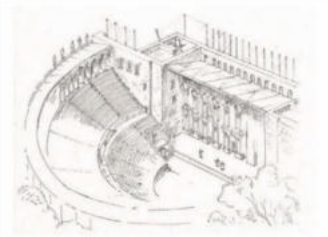
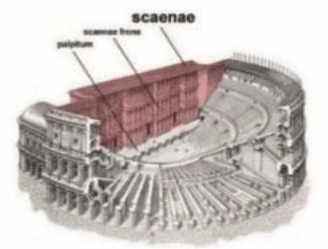
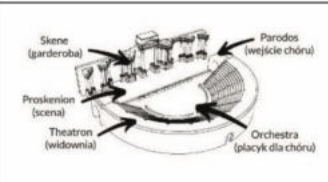
Kościół początkowo był nieprzyjaźnie nastawiony do teatru postrzegając go jako przejaw pogaństwa. Z czasem jednak stał się głównym inicjatorem wszelkich widowisk teatralnych. To właśnie za sprawą Kościoła kielkuje zupełnie nowa forma teatru. Zapoczątkowała ją liturgia, podczas której każdy gest kapłana czy ministrantów ma znaczenie. Ołtarz wraz z najbliższym otoczeniem był miejscem akcji. Dekoracje stanowią wszelkie obrazy religijne ukazujące życie i działalność Jezusa Chrystusa i portretami ewangelistów. Charakterystyczną cechą teatru średniowiecznego jest wielocłonowość terenu gry i różnokierunkowość pól widzenia. Było to związane z faktem, iż nawy boczne były również miejscem akcji. Początkowo bohaterami są

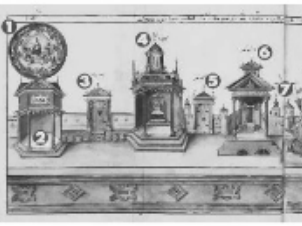
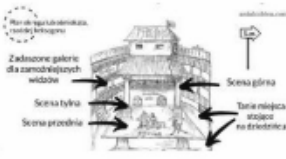
	wyłącznie księża, z czasem dołączono także kler. Dekoracje były znacznie bogatsze „w drugim stadium rozwoju teatru, a więc w dramacie póliturgicznym” [Bożyk 1956: s. 74]. W tym okresie „Kościół wyszedł ze swoim teatrem na zewnątrz budynku kościelnego, na plac kościelny lub plac targowy” [Bożyk 1956: s. 74]. Prawdopodobną przyczyną była ograniczona przestrzeń dla widzów wewnątrz świątyni. Trzecie studium teatru średniowiecznego rozpoczyna się w XII w. i związane jest ściśle z misterium.		Teatr misteryjny; plan inscenizacji „Misterium o Marii Magdalenie” [Bożyk 1956: s. 81]
Teatr w okresie odrodzenia	W trakcie trwania teatru średniowiecznego zaczyna kształtować się jego nowa forma czyli teatr dworski. „Źródłem nowego kierunku stają się Włochy” [Bożyk 1956: s. 89]. Teatr humanistów charakteryzuje się poszukiwaniem wzorców antycznych i implementacją rodzajów sztuk tamtych czasów na scenę XV-wieczną. Początkowo wydarzenia odbywały się w salach pałacowych bądź aulach uniwersyteckich. Z czasem zaczęto sięgać po zapożyczenia z teatru religijnego i wędrownego. Zaczęto wykorzystywać podest-scenę z dwoma planami. Tło zaczyna być budowane z rzędu kolumniek z kotarami. „Tymczasem w pierwszych dziesiątkach lat XV wieku natrafiono na dzieło Witruwiusza <i>De architectura</i> i odtąd rozpoczyna się szybki wzrost budownictwa teatralnego opartego na wzorach rzymskich” [Bożyk 1956: s. 94]. Andrea Palladio zaprojektował „Teatro Olimpico”, który jest zwartym budynkiem murowanym. „Humanizm włoski w szybkim tempie przedostał się na wyspy brytyjskie. [...] Faktem jest, iż działalność wielkiego dramaturga Williama Szekspira przypada na czasy, kiedy na terenie samego tylko Londynu istniały już specjalne budynki teatralne. [...] Teatr „Swan” („Łabędź”) był placówką stałą; w niej zaczął swoją karierę Szekspir” [Bożyk 1956: s. 102-103].		Przekrój i rzut poziomy teatru włoskiego wg Sebastiana Serlia [Bożyk 1956: s. 95]
			„Teatro Olimpico” w Vicenzy [Bożyk 1956: s. 101]
			Teatro Olimpico, źródło: https://niezlasztuka.net/podroze/teatro-olimpico-vicenza/, dostęp: 03.09.2024
			Rekonstrukcja teatru szekspirowskiego „The Globe”; przekrój poprzeczny i rzut poziomy [Bożyk 1956: s. 108]
i pseudoklasycyzny	„W wieku XVII powstała nowa forma artystyczna teatru, która przyczyniła się bardzo silnie do podniesienia autorytetu dworów panujących, przynosząc im wielki splendor i zaszczyty” [Bożyk 1956: s. 113]. „Dużą rolę w teatrze odgrywało światło. [...] Mamy tu na myśli światło sztuczne		„Theatro Farnese” w Parmii [Bożyk 1956: s. 115]

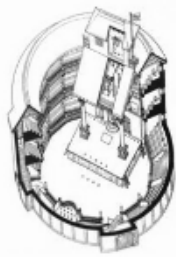
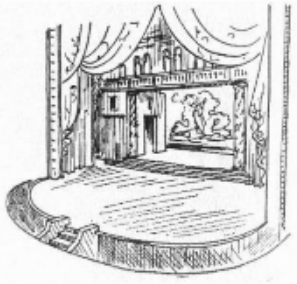
Teatr barokowy	[...] do ogólnego oświetlenia wnętrza, jak również światło służące celom wyłącznie scenicznym. Już Serlio rozróżniał w swoim traktacie trzy rodzaje oświetlenia: oświetlenie ogólne, a więc wnętrza całego pomieszczenia, oświetlenie dekoracji oraz efekty świetlne." [Bożyk 1956: s. 125].		Teatr „La Scala” w Mediolanie [Bożyk 1956: s. 138]
Teatr XIX wieku	Niemcy zreformowali w tym okresie budynek teatralny z uwzględnieniem nowych wymagań co do rozplanowywania miejsc na widowni. Teatr włoski rozwiązał w pewnym stopniu problem akustyki pomieszczenia. Natomiast we Francji połowicznie ulepszono warunki widoczności. „Układ piętrowy łóż sam przez się stwarzał na najwyższych piętrach niekorzystne warunki patrzenia, mimo, że starano się bodaj częściowo zaradzić złu przez stopniowe cofnięcie w tył każdego piętra” [Bożyk 1956: s. 171]. „Ważnym wydarzeniem w dziejach teatru jest zastosowanie urządzeń hydraulicznych jako siły mechanicznej, zastępującej pracę rąk ludzkich” [Bożyk 1956: s. 181-182].		Teatr Ferrarezego [Bożyk 1956: s. 172]
			F. Schinkel: projekt sceny [Bożyk 1956: s. 173]
			Teatr w Bayreuth; arch. G. Semper i O. Bruckwaldt [Bożyk 1956: s. 176]
Teatr czasów najnowszych	„Fuchs dzieli scenę na trzy części: przednią, środkową i tylną, z których każda wznosi się stopniowo ku górze łącząc się z poprzednią schodami. Całość przestrzeni scenicznej zamykają dwa portale zwężające się perspektywicznie. Układ sceny miał na celu każdorazowe dostosowanie przestrzeni scenicznej do nowych sposobów inscenizacyjnych i szybkie zmiany dekoracji. [...] Ciekawą nowością jest tu wprowadzenie podwójnego oświetlenia: naturalnego (dziennego) i sztucznego. [...] Zasadniczą cechą teatru jest zbliżenie aktora do widzów dzięki głębokiemu proscenium, zerwanie z iluzjonistyczną koncepcją dekoracji i nawiązanie do tradycji teatru szekspirowskiego” [Bożyk 1956: s. 192-193].		G. Fuchs; projekt teatru zreformowanego; przekrój wzdłuż osi podłużnej i rzut poziomy [Bożyk 1956: s. 193]
			Rzut poziomy teatru w Kolonii; proj. Van der Welde [Bożyk 1956: s. 196]

	„W roku 1912 architekt Van der Welde demonstruje [...] urządzenie sceny z trzema otworami. Środek sceny zajmuje tarcza obrotowa. [...] Proscenium zajmuje obszerną przestrzeń.[...] Scena jest podzielona na trzy części: szerszą pośrodku i dwie węższe po bokach. [...] Teatr ten, oprócz przestronnych scen, posiadał również wielkie pomieszczenia zasceniczne (tzw. pachy) po obu stronach sceny, szerokie na 14 m” [Bożyk 1956: s. 194].		Bracia O. i G. Perret; projekt teatru [Bożyk 1956: s. 196]
--	---	--	---

Tab. 2.2.3. Rozwój sceny

	Cechy charakterystyczne	Ilustracja	Opis ilustracji
Teatr antyczny	Początkowo w sztukach nie było zaangażowanych wiele osób. Był to dialog chóru z koryfeuszem, czyli przewodnikiem chóru. Pierwszy aktor został wprowadzony w 534 r. p.n.e. przez Tespisa, wtedy narodził się teatr właściwy. w tym samym roku, podczas wielkich Dionizji w Atenach, stworzono wielką przestrzeń, nazwaną „okręgiem świętym”, będącą przykładem sceny centralnej. Był to publiczny plac, na planie koła, przeznaczony do zebrania ludności. Na jego środku był ołtarz ofiarny, zwany thymele, będący początkiem powstania sceny właściwej. Lokalizowano go w terenie górzystym i w okolicy świątyni Dionizosa, z której ruszał orszak religijny z wiernymi zajmującymi miejsca wokół okręgu. Pierwsze rzędy siedzeń, wykonane z drewna, były dla uprzywilejowanych obywateli. Zaczętkiem tła scenicznego była koinobemia, czyli ołtarz obrazowy.		„Okrąg święty” [Bożyk 1956: s. 11]
	Ajschylos wprowadził na scenę dwóch aktorów: protagonistę i deuteragonistę. Po 490 r. p.n.e. zaczęto kuć w skałę miejsca dla widzów. w 330 r. p.n.e. przez wdrażanie się w skałę Akropolu, wzniesiono amfiteatr z kamienia wapiennego, uzupełnionego elementami marmurowymi. Sofokles wprowadził do gry trzeciego aktora – tritagonistę.		Teatr w Aspendos; rekonstrukcja wg Durma [Bożyk 1956: s. 59]
	W teatrze rzymskim część sceniczna zajmowała większą część koła niż w Grecji. Widownia z częścią sceniczna była połączona za pomocą dwóch wejść (aditus). Przez nie możliwe było przejście w trakcie przerwy do sal reprezentacyjnych i ogrodów będących częścią obiektu. „Wysoko nad najwyższym piętnem scaenae frons zawieszono stały, drewniany dach. [...] Widownia nie miała stałego dachu, który okrywał jedynie krużganek. Natomiast w czasie przedstawień rozpinano nad widownią dach namiotowy (vela)” [Bożyk 1956: s. 53].		Teatr w Priene [Koch 1996: s. 26]
			Lokalizacja scaenae frons [Zaied 2023: 86]
			Budowa starożytnego teatru, źródło: https://aniakubica.com/2021/06/01/budowa-tragedii-antycznej-i-starozytnego-teatru/, dostęp 08.08.2024

Teatr średniowieczny	Jednym z typów scen misteryjnych były „scenki ruchome, ustawione na wozach. Szereg takich scen wozów [...] wjeżdżał wraz z grupą ustawionych na nich aktorów na plac; po skończonej akcji każdy wóz odjeżdżał, a na jego miejsce podjeżdżał następny” [Bożyk 1956: s. 79]. Teatr misteryjny składał się też z teatrzyków typu ludowego lub szkolnego przedstawiającego sytuacje życia codziennego. Wystawiane były na placach na scenach-pomostach będących „prototypem scen okresu Odrodzenia, przenosząc się z teatru otwartego do zamkniętego pomieszczenia” [Bożyk 1956: s. 87]. Charakterystyczna dla średniowiecza jest scena symultaniczna polegająca na równoczesnym stworzeniu dekoracji obrazujących wszystkie miejsca akcji, tzw. mansjony. W tym okresie pojawiła się również scena celkowa. „Charakterystycznym jej elementem była drewniana kolumnada wznoszona na dosyć wysokim pomoście. Z architrawu zwieszały się zasłony, wypełniające przestrzeń pomiędzy kolumnami, a każda skrywała mieszkanie innej postaci” [Raszewski 1990: s. 18].		Scena w teatrze wędrownym w średniowieczu [Bożyk 1956: s. 84]
	Mansjony i miejsca akcji: 1 – Raj, 2 – Sala, 3 – Nazaret, 4 – Świątynia, 5 – Jerozolima, 6 – Pałac, 7 – Dom biskupów, źródło: https://encyklopediateatru.pl/hasla/374/scena-symultaniczna, dostęp: 28.08.2024		
	Scena terencjuszkowa (celkowa) [Raszewski 1990: s. 18]		
Teatr w okresie odrodzenia	„Teatr szekspirowski jest na wskroś oryginalny tak pod względem budowy widowni jaki i sceny. [...] Widownia tworzy pierścień wąskiej konstrukcji budowlanej, podzielonej na trzy kondygnacje- galerie, w każdej z nich znajdują się amfiteatralnie rozmieszczone ławy na siedzenia dla widzów. Widownia jest pokryta dachem słomianym lub dachówkowym. [...] Scena elżbietańska rozwijała się w trzech kierunkach, a mianowicie: 1. podium sceny jest niepodzielne i przylega bezpośrednio do dobudówki. W górze nad podium znajduje się loża, stanowiąca scenę górną. 2. podium sceny dzieli się na dwa plany. Pierwszy plan, przedni, jest odkryty i tworzy proscenium; drugi plan którego granicę wyznacza podpierające dach kolumny, stanowi przestrzeń sceny tylnej. Przylegająca do niej ściana posiada wejścia do środka dobudówki oraz lożę, która pełni funkcję sceny górnej.		Scena humanistyczna w Antwerpii [Bożyk 1956: s. 93]
	„The Globe Theatre” w Londynie; rekonstrukcja wnętrza teatru szekspirowskiego [Bożyk 1956: s. 107]		
	Budowa teatru w epoce elżbietańskiej, źródło: https://aniakubica.com/2021/07/16/teatr-elzbietanski-i-cechy-dramatu-szekspirowskiego/, dostęp: 08.08.2024		

	3. podium sceny dzieli się na plany. Plan przedni odpowiada głęboko wysuniętemu proscenium w kształcie trapezu, tylny plan, tj. tylna scena, mieści się wewnątrz dobudówki i jest oddzielona od przedniej zasłoną. Nad sceną tylną leży scena górną" [Bożyk 1956: s. 106-107].		Aksonometryczne ujęcie teatru elżbietańskiego autorstwa Richarda Leacrofta [Obracaj 2007: s.134]
Teatr barokowy i pseudoklasyczny	„Jego główne cechy to wyrafinowanie w szczegółach sceny proscenowej oraz renesansowego audytorium w kształcie podkowy i planu miejsc siedzących. Innowacje tego okresu wprowadzono w prywatnych teatrach dworskich. W audytorium ustawiono pionowo aż pięć płytkich balkonów. Po raz pierwszy przed sceną pojawił się kanał orkiestrowy, zagłębiony poniżej poziomu gruntu” [https://www.britannica.com/art/theater-building/Baroque-theatres-and-staging, dostęp: 28.08.2024- tłum. własne].		Scena w „Teatrze Letnim” w Warszawie [Bożyk 1956: s. 150]
Teatr czasów najnowszych	W tym czasie zreformowano widownie. Zmieniło się wnętrze sceny, „urościło w górę oraz pogłębiło się o kilka kondygnacji w dół.” [Bożyk 1956: s. 177]. XIX w. był bogaty w wynalazki techniczne oraz zasłynął z pojawienia się pierwszej sceny obrotowej.		Scena teatru w Monachium [Bożyk 1956: s. 194]

2.2.3. Wnioski

Analiza historii teatru pozwala zrozumieć, że początkiem teatru były rytuały i ceremonie religijne. Zarówno teatr antyczny jak i średniowieczny miał swoje narodziny w kulcie religijnym. Miejscem wydarzeń w Grecji był „święty okrąg”, w średniowieczu natomiast był to kościół, następnie plac przed kościołem. Stopniowo wprowadzano ilość bohaterów na scenę, zaczęto od jednego aktora, następnie występowało dwóch, trzech. z czasem była to kwestia elastyczna, zależna od potrzeb danej sztuki. Ukazany w tabelach rozwój teatru pozwala dostrzec jak na przestrzeni lat zmieniała się scena, sposoby kształtowania widowni, dekoracje, sposoby oświetlenia, używane materiały i wielkość obiektów. Historia teatru pokazuje, że nie tylko sztuka ewoluowała, ale również towarzyszące jej technologie, które pozwalały uświetnić dane wydarzenie.

2.3. Typy teatrów

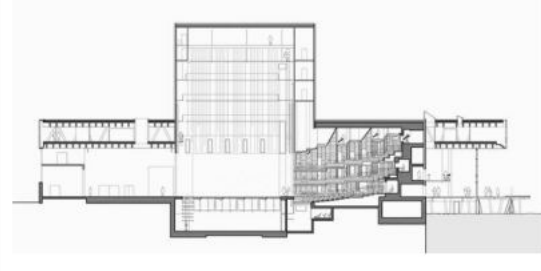
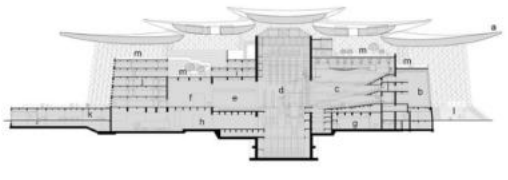
2.3.1. Rodzaje teatrów

Tabela 2.3.1. Najważniejsze rodzaje teatrów

Rodzaj teatru	Cechy charakterystyczne
Dramatyczny	Przedstawia sztuki dramatyczne, opowiadające o konfliktach, emocjach, relacjach
Muzyczny	Łączy elementy muzyki, tańca i dramatu. Przykład: musical-e.
Eksperymentalny	„Eksploruje nowe formy i techniki, aby rozszerzyć granice teatru tradycyjnego” [https://teatry.art.pl/rodzaje-teatru/, dostęp 18.04.2024]
Interaktywny	„Zachęca publiczność do aktywnego udziału w przedstawieniu, często poprzez zadawanie pytań lub zachęcanie do interakcji z aktorami” [https://teatry.art.pl/rodzaje-teatru/, dostęp 18.04.2024]
Lalkowy	„Używa lalek do przedstawiania historii i opowieści, a lalki mogą być zarówno małe, jak i duże, animowane ręcznie lub za pomocą technologii” [https://teatry.art.pl/rodzaje-teatru/, dostęp 18.04.2024]
Uliczny	„Jest wykonywany na otwartym powietrzu, w przestrzeni publicznej. Zazwyczaj jest to forma teatru niekomercyjnego, a aktorzy wykonują swoje role bezpośrednio na ulicy, aby przyciągnąć uwagę przypadkowych przechodniów” [https://teatry.art.pl/rodzaje-teatru/, dostęp 18.04.2024]
Teatru	„Odnosi się do sytuacji, w których występują aktorzy grający rolę aktorów w fikcyjnym przedstawieniu, często ukazując przy tym kulisy realizacji spektaklu” [https://teatry.art.pl/rodzaje-teatru/, dostęp 18.04.2024]
Edukacyjny	„Ma na celu przekazywanie wiedzy i edukację poprzez teatr” [https://teatry.art.pl/rodzaje-teatru/, dostęp 18.04.2024]
Polityczny	„Koncentruje się na kwestiach społecznych, politycznych lub historycznych, aby skłonić publiczność do refleksji i działania” [https://teatry.art.pl/rodzaje-teatru/, dostęp 18.04.2024]
Tańca	„Łączy w sobie elementy tańca i dramatu, aby stworzyć widowisko taneczne” [https://teatry.art.pl/rodzaje-teatru/, dostęp 18.04.2024]

2.3.2. Podział teatrów ze względu na bryłę

Tabela 2.3.2. Podział teatrów pod względem bryły

Teatry ze sznurownią wyeksponowaną	Teatry ze sznurownią ukrytą
Almonte Theatre, Huelva, Hiszpania	Chassé Theatre, Breda, Holandia
Royal National Theatre, Londyn, Wielka Brytania	Dee and Charles Wyly Theatre, Dallas, USA
Teatr Muzyczny, Gdynia, Polska	Grand Canal Theatre, Dublin Docklands, Irlandia
New Marlowe Theatre, Canterbury, Anglia	Theatre Agora, Lelystad, Holandia
Royal Danish Playhouse, Kopenhaga, Dania	Wuxi Grand Theatre, Wuxi, Chiny
	
Źródło: https://www.itarkitekter.dk/playhouse-en-0 , dostęp: 08.08.2024	Źródło: https://www.archdaily.com/266612/wuxi-grand-theatre-pes-architects , dostęp: 08.08.2024

2.3.3. Podział przestrzeni teatralnych

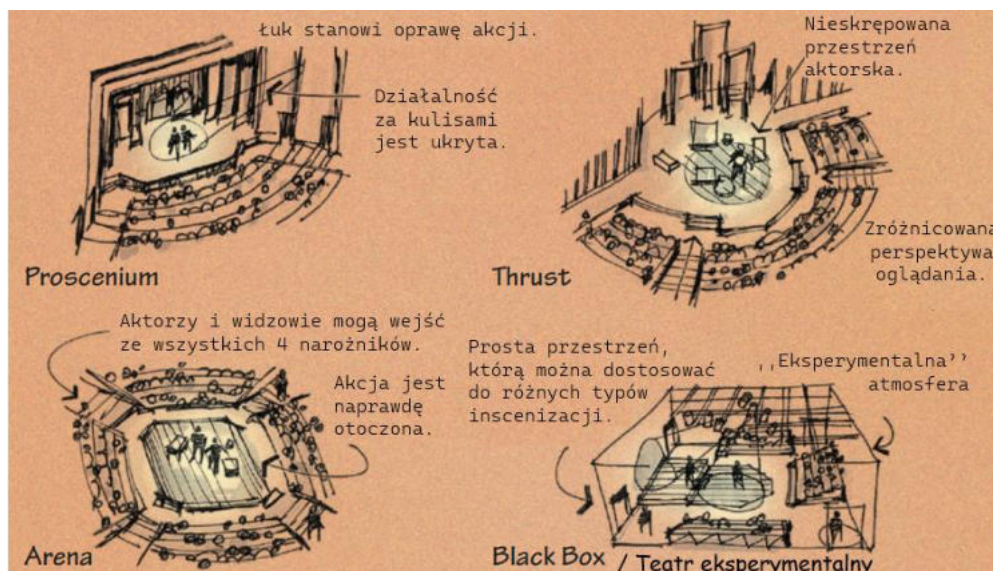
„Przyjmuje się dziś, że przestrzeń teatralna powstaje każdorazowo w dowolnym miejscu prezentacji spektaklu i podobnie jak on sam może być przedmiotem artystycznej kreacji. „Teatr

jest tam, gdzie się gra” – twierdzi Richard Schechner, wyróżniający oprócz tego cztery inne warianty teatralnej proksemiki:

- przestrzeń budynku teatralnego,
- przestrzeń przekształconą (np. dawna fabryka),
- przestrzeń „gotową” zamkniętą (teatr w miejscach nieteatralnych),
- przestrzeń „gotową” otwartą (teatr plenerowy, uliczny).[...]

Ze względu na typ relacji między aktorami a widzami Marvin Carlson wyróżnił pięć głównych modeli przestrzeni teatralnej:

- oddzielenie (brak interakcji, jak w kinie),
- konfrontacja (scena pudełkowa),
- częściowa integracja (proscenium),
- arena,
- integracja (teatr environmentalny)” [<https://encyklopediateatru.pl/hasla/136/przestrzen-teatralna>, dostęp: 04.07.2024]. Na rys. 2.3. zaprezentowano powyższe przestrzenie.

Rys. 2.3. Typy przestrzeni teatralnych [Cohen 2014: s. 92]

2.3.4. Typy teatrów a wielkość miejscowości

„W Niemczech, Szwajcarii i Austrii istnieje charakterystyczna zależność między wielkością miejscowości a rozmiarami i typami teatrów. Miejscowości o liczbie mieszkańców:

- do 50 000 – regionalne teatry objazdowe (stały budynek o 500–600 miejscach), występy w różnych miejscowościach regionu, repertuar głównie dramatyczny.
- 50 000–100 000 – regionalne teatry objazdowe i teatry związków miast. Dramat i operetka, gościnnie opera.
- 100 000–200 000 – teatr trójfunkcyjny o 700–800 miejscach.
- 200 000–500 000 – oddzielne obiekty dla opery i teatru dramatycznego, często w postaci teatru dwufunkcyjnego. Małe budynki operowe o liczbie miejsc 800-1000, teatralne 600-800.

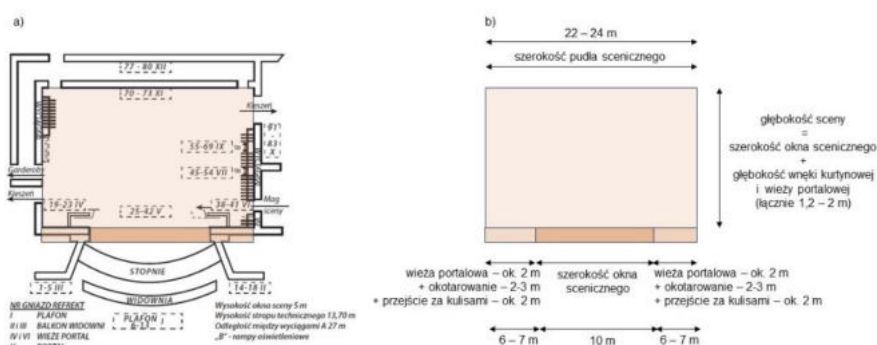
- 500 000–1 mln – oddzielne teatry. Budynki operowe średniej wielkości o 1000-1400 miejscach, teatry dramatyczne o 800 miejscach oprócz tego mały sceny studyjne.
- ponad 1 mln – wielkie gmachy operowe o 1400-2000 miejsc. Duże teatry dramatyczne o 800-1000 miejsc oraz wiele małych i b. małych teatrów eksperymentalnych” [Neufert 1995: s. 416].

3. TECHNOLOGIA TEATRU

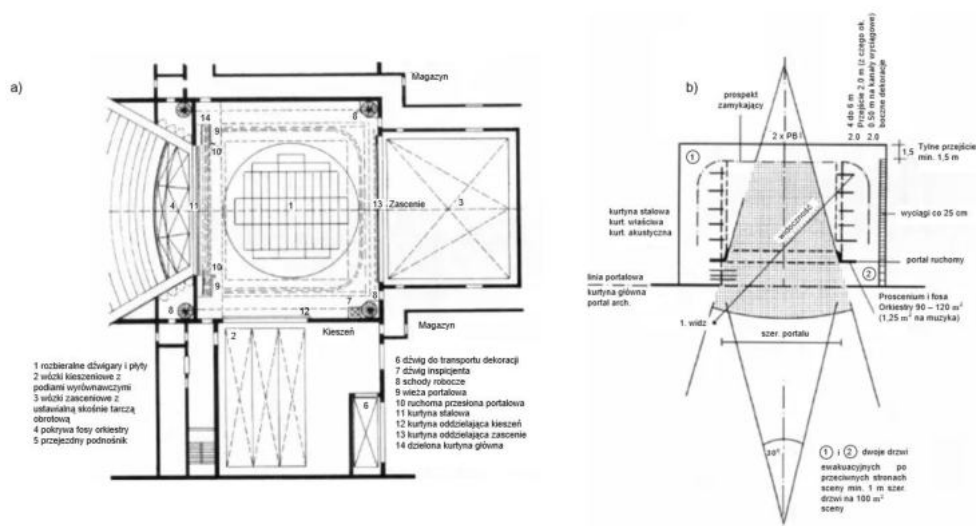
Według Jerzego Gumińskiego „technologii teatru nie należy krępować sztywnymi, podręcznikowymi regułami, bo przecież każdy teatr jest, a przynajmniej powinien być, niepowtarzalnym, indywidualnym dziełem architektonicznym. Zarazem musi być obiektem, którego technologia gwarantuje widzom komfort przebywania w teatrze, dobrą widoczność sceny i odpowiednie warunki pracy zespołom: artystycznym, technicznym i administracyjnym oraz najważniejsze – doskonale zaprojektowaną scenę, na której możliwe będzie tworzenie nawet najbardziej skomplikowanych inscenizacji” [Gumiński 2008: s. 5].

3.1. Scena

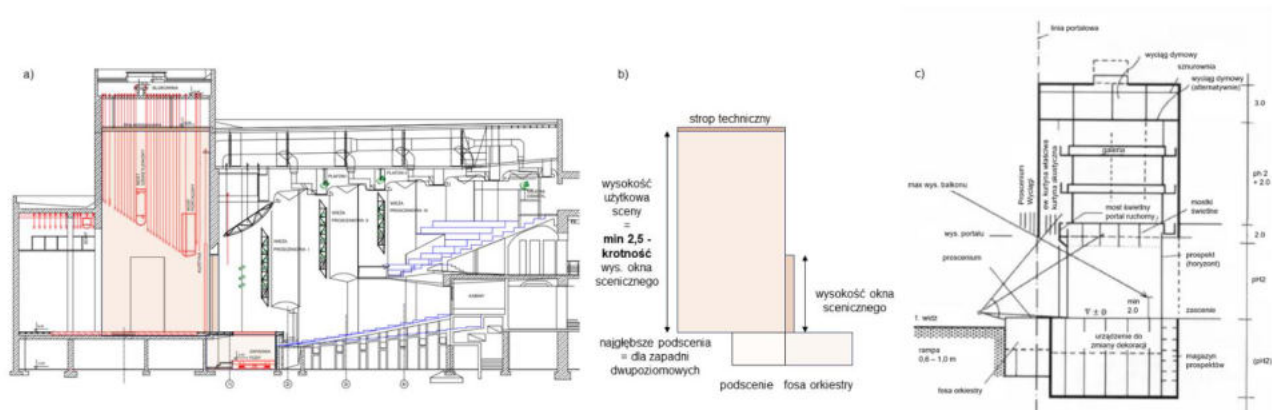
Scena jest najważniejszym elementem teatru. Jedno z najważniejszych zagadnień dotyczy jej wielkości i proporcji. Wielkość sceny jest podyktowana przeznaczeniem teatru, scena teatru dramatycznego nie będzie taka sama jak muzycznego. Wytyczne do projektowania sceny ukazują rysunki od 3.1.1. do 3.1.3. Tabele 3.1.1. i 3.1.2. zawierają rodzaje i typy scen.

Rys. 3.1.1. Wielkość sceny, a) źródło: <https://teatr.zgora.pl/oferta/scena-i-widownia>, dostęp: 04.07.2024, b) źródło: opracowanie własne na podstawie Gumińskiego 2008: s. 7

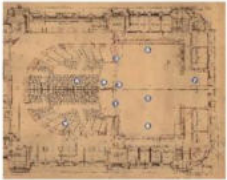
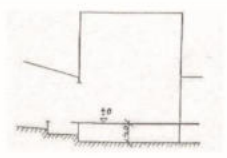
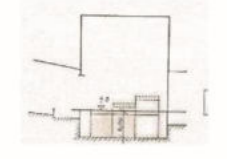
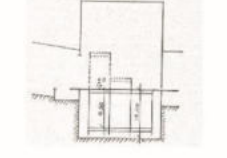
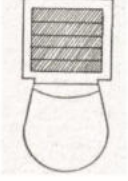

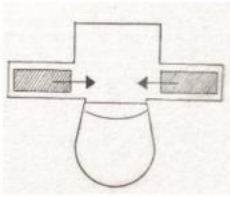
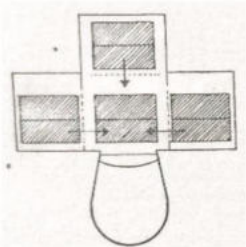
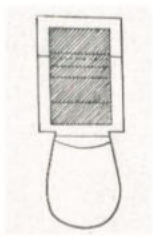
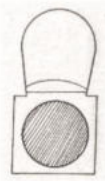
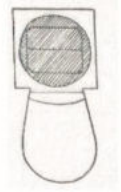
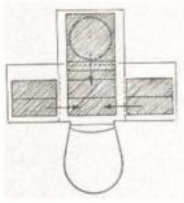
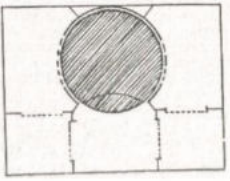
Rys. 3.1.2. a) Typowy rzut sceny teatru dramatycznego [Neufert 1995: s. 420], b) Proporcje tradycyjnej sceny, rzut [Neufert 1995: s. 419]

Rys. 3.1.3. a) Technologia Teatru Muzycznego w Łodzi. Przekrój sceny [Gumiński 2008: s. 31], b) Schemat przekroju sceny, źródło: opracowanie własne na podstawie Gumińskiego 2008: s. 7, c) Proporcje tradycyjnej sceny w przekroju [Neufert 1995: s. 419]

Tabela 3.1.1. Rodzaje scen

	Informacje	Ilustracje	Opis ilustracji
Scena pudełkowa	„Scena o zamkniętej przestrzeni, ograniczonej po bokach i od góry dekoracjami [...]. Wczesną formą sceny pudełkowej była scena kulisowa” [Leyko 2016].		„Rzut parteru Teatru im. J. Słowackiego w Krakowie, 1 – rampa, 2 – budka suflera, 3 – portal, 4 – fosa orkiestrowa, 5 – scena, 6 – kieszenie boczne, 7 – zascenie, 8 – widownia, 9 – łóże parteru” [https://encyklopediateatru.pl/hasla/373/scena-pudełkowa, dostęp: 04.07.2024].
	Scena pudełkowa z podsceniem jedno-kondygnacyjnym		Przekrój przez scenę pudełkową normalną z podsceniem jednokondygnacyjnym [Bożyk 1956: s. 206]
	Scena pudełkowa z podsceniem dwu-kondygnacyjnym		Przekrój przez scenę z podsceniem dwukondygnacyjnym i zapadniami [Bożyk 1956: s. 206]
	Scena pudełkowa z podsceniem głębokim		Przekrój przez scenę z podsceniem głębokim (kilkukondygnacyjnym) i zapadniami [Bożyk 1956: s. 206]
Scena z zapadniami			Schemat sceny z zapadniami [Bożyk 1956: s. 206]

Scena z bocznymi pachami			Schemat sceny z bocznymi pachami [Bożyk 1956: s. 206]
Scena z bocznymi pachami i platformami			Schemat sceny z bocznymi pachami i platformami [Bożyk 1956: s. 207]
Scena z głęboką sceną tylną			Schemat sceny zapadniowej z głęboką sceną tylną [Bożyk 1956: s. 207]
Scena obrotowa	„Kolisty ruchomy fragment podłogi sceny lub nakładana na nią tarcza obrotowa, napędzane mechanicznie albo elektrycznie, pozwalające na szybką zmianę dekoracji lub efekty specjalne przy podniesionej kurtynie” [https://encyklopediateatru.pl/hasla/371/scena-obrotowa, dostęp: 04.07.2024]. „Scena obrotowa może być wykonana w postaci: a) tarczy obrotowej, nakładanej na podłogę, b) tarczy wciętej w podłogę, c) konstrukcji bębnowej, d) tarczy o konstrukcji pierścieniowej” [Bożyk 1956: s. 205].		Schemat sceny obrotowej [Bożyk 1956: s. 206]
			Schemat sceny zapadniowo-obrotowej [Bożyk 1956: s. 207]
			Schemat sceny z bocznymi pachami, platformami ruchomymi oraz ruchomą tarczą obrotową [Bożyk 1956: s. 207]
			Schemat sceny dużej obrotowej [Bożyk 1956: s. 207]

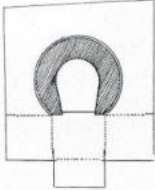
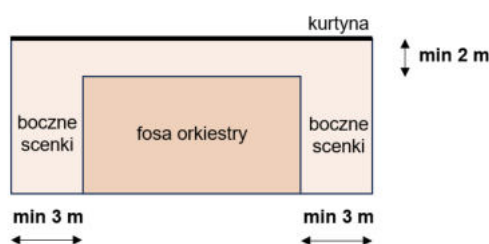
	„Scena obrotowa typu pierścieniowego składa się z dwóch lub trzech obracających się pierścieni koncentrycznych, które mogą się obracać równocześnie w przeciwnych kierunkach” [Bożyk 1956: s. 208]		Schemat sceny pierścieniowej (okrężnej) [Bożyk 1956: s. 208]
--	--	---	--

Tabela 3.1.2. Typy scen

Typ	Informacje
scena pełna	„Powierzchnia sceny powyżej 100 m ² . Wysokość stropu nad sceną > 1 m od brzegu otworu sceny. Dla sceny pełnej ważnym wymaganiem jest stalowa kurtyna, oddzielająca w razie niebezpieczeństwa scenę od widowni. Stalowa kurtyna stanowi również ostrą linię podziału między sceną a widownią” [Neufert 1995: s. 419].
scena mała	„Powierzchnia nie większa niż 100 m ² , brak kieszeni scenicznych, strop nad sceną nie wyżej niż 1 m od brzegu otworu sceny. Małe sceny nie wymagają stalowej kurtyny” [Neufert 1995: s. 419].
estrada	„Podwyższenie do gry w pomieszczeniu bez zmiany wysokości stropu. Odrębność estrady tkwi w przepisach odnoszących się do kurtyn i dekoracji; dotyczą one jednak eksploatacji, a nie rozplanowania estrady. Pomieszczenia eksperymentalne podpadają pod definicję estrady” [Neufert 1995: s. 419].

3.2. Proscenium

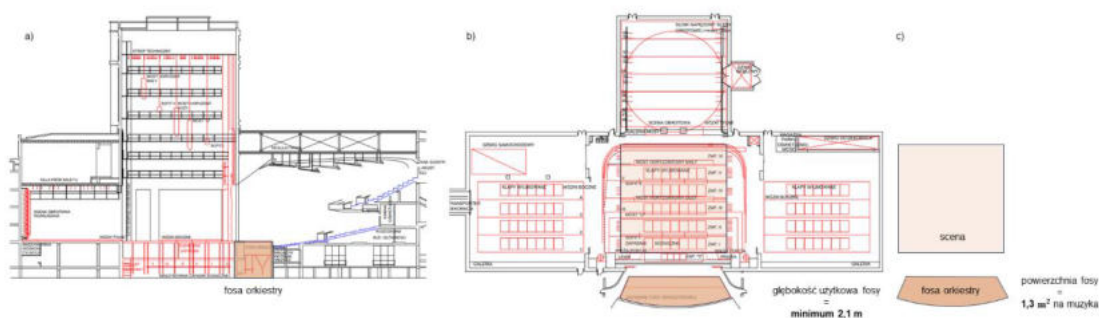
Proscenium „stanowi jeden z najtrudniejszych elementów w teatrze, bo jest najbardziej wyeksponowany i do tego, oprócz walorów estetycznych, musi możliwie najpełniej spełniać takie warunki jak scena, tzn. umożliwiać ustawienie dekoracji oraz ich oświetlenie. Musi posiadać wygodne zejścia na widownię i wygodne wejścia aktorskie, a w wielu teatrach również umożliwiać tworzenie fosy orkiestrowej. [...] Twórcy spektakli chętnie wykorzystują proscenia, dlatego tam, gdzie jest to możliwe, powinny być stosunkowo duże” [Gumiński 2008: s. 9]. Schemat ukazujący minimalne wymiary proscenium ilustruje rys. 3.2.1.

Rys.3.2.1. Schemat proscenium, źródło: opracowanie własne na podstawie Gumińskiego 2008: s. 9

3.3. Fosa orkiestry

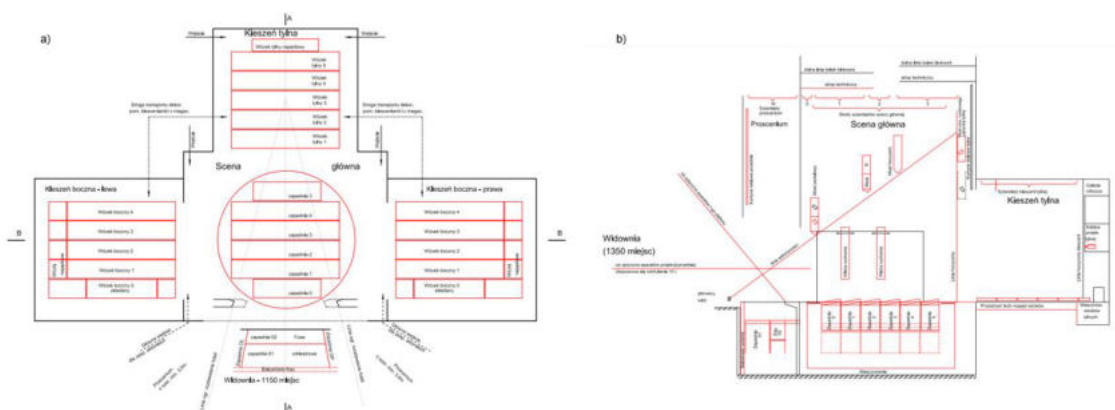
„W większości teatrów część powierzchni fosy tworzy podłoga stała, a część zapadnia lub zapadnie. Zapadnie pozwalają na łatwe i szybkie zamykanie otworu w celu powiększenia powierzchni proscenium, ustawienia zapadni na głębokości pożądanej dla granego dzieła lub na poziomie widowni w celu jej powiększenia” [Gumiński 2008: s. 9-10]. Wytyczne do projektowania fosy przedstawia rys. 3.3.1.

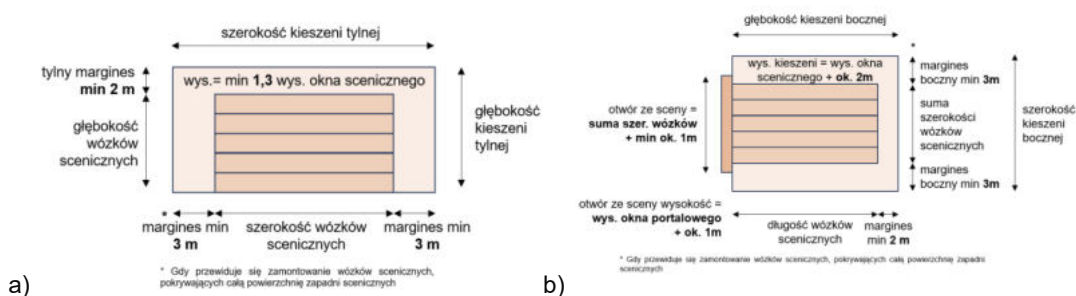
Rys. 3.3.1. Teatr Wielki w Łodzi a) Przekrój sceny [Gumiński 2008: s. 18], b) Rzut sceny [Gumiński 2008: s. 17], c) Schemat, źródło: opracowanie własne na podstawie Gumińskiego 2008: s. 9

3.4. Kieszenie sceniczne

„Najlepszym rozwiązaniem jest zbudowanie dwóch kieszeni bocznych i kieszeni tylnej, a jeszcze lepszym – dodatkowo umieszczenie przyscenicznych magazynów dekoracji pomiędzy kieszenią tylną a kieszeniami bocznymi” [Gumiński 2008: s. 10]. Są one ukazane na rys. 3.4.1. oraz 3.4.2.

Rys. 3.4.1. Wytyczne do konkursu na projekt sceny operowej w Katowicach a) Rzut sceny [Gumiński 2008: s. 43], b) Przekrój podłużny sceny [Gumiński 2008: s. 44]

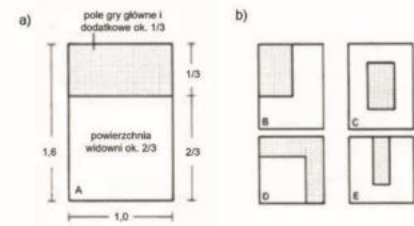
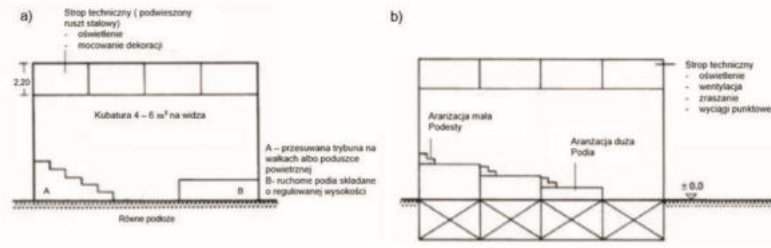
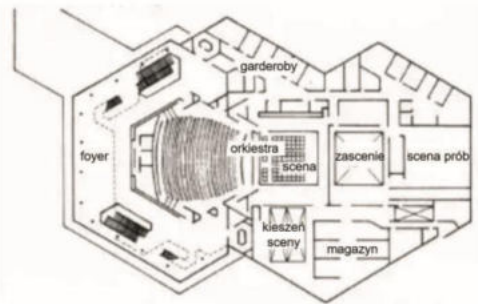

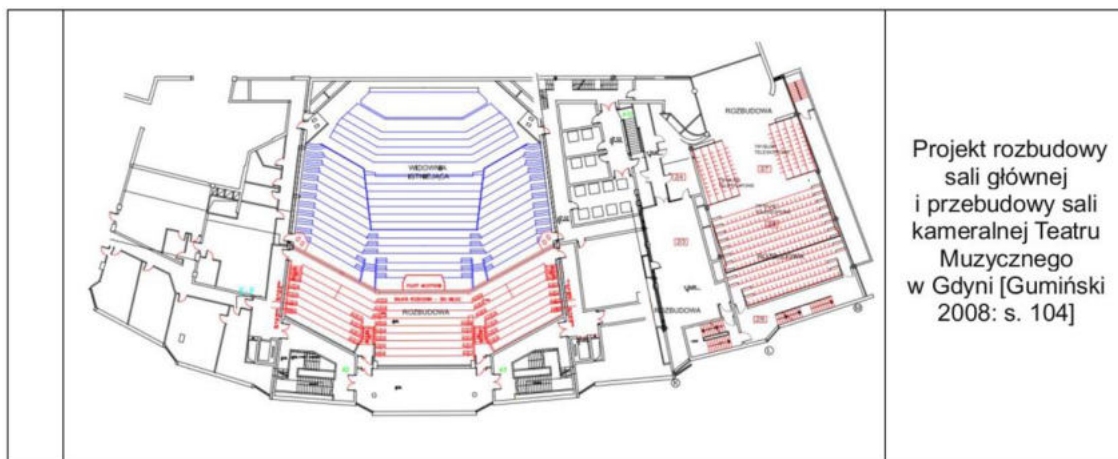
Rys. 3.4.2. Schemat zascenia i kieszeni bocznej, źródło: opracowanie własne na podstawie Gumińskiego 2008: s. 10

3.5. Widownia

„Obok sceny to najważniejsza część teatru. Widz zasiadający na widowni powinien się tam doskonale czuć, doskonale widzieć scenę z każdego miejsca i oczywiście słyszeć, co się na scenie dzieje” [Gumiński 2008: s. 94]. Wymagania dotyczące projektowania widowni ukazano w tab. 3.5.1. i 3.5.2.

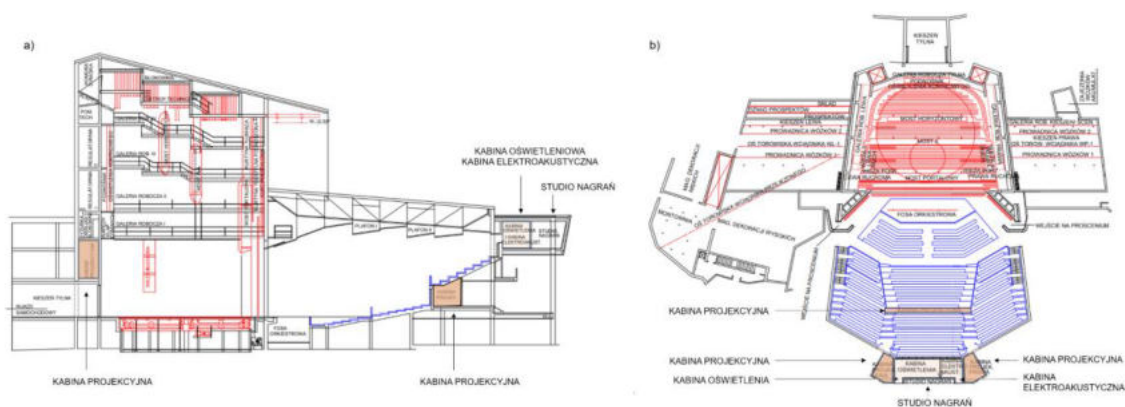
	a) linia portalu, miejsca środk., miejsca boczne, 1. 2. 3. 4. 5. rząd b) linia portalu, linie widoczności a1, a3, a5, punkt 0, wys. rampy max 1,10 m min 0,60 – 0,90 m, przewyższenie 12 cm, wzniesienie 1,10, wys. widza 1,10 – 1,50 m, Przewyższenie linii widoczności 12 cm dla co drugiego rzędu (albo 6 cm dla każdego). Wzniesienie $\leq 10^\circ$. Jeśli większe, konieczne stopnie, prosceum ok. 4 – 6 m, 1,5 0,9 0,9 0,9 0,9 c) [Diagram showing different seating arrangements] d) [Diagram showing different stage designs] e) [Diagram showing side view of stage and seating] f) [Diagram showing top view of stage and seating]	a) Przesunięcie miejsc w rzędzie przez zróżnicowaną szerokość foteli (0,50-0,53-0,56 m) [Neufert 1995: s. 417], b) Przewyższenie miejsc [Neufert 1995: s. 417], c) Efekt poczucia bezpieczeństwa (wzajemna widoczność) [Neufert 1995: s. 417], d) Kontakt między publicznością a sceną i wśród publiczności [Neufert 1995: s. 417], e) Ukształtowanie stropu i odbicie dźwięku [Neufert 1995: s. 417], f) Teatr z balkonami a widoczność sceny [Neufert 1995: s. 417]
Wytyczne dotyczące siedzącego widza	a) 0° LATYŚCI RUCH GŁOWY, 0° STANDARDOWA LINIA WZROKU, 15° MINIMALNA LINIA WZROKU, 30° MAXIMALNA LINIA WZROKU, 0° LATYŚCI RUCH GŁOWY, 0° STANDARDOWA LINIA WZROKU, 15° MINIMALNA LINIA WZROKU, 30° MAXIMALNA LINIA WZROKU, 0° LATYŚCI RUCH GŁOWY, 0° STANDARDOWA LINIA WZROKU, 15° MINIMALNA LINIA WZROKU, 30° MAXIMALNA LINIA WZROKU b) 60° MAXIMALNY KĄT GŁOWY, 45° LATYŚCI RUCH GŁOWY, 0° STANDARDOWA LINIA WZROKU, 15° MINIMALNA LINIA WZROKU, 30° MAXIMALNA LINIA WZROKU, 0° STANDARDOWA LINIA WZROKU, 15° MINIMALNA LINIA WZROKU, 30° MAXIMALNA LINIA WZROKU c) 17 cm, 17 cm, 17 cm d) 22°, 22°, 22° e) 5' 12.7 cm, 6.35 cm, 2 1/2'	a) Średnie wymiary siedzącej postaci ludzkiej [Izenour 1977: s. 3], b) Średnie wymiary siedziska w planie [Izenour 1977: s. 3], c) Pionowa linia wzroku: widoczność każdego rzędu [Izenour 1977: s. 4], d) Pozioma linia wzroku [Izenour 1977: s. 4], e) Pionowa linia wzroku: widoczność co drugiego rzędu [Izenour 1977: s. 4]

Kurtyna przeciwpożarowa	SCENA POW. WEWN. > 150 M² LUB KUBATURA BRUTTO > 1200 M³ KURTYNA PRZECIWPOŻAROWA WIDOWNIA LICZBA MIEJSC > 600 SCENA POW. WEWN. > 300 M² LUB KUBATURA BRUTTO > 6 000 M³ KURTYNA PRZECIWPOŻAROWA KIESZEN SCENICZNA POW. > 100 M² NA PODSTAWIE ROZPORZĄDZENIA MINISTRA INFRASTRUKTURY Z DNIA 12 KWIETNIA 2002 R. W SPRAWIE WARUNKÓW TECHNICZNYCH § 233. KURTYNA PRZECIWPOŻAROWA, ROZDZIAŁ 3. STREFY POŻAROWE I ODDZIELENIA PRZECIWPOŻAROWE	Wymogi dotyczące stosowania kurtyny przeciwpożarowej, źródło: opracowanie własne
Pole gry		a) Warianty pola gry. Mały typ a [Neufert 1995: s. 418], b) Inne warianty pola gry [Neufert 1995: s. 418]
Teatr eksperymentalny		a) Wnętrze teatru eksperymentalnego [Neufert 1995: s. 418], b) Zasada działania sceny wznoszącej się [Neufert 1995: s. 418]
Przykłady		Rzut parteru teatru w Ulm [Neufert 1995: s. 418]

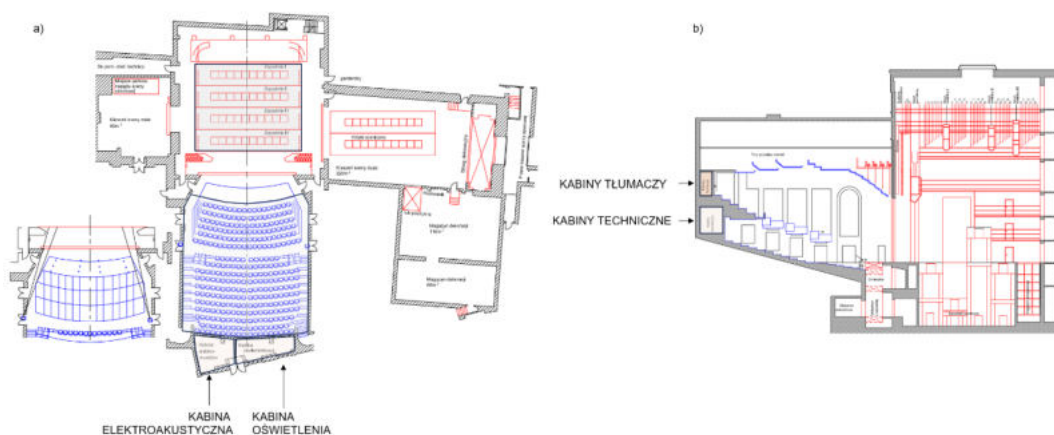

3.6. Kabin

Rysunki 3.6.1. i 3.6.2. ukazują przykłady teatrów z widocznymi kabinami na rzutach i przekrojach. Wymagania funkcjonalne i przestrzenne zaprezentowane są w tabeli 3.6.1.

Rys.3.6.1. Technologia Teatru Muzycznego w Gdyni, Autor projektu: Jerzy Gumiński. 1971, a) Przekrój sceny dużej [Gumiński 2008: s. 21], b) Rzut sceny dużej [Gumiński 2008: s.20]

Rys.3.6.2. Teatr Narodowy w Warszawie a) Rzut sceny dużej [Gumiński 2008: s. 27], b) Przekrój sceny dużej [Gumiński 2008: s. 28]

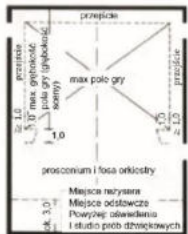
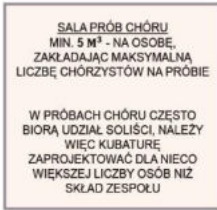
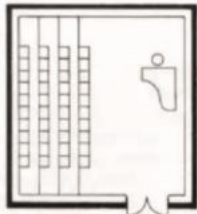
Tabela 3.6.1. Wymagania funkcjonalne i przestrzenne dot. kabin

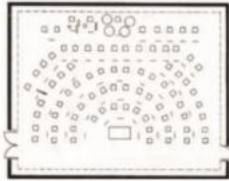
	Schemat	Opis
Kabiny operatorów dźwięku i światła		Wytyczne projektowe dot. kabin operatorów światła i dźwięku, źródło: opracowanie własne na podstawie Gumińskiego 2008: s. 11
Kabina napędów		Wytyczne projektowe dot. kabin napędów, źródło: opracowanie własne na podstawie Gumińskiego 2008: s. 11
Kabina tłumaczy	KABINA TŁUMACZY * ZAPROJEKTOWANE JAKO POMIESZCZENIE UNIERSALNE – UŻYWANE SPORADYCZNIE KORZYSTAJĄ Z NICH: TŁUMACZE LUB DYŻURUJĄCY NA SPEKTAKLACH REŻYSTRY I SCENOGRAFOWIE * W OBIEKTACH, W KTÓRYCH PRZEWODZĄ SIĘ MIĘDZYNARODOWE KONGRESY, SYMPOZJA LUB INNE IMPREZY	Wytyczne projektowe dot. kabin tłumaczy, źródło: opracowanie własne na podstawie Gumińskiego 2008: s. 11
Kabina sprawozdawców	KABINA SPRAWOZDAWCÓW * ZAPROJEKTOWANE JAKO POMIESZCZENIE UNIERSALNE – UŻYWANE SPORADYCZNIE * W DUŻYCH TEATRACH, GDZIE BĘDĄ ORGANIZOWANE IMPREZY TELEWIZYJNE LUB RADIOWE	Wytyczne projektowe dot. kabin sprawozdawców, źródło: opracowanie własne na podstawie Gumińskiego 2008: s. 11

3.7. Sale prób

„Liczba sal prób zależy od rodzaju teatru (dramatyczny, opera, operetka), liczby scen w teatrze, wielkości zespołów artystycznych i liczby pozycji repertuaru, przygotowywanych w ciągu sezonu teatralnego” [Gumiński 2008: s. 107]. Rodzaje sal prób ukazuje tabela 3.7.1.

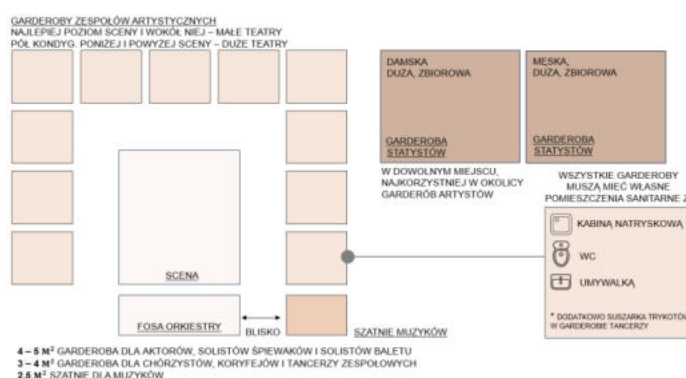
Tab. 3.7.1. Rodzaje sal prób

	Informacje ogólne	Wymagania funkcjonalne i przestrzenne	Opis
Sala prób scenicznych	„Niezależnie od rodzaju teatru, w każdym sala prób scenicznych jest najważniejsza. [...] Idealna byłaby sala prób równa powierzchni pola gry największej sceny w budynku teatru” [Gumiński 2008: s. 107].		Wytyczne dla sali prób scenicznych, źródło: opracowanie własne na podstawie Gumińskiego 2008: s. 107
			Duża sala prób, typowy rzut [Neufert 1995: s. 423]
Sala prób baletu	„Tam, gdzie są duże zespoły baletowe, należy zaprojektować minimum dwie sale” [Gumiński 2008: s. 109].		Wytyczne dla sali prób, źródło: opracowanie własne na podstawie Gumińskiego 2008: s. 109
Sala prób chóru	„W teatrach operowych, operetkowych i musicalowych muszą być minimum dwie sale: duża, służąca do prób całego chóru, i mniejsza lub kilka mniejszych – do prób grup głosów. Pożądane jest schodkowe ukształtowanie podłogi sal” [Gumiński 2008: s. 109].		Wytyczne dla sali prób, źródło: opracowanie własne na podstawie Gumińskiego 2008: s. 109
			Sala prób chóru, typowy rzut [Neufert 1995: s. 423]
Sala prób orkiestry	„Teatry muzyczne powinny mieć jedną, dużą salę o parametrach, które pozwolą prowadzić próby całej orkiestry wraz z chórem i solistami”		Wytyczne dla sali prób, źródło: opracowanie własne na podstawie Gumińskiego 2008: s. 109-110

	[Gumiński 2008: s. 109].		Sala prób orkiestry, typowy rzut [Neufert 1995: s. 423]
Sala prób czytanych	„Oprócz sali prób scenicznych, w teatrach dramatycznych ważną rolę odgrywają sale prób czytanych” [Gumiński 2008: s. 110].	SALA PRÓB CZYTANYCH OK. 4 M² - DLA AKTORA, GDY W PRÓBACH BIERZE UDZIAŁ DO 30 OSÓB W TEATRACH Z DUŻYMI SCENAMI I DO 15 OSÓB W TEATRACH Z MAŁYMI SCENAMI	Wytyczne dla sali prób, źródło: opracowanie własne na podstawie Gumińskiego 2008: s. 110
Pokoje prób indywidualnych i sale prób ansamblowych	„W teatrach muzycznych projektuje się pokoje do prób indywidualnych dla solistów śpiewaków oraz dla instrumentalistów” [Gumiński 2008: s. 110].	POKOJE PRÓB INDYWIDUALNYCH POW. - 10 - 15 M² WYS. OK. 3 M	Wytyczne dla pokoi indywidualnych, źródło: opracowanie własne na podstawie Gumińskiego 2008: s. 110

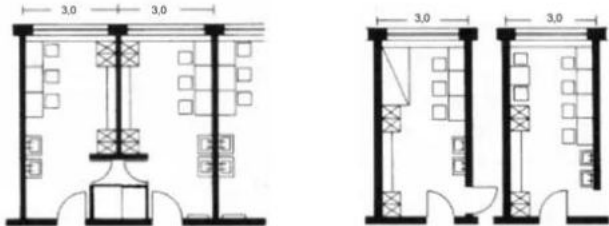
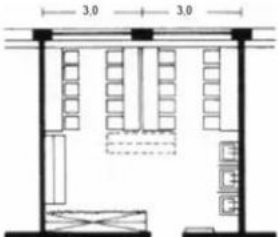
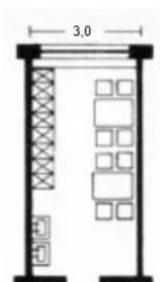
3.8. Garderoby

„Wypożażenie garderoby musi zapewnić artyście sprawną obsługę garderobianych i charakteryzatorów, zagwarantować odpowiednią atmosferę sprzyjającą regeneracji sił i relaksowi, a lokalizacja – wygodne i szybkie dotarcie na scenę” [Gumiński 2008: s. 112]. Wytyczne projektowe przedstawiają rys. 3.8.1. oraz tabela 3.8.1.

Rys. 3.8.1. Wytyczne projektowe dotyczące garderób, źródło: opracowanie własne na podstawie Gumińskiego 2008 : 113

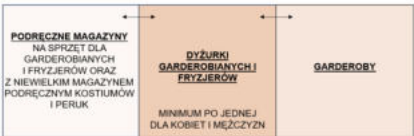
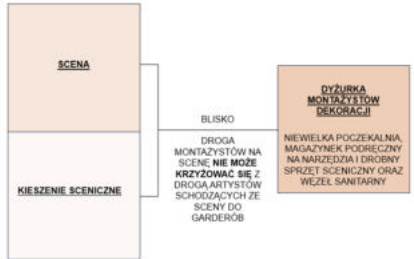
Tab. 3.8.1. Rodzaje garderób

	Rzuty	Opisy
Garderoby solistów		Garderoby solistów [Neufert 1995: s. 422]
Garderoba dla dod. chóru lub statystów		Garderoba dla dodatkowego chóru lub statystów [Neufert 1995: s. 422]
Przebiernia i pomieszczenie socjalne		Przebiernia i pomieszczenie socjalne dla personelu technicznego [Neufert 1995: s. 422]

3.9. Pomieszczenia obsługi technicznej

Tabela 3.9.1. przedstawia poszczególne pomieszczenia obsługi technicznej wraz z wytycznymi odnośnie ich lokalizacji.

Tab. 3.9.1. Pomieszczenia obsługi technicznej z wytycznymi projektowymi

Nazwa	Schemat lokalizacji
Dyżurki garderobianych i fryzjerów	
Dyżurka montażystów dekoracji	

Dyżurka oświetleniowców	SCENA BLISKO SCENY GDY WARSZTAT JEST OD SCENY ZNACZNIE ODDALONY DYŻURKA OŚWIETLENIOWCÓW WARSZTAT OŚWIETLENIOWCÓW SKŁADA SIĘ Z POCZEKALNI I WĘZŁA SANITARNEGO
Dyżurka napędowców	DYŻURKA NAPIĘDOWCÓW SCENA SKŁADA SIĘ Z POCZEKALNI Z NIEWIELKIM ANEKSEM WARSZTATOWYM ORAZ WĘZŁA SANITARNEGO OBOK KABINY LUB PULPITU NAPIĘDOWCA
Dyżurka elektroakustyków	SCENA LUB BLISKO SCENY GDY KABINA JEST OD SCENY ZNACZNIE ODDALONA DYŻURKA ELEKTROAKUSTYKÓW KABINA ELEKTROAKUSTYKA SKŁADA SIĘ Z POCZEKALNI Z NIEWIELKIM ANEKSEM WARSZTATOWYM ORAZ WĘZŁA SANITARNEGO
Dyżurka mechaników sceny	MASZYNOWNIA SCENY WARSZTATOWYM I PODRĘCZNYM MAGAZYNKIEM MOŻNA RÓWNIEŻ W SĄSIEDZTWIE DYŻURKA MECHANIKÓW SCENY WARSZTAT MECHANICZNY SKŁADA SIĘ Z POCZEKALNI ORAZ WĘZŁA SANITARNEGO
Rekwizytornia	REKWIZYTORNIA POSIADA: WIELKIE OKNO Z ŁADĄ NA WYKŁADANIE REKWIZYTÓW + NA ZEWNĄTRZ – MIEJSCE NA USTAWIENIE STOJAKÓW Z WIELKIMI REKWIZYTAMI SCENA U WYŁOTU GŁÓWNEGO TRAKTU ŁĄCZĄCEGO GARDEROBY ZESPOŁÓW ARTYSTYCZNYCH ZE SCENĄ, A NAJLEPIEJ OBOK NAJWIEKSZEJ POCZEKALNI PRZYSZCENICZNEJ

3.10. Magazyny

Tabela 3.10.1. przedstawia poszczególne magazyny wraz z wytycznymi odnośnie ich lokalizacji.

Tabela. 3.10.1. Pomieszczenia obsługi technicznej z wytycznymi projektowymi

Nazwa	Schemat lokalizacji
Magazyn dekoracji	PRACOWNIE PRODUKCJI DEKORACJI DOSKONAŁA KOMUNIKACJA MAGAZYN DEKORACJI DOSKONAŁA KOMUNIKACJA SCENA PODZIAŁY SAMOCHODÓW CIĘŻAROWYCH DOSKONAŁA KOMUNIKACJA MAGAZYN PRZYSZCENICZNY – DO DEKORACJI W POZYCJI PIONOWEJ – MAGAZYN WYSOKI; DO PRZECHOWYWANIA ELEMENTÓW TYPOWYCH – WYS. I KONDYGNACJI
Magazyn rekwizytów	OK 15 % SCENY MAGAZYN REKWIZYTÓW DOSKONAŁA KOMUNIKACJA REKWIZYTORNIA PRZECHOWYWANIE REKWIZYTÓW DO SPEKTAKLI Z BIEŻĄCEGO REPERTUARU, RÓWNIEŻ DO PRZECHOWYWANIA WARTOŚCIOWYCH REKWIZYTÓW Z POZYCJI ZDJĘTYCH Z AFISZA

3.12. *Pokoje biurowe*

Tabela 3.12.1. wyszczególnia przestrzenie biurowe należące do czterech grup.

Tab. 3.12.1. Podział przestrzeni biurowych

Pokoje dla kierownictwa teatru	Pomieszczenia dla pracowników administracji	Pokoje kierownictwa artystycznego	Pomieszczenia organizacji widowni
pokój dyrektora naczelnego	dział kadr	pokój reżyserów – w pobliżu sali prób scenicznych lub sceny	gabinet do przyjmowania gości
pokój dyrektora artystycznego	zaopatrzenie, księgowość	pokój dyrygenta (gabinet i sanitariat) – w pobliżu fosy orkiestry	pokój biurowy
pokój dyrektora technicznego	administrator obiektu	pokój inspicjentów i suflerów – jak najbliższej sceny	magazyn materiałów reklamowych
pokój dyrektora administracyjnego	„ Najlepszym rozwiązaniem jest całkowite wydzielenie tych pomieszczeń z pomieszczeń zascenia, z wejściem bezpośrednio z portierni” [Gumiński 2008: s. 121].	sala konferencyjna, najlepiej ułożowana w pobliżu pokoi biurowych kierownictwa teatru	w pobliżu holu wejściowego lub kasowego
sekretariaty		możliwa biblioteka (w dużych teatrach w podobnej lokalizacji co sala konferencyjna	
biura kierownika literackiego			
organizacja pracy artystycznej			
biuro technicznego			

3.13. *Pomieszczenia dla widzów*

„Powierzchnia holu wejściowego, szatni dla publiczności, foyer, kuluarów i bufetów powinna się kształtować w granicach od 1,6 do 2,2 m² na widza, a w obiektach reprezentacyjnych nawet do 2,5 m²” [Gumiński 2008: s. 124]. Wyszczególnione pomieszczenia dla widzów znajdują się na rys. 3.13.1.

Rys. 3.13.1. Pomieszczenia dla widzów, źródło: opracowanie własne na podstawie Gumińskiego 2008: s.124 – 128

3.14. *Inne pomieszczenia*

Pozostałe pomieszczenia znajdujące się w teatrach ukazuje rys. 3.14.1.

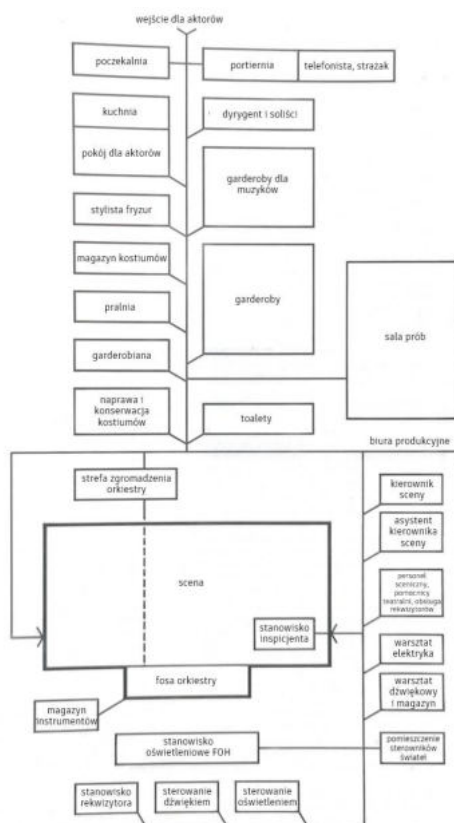
Rys. 3.14.1. Inne pom. teatru, źródło: opracowanie własne na podstawie Gumińskiego 2008: s.130

3.15. Schematy funkcjonalne

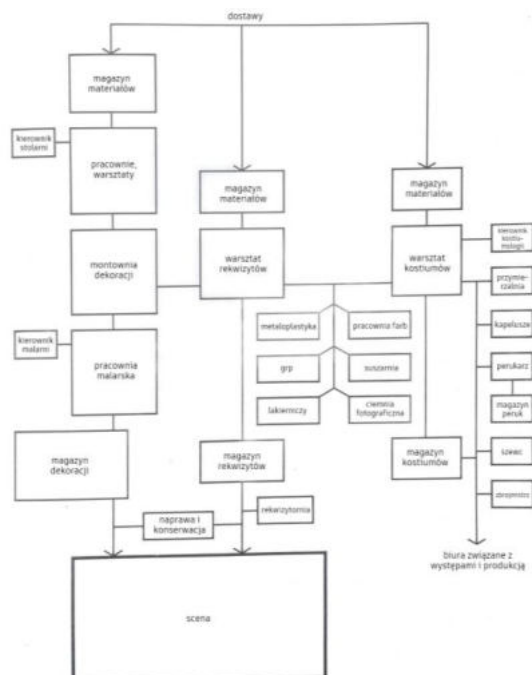
Rys. 3.15.1. – 3.15.7. przedstawiają schematy poszczególnych stref teatru.

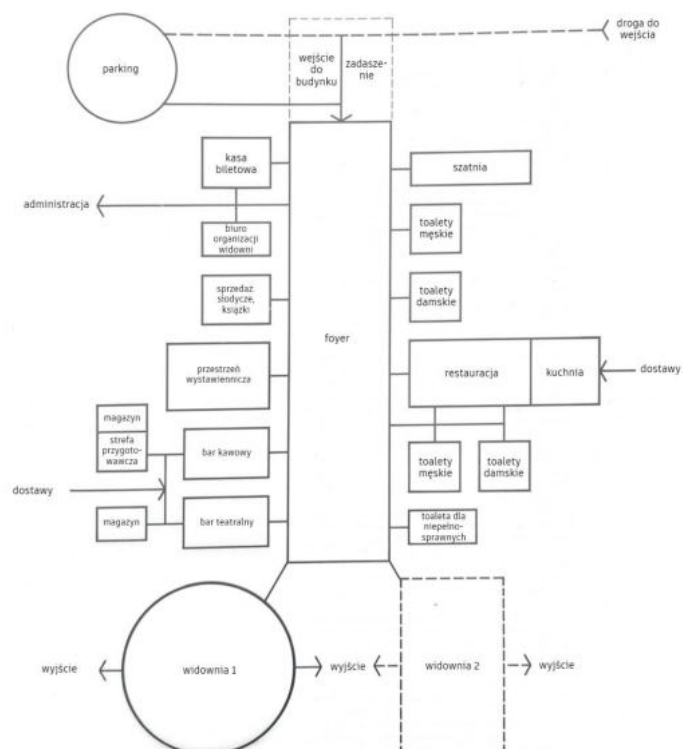
Rys.3.15.1. Schemat funkcjonalny między administracją a przestrzeniami produkcyjnymi [Ham 1988: s. 156]

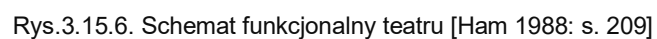
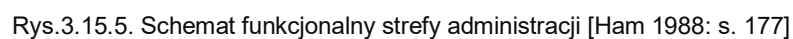
Rys.3.15.2. Schemat funkcjonalny sceny i przestrzeni dla aktorów [Ham 1988: s. 147]

Rys.3.15.3. Schemat funkcjonalny przestrzeni produkcji [Ham 1988: s. 157]

Rys.3.15.4. Schemat funkcjonalny strefy publicznej [Ham 1988: s. 169]

4. PRZYKŁADY ROZWIĄZAŃ Z POLSKI I ZE ŚWIATA

4.1. Wstęp

Zgodnie z ukazanym na rysunku 7.1.1. cyklem, odnowa terenu jest naturalnym procesem. Dzięki niej w pełni wykorzystywany jest potencjał miejsca.

W celu uzyskania jak najlepszych wyników badań zdecydowano się wykonać studium przypadku czterech teatrów z całego świata. Poszukiwano teatrów, które powstały w wyniku adaptacji terenów przemysłowych. Odrzucono sale teatralne wpisane w kamienice, budynek ratuszu czy też kościół. Zrezygnowano również z innych form przekształceń fabryk na cele kulturowe. Uwadze podległy wyłącznie teatry. Wyeliminowano adaptacje na opery, sale koncertowe, galerie, kina, sale prób. Analizie podlegają przykłady teatrów różnej wielkości i posiadające zróżnicowane aranżacje sali teatralnej.

Rys. 7.1.1. Cykl życia zagospodarowania terenu [Gasidło 1998]

4.2. Przykłady

4.2.1. Teatr „Kampanje”

Lokalizacja: Holandia, Den Helder

Architekci: van Dongen-Koschuch

Powierzchnia: 7850 m²

Rok: 2015

Niedostępna przez ponad 170 lat stocznia marynarki wojennej "Willemsoord" w Holandii została w 2015 roku przekształcona w centrum kulturalne i teatr Den Helder, znany jako Teatr "Kampanje". W budynku poza teatrem powstało wiele funkcji, w tym sala koncertowa, elastyczne przestrzenie widowiskowe, centrum sztuki, biura oraz restauracja.

Projekt przekształcenia był mocno inspirowany tożsamością i charakterem historycznych budynków, bliskością doków i wody oraz przestrzeni publicznej i rzemiosła. Dzięki temu udało się zachować wyjątkowy klimat i atmosferę dawnej stoczni, jednocześnie nadając jej nowe życie i funkcje. „Aby zapewnić przestrzenne doświadczenie wielkich historycznych sal, zaprojektowano audytorium ze szkła. Charakteryzuje ono wprowadzone dodatki, kładąc nacisk na przejrzystość, która stoi w opozycji do introwertycznej natury istniejącej historycznej struktury. Niemniej jednak audytorium naturalnie znajduje się w chronionym budynku, a zastosowanie szkła

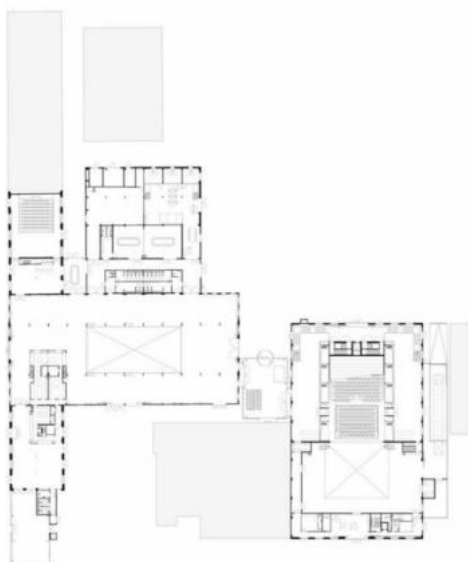
tworzy długie linie widzenia przez salę; widzenie i bycie widzianym staje się przewodnim tematem w całym przedstawieniu. Ta towarzyskość jest częścią tradycji teatru, a aspekt społeczny często jest równie ważny, jak samo przedstawienie [Van Dongen-Koschuch 2015]. Rys. 4.2.1.1. – 4.2.1.8. przedstawiają zdjęcia, rzuty i przekroje obiektu.

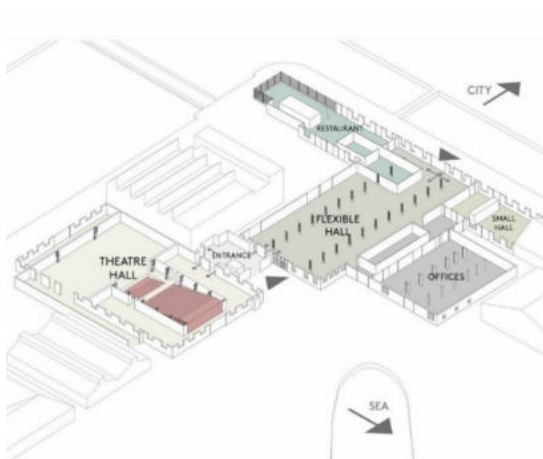
Rys.4.2.1.1. Widok z zewnątrz

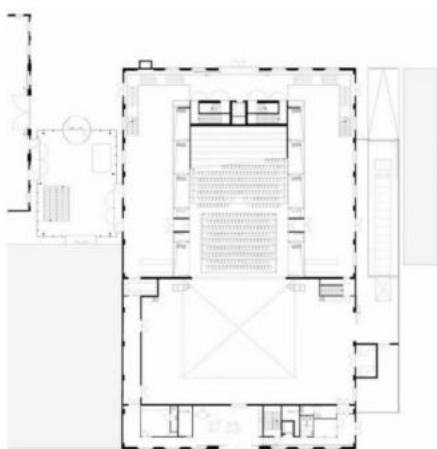
Rys.4.2.1.2. Widownia teatru

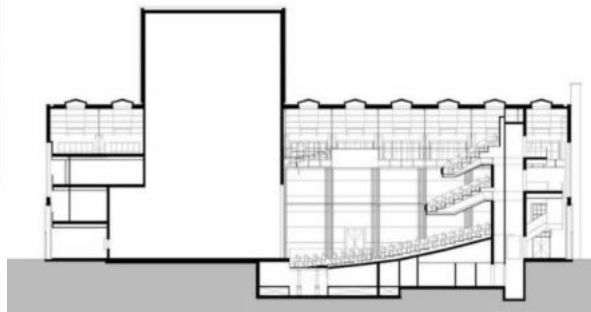
Rys.4.2.1.3. Rzut parteru

Rys.4.2.1.4. Diagram

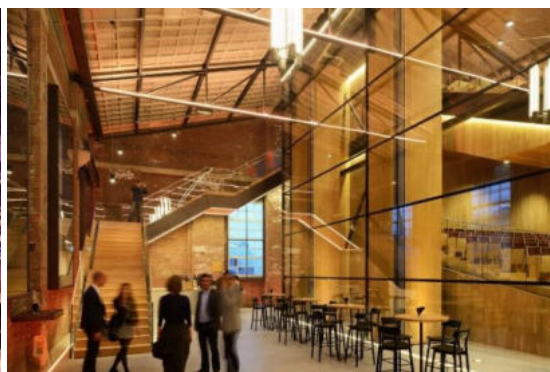
Rys.4.2.1.5.. Rzut teatru

Rys.4.2.1.6.. Przekrój

Rys.4.2.1.7. Widok wnętrza

Rys.4.2.1.8. Widok na relacje między przestrzeniami

4.2.2. St. Ann's Warehouse

Lokalizacja: Stany Zjednoczone, Brooklyn

Architekci: Marvel Architects

Powierzchnia: 2370 m²

Rok: 2015

Wzdłuż Brooklyn Bridge Park w DUMBO, w dawnym magazynie tytoniowym z 1860 roku, wkomponowano nowoczesny teatr. Obiekt składa się z prostych, wytrzymałych materiałów, takich jak szklana cegła, poczerniała stal i sklejka. Projekt zachowuje historyczne, nietknięte ściany magazynu. Przestrzenie pomocnicze, obiekty użyteczności publicznej i biura otwarte są na niewielki dziedziniec na świeżym powietrzu, zawarty w historycznych murach.

Program obiektu:

- główna elastyczna przestrzeń teatralna,
- kabina sterownicza i grabie do siedzenia,
- mała przestrzeń studyjna,
- hol publiczny i foyer,
- toalety publiczne,
- garderoby,
- biura administracyjne.

Rys. 4.2.2.1. Historyczne ujęcia magazynu tytoniu

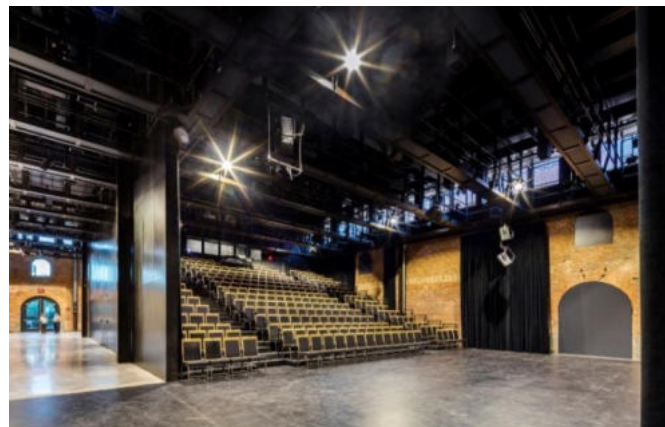
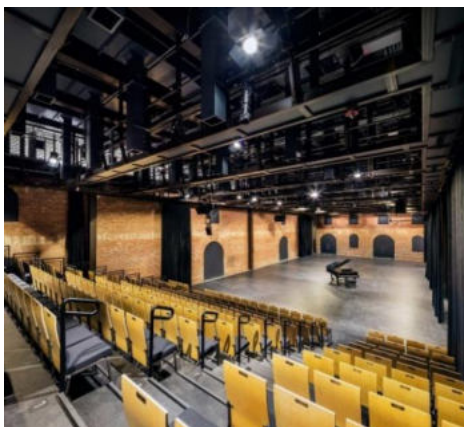
Rys.4.2.2.2. Widok magazynu przed adaptacją

Rys.4.2.2.3. Widok magazynu po adaptacji

Rys.4.2.2.4. Przekrój przez budynek

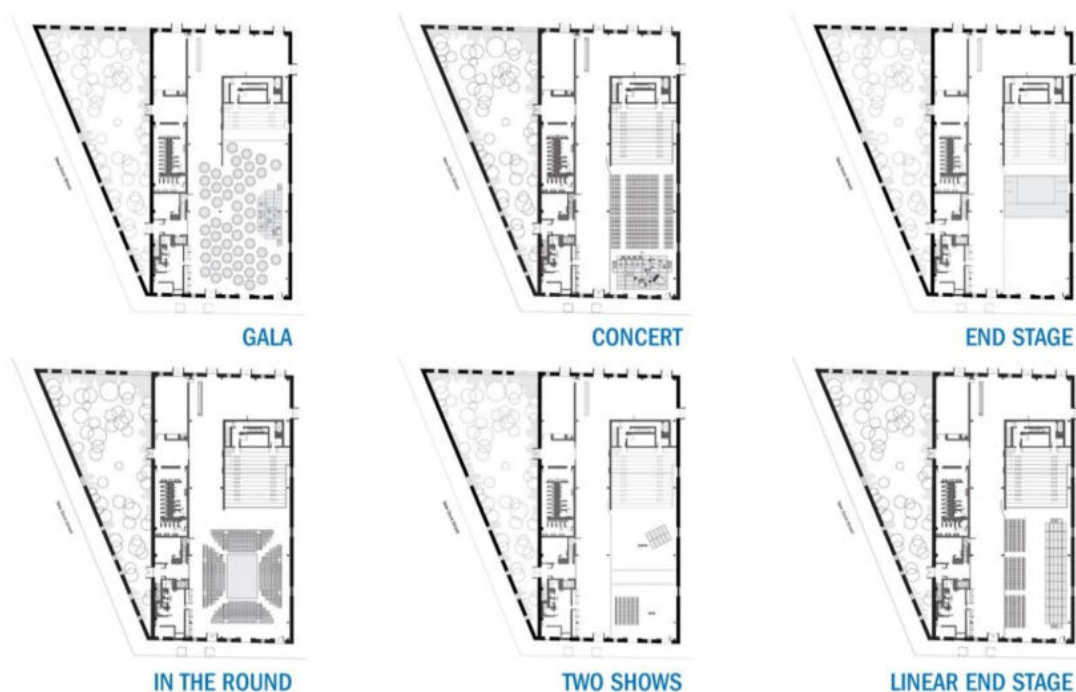
Rys. 4.2.2.5. Sposoby kształtowania przestrzeni teatralnej

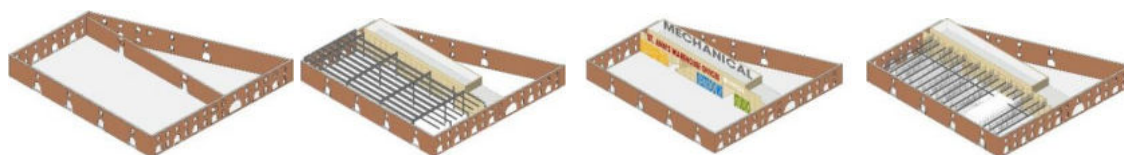
Rys.4.2.2.6. Widok na dziedziniec

Rys.4.2.2.7. Rzuty

Rys. 4.2.2.8. Rzuty ukazujące elastyczność przestrzeni

Rys.4.2.2.9. Diagramy

Celem projektu było stworzenie przestrzeni zdolnej do adaptacji do różnych formatów teatralnych, przy jednoczesnym poszanowaniu historii Magazynu Tytoniowego i jego otoczenia. Kluczowym elementem są widoczne na diagramach konstrukcyjne pomosty stalowe, umieszczone na całej powierzchni sufitu, co pozwala na organizowanie widowisk w dowolnym

miejscu przestrzeni. Jest to przykład wielofunkcyjnej przestrzeni, dostosowującej swoją aranżację do bieżących potrzeb. Rys. 4.2.2.1. – 4.2.2.8. przedstawiają projekt i zdjęcia obiektu.

4.2.3. *Kulturmühle Parchim*

Lokalizacja: Niemcy, Parchim

Architekci: D/FORM Architects

Rok: 2023

Zabytkowy młyn Eldemühle z 1897 r., widoczny na rys. 4.2.3.1, 4.2.3.2 i 4.2.3.10, został ponownie otwarty w maju 2023 roku jako centrum kulturalne. Obiekt był poddany gruntownej renowacji i rozbudowie. Mieści się w nim „Meklemburski Teatr Państwowy Dramatu Północnoniemieckiego” (Fritz-Reuter-Bühne) i „Teatr Dziecięcy i Młodzieżowy” (Junges Staatstheater Parchim), a także „Muzeum Miejskie”. Znajduje się pomiędzy miejskimi fortyfikacjami a odnogą rzeki Elde. Teatr jest sercem kompleksu. Budynek posiada centralnie zlokalizowaną scenę, ukazaną na rys. 4.2.3.7, warsztaty, sale prób i garderoby. Został zachowany przemysłowy charakter i walory przestrzenne 6-piętrowego kompleksu młyna. Zostały odsłonięte ceglane ściany, drewniane stropy belkowe i stalowa konstrukcja, widoczne na rys. 4.2.3.8 i 4.2.3.9. Lokalizacja i projekt obiektu ukazana jest na rys. 4.2.3.3. - 4.2.3.6.

Rys.4.2.3.1. Elewacja północna

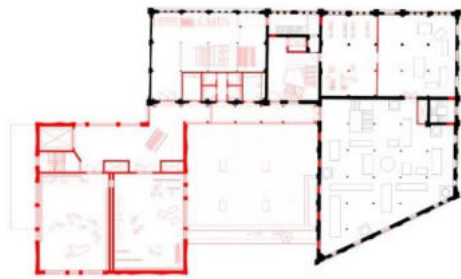
Rys.4.2.3.2. Widok od strony południowej

Rys.4.2.3.3. Schwarzplan

Rys. 4.2.3.4. Rzut parteru

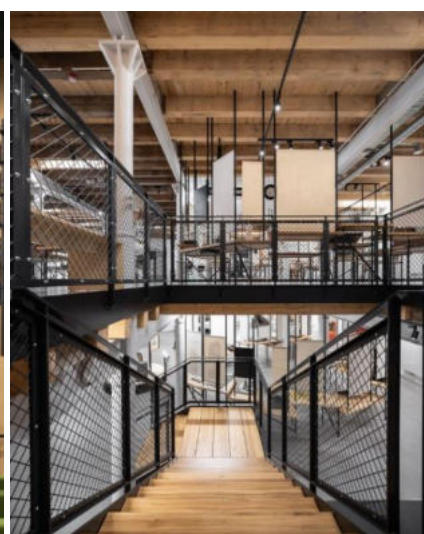
Rys.4.2.3.5. Rzut 4 piętra

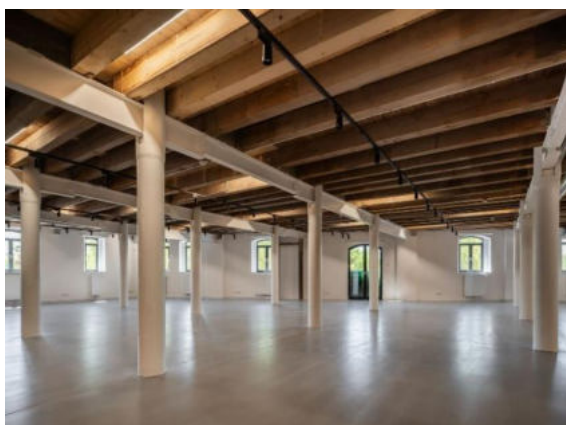
Rys.4.2.3.6. Przekrój

Rys.4.2.3.7. Widok na scenę teatru

Rys.4.2.3.8. Widok wnętrz

Rys.4.2.3.9. Widok otwartych przestrzeni

Rys.4.2.3.10. Widok od strony południowo-zachodniej

4.2.4. *Aldeburg Music Creative Campus*

Lokalizacja: Wielka Brytania, Londyn

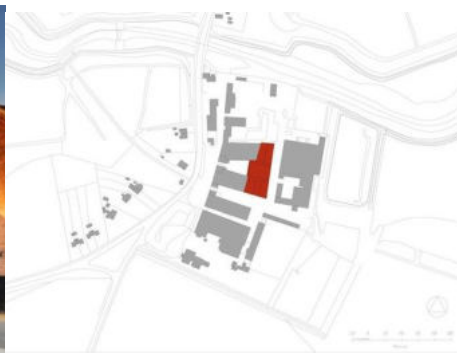
Architekci: Haworth Tompkins

Rok: 2009

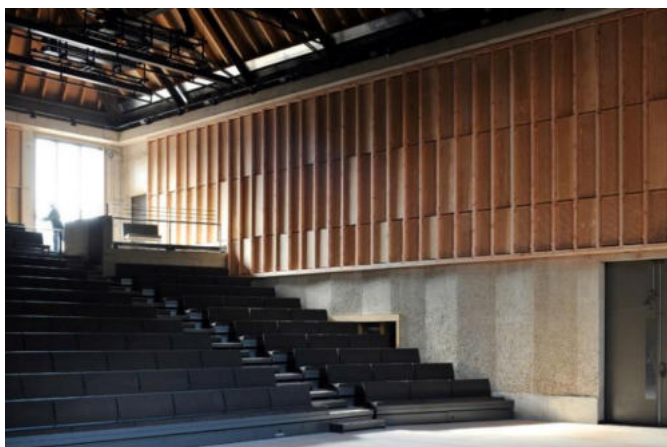
Projekt stanowi części rozbudowy XIX-wiecznych budynków słodowni, obejmujących szereg zabytkowych, opuszczonych spichlerzy i pieców do wykorzystania jako przestrzeń występów publicznych. Sala widowiskowa posiada 350 miejsc siedzących. Widownia jest zaprojektowana w taki sposób, aby możliwe było jej wsunięcie, co umożliwia przeobrażenie się przestrzeni w salę prób. Druga przestrzeń, Jerwood Kiln Studio, została przekształcona z opuszczonego pieca i w razie potrzeby może również pomieścić występy publiczne. Centralne foyer i wejście techniczne utworzono z istniejącego spichlerza wciśniętego pomiędzy starsze konstrukcje, zaadaptowano jego ekscentryczny drewniany dach i zainstalowano nową betonową antresolę. Rys. 4.2.4.1. – 4.2.4.2. ukazują opisany projekt.

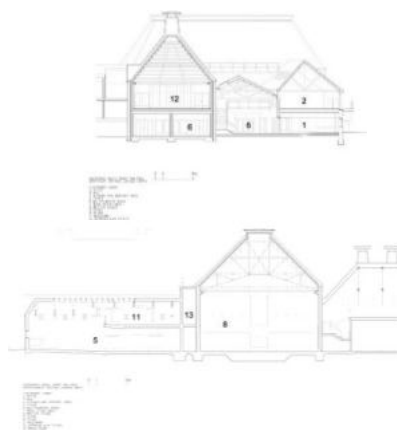
Rys.4.2.4.1. Widok z zewnątrz

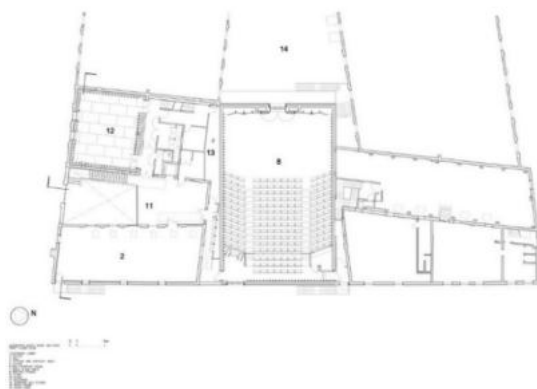
Rys.4.2.4.2. Plan zagospodarowania terenu

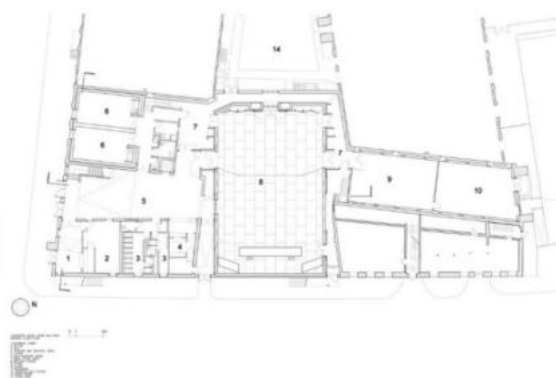
Rys.4.2.4.3. Widownia teatru

Rys.4.2.4.4. Przekroje

Rys. 4.2.4.5. Rzut pierwszej kondygnacji

4.3. Wnioski z analiz wybranych przykładów

Analizując wymienione powyżej obiekty przemysłowe zaadaptowane na teatry można stwierdzić, iż takie przekształcenie jest właściwym rozwiązaniem ze względu na rozległą przestrzeń jaką oferują opuszczone hale. Duże i wysokie pomieszczenia fabryk dają swobodę w kreowaniu nowych funkcji. Celem tych obiektów było ożywienie zdegradowanych przestrzeni, które w większości przypadków były w atrakcyjnej i strategicznej lokalizacji. Kluczowe przy tym było, aby przeprowadzone działania podkreśliły historię istniejącego budynku, dlatego każdy przykład eksponuje między innymi ceglana fasadę. w większości przedstawionych przypadków było stosowane drewno i stal. Powyższe projekty posiadają cechy szczególne i funkcje, które są wynikiem potrzeb lokalnej społeczności. Możliwe jest wyszczególnienie powtarzalnego we wszystkich przypadkach programu funkcjonalnego:

- przestrzeń teatralna,
- kabina sterownicza,
- widownia,
- mała przestrzeń studyjna,
- hol publiczny,
- foyer,
- toalety publiczne,
- garderoby,
- przestrzeń warsztatowa,
- biura administracyjne.

Dodatkowy program towarzyszący:

- przestrzeń wystawowa
- muzeum
- zielony dziedziniec
- restauracja.

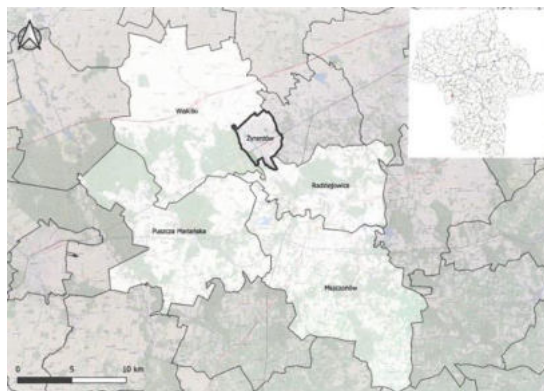
5. LOKALIZACJA – MIASTO

5.1. Wybór lokalizacji

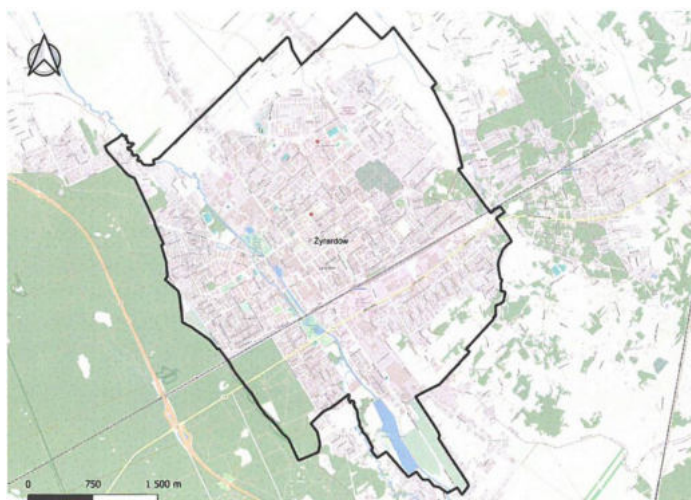
Przy wyborze lokalizacji najważniejszym czynnikiem był wybór miasta z zachowaną tożsamością przemysłowego dziedzictwa. z tego względu wybrany został Żyrardów – miasto leżące w centrum Polski. Znajduje się w województwie mazowieckim i jest siedzibą powiatu żyrardowskiego. Powierzchnia miasta to 1433 ha, a liczba mieszkańców to ponad 41 tysięcy. Lokalizacja i granice miasta zostały ukazane na rysunkach 1.1. – 1.3.

Rys.5.1.1. Położenie Miasta Żyrardowa na tle państwa Polskiego; źródło: opracowanie własne

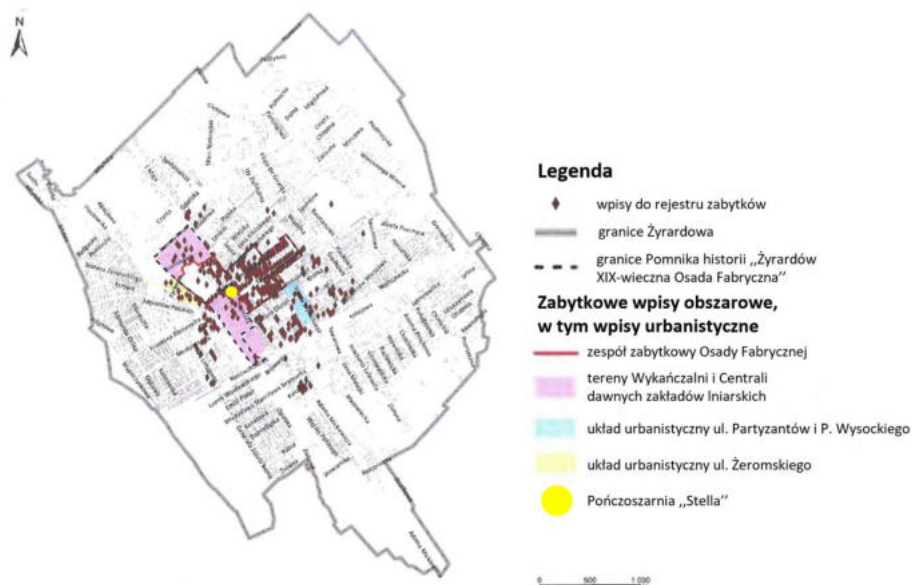
Rys. 5.1.2. Położenie Miasta Żyrardowa na tle powiatu żyrardowskiego oraz województwa mazowieckiego; źródło: Strategia Rozwoju Miasta Żyrardowa na lata 2023-2030, strona 79

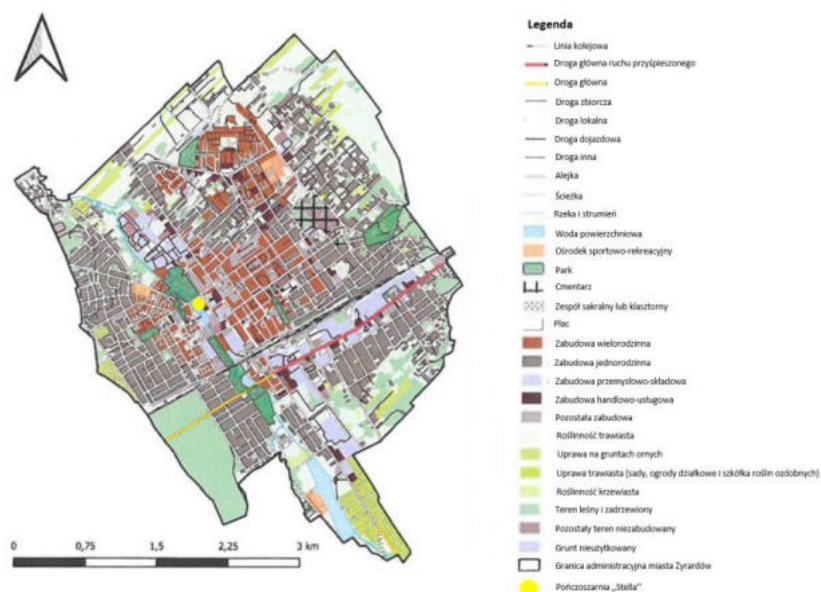
Rys. 5.1.3. Granice Miasta Żyrardowa; źródło: Strategia Rozwoju Miasta Żyrardowa na lata 2023-2030, strona 80

5.2. Analizy dotyczące miasta

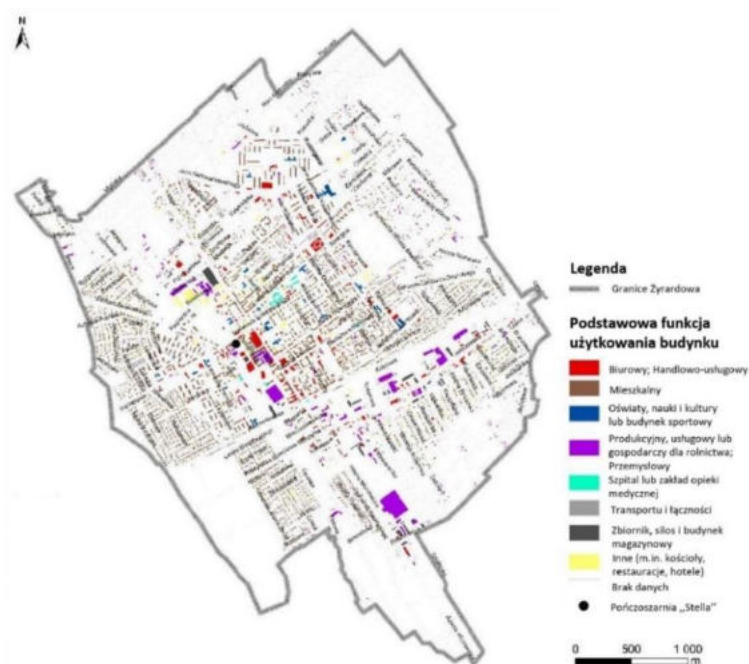
W celu jak najlepszego poznania uwarunkowań miasta zostały przedstawione analizy widoczne na rysunkach od 1.4. do 1.18.

Rys. 5.2.1. Rozmieszczenie zabytków nieruchomych na terenie Żyrardowa; źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Żyrardowa cz. II - analiza w sferze przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej, technicznej i zabytkoznawczej, strona 66

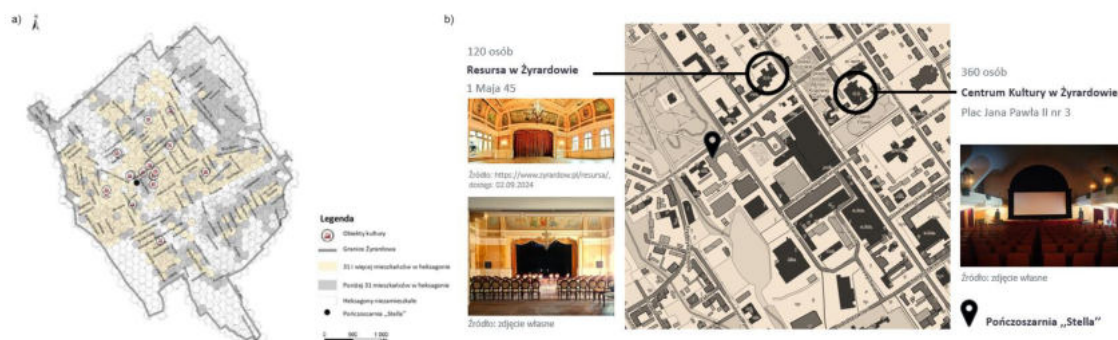
Rys. 5.2.2 . Pokrycie i użytkowanie terenu w Żyrardowie; źródło: Strategia Rozwoju Miasta Żyrardowa na lata 2023-20, strona 47

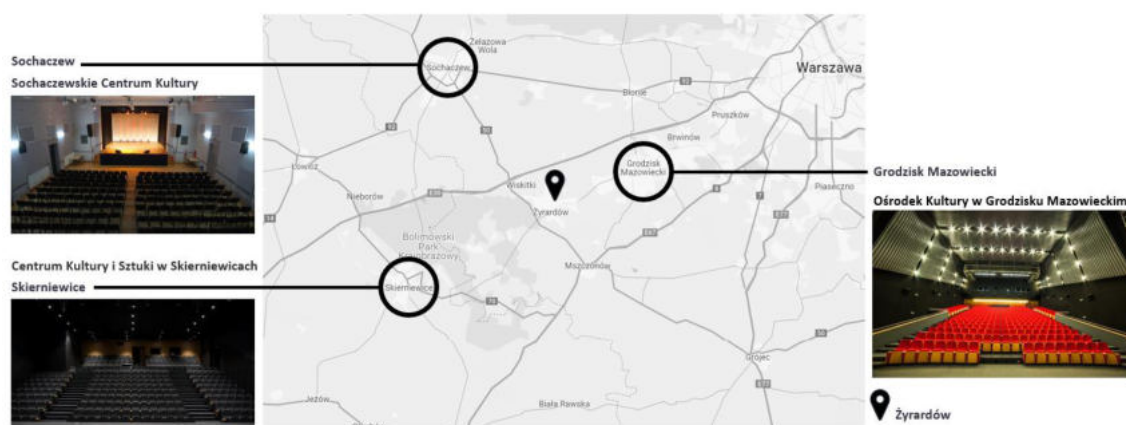
Rys. 5.2.3. Funkcja użytkowa budynków na terenie Żyrardowa; źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Żyrardowa cz. II - analiza w sferze przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej, technicznej i zabytkoznawczej, strona 16

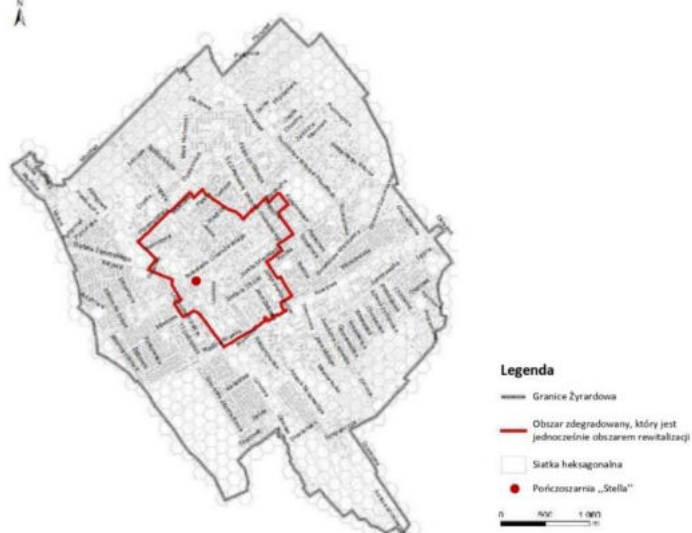
Rys. 5.2.4. Główne elementy układu urbanistycznego Żyrardowa; źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Żyrardowa cz. II - analiza w sferze przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej, technicznej i zabytkoznawczej, strona 25

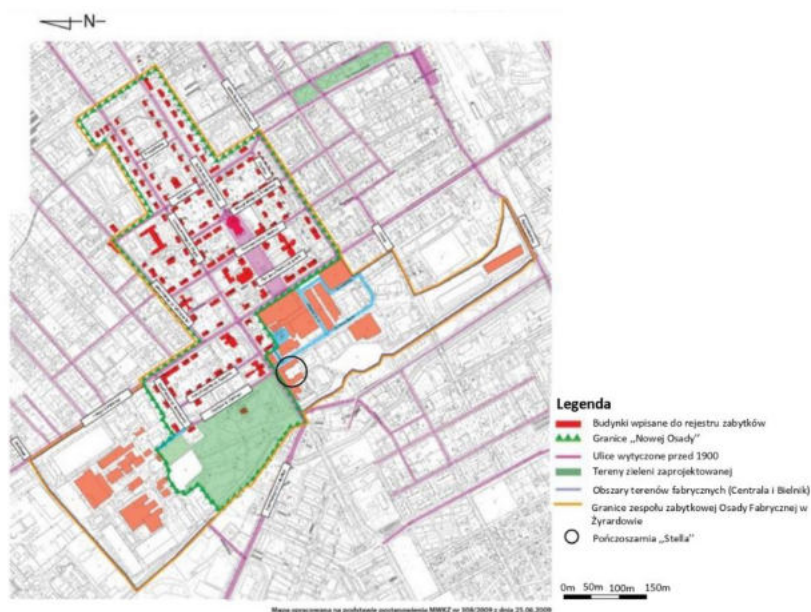
Rys. 5.2.5. Obiekty kultury na terenie Żyrardowa; a) źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Żyrardowa cz. II - analiza w sferze przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej, technicznej i zabytkoznawczej, strona 38, b) opracowanie własne

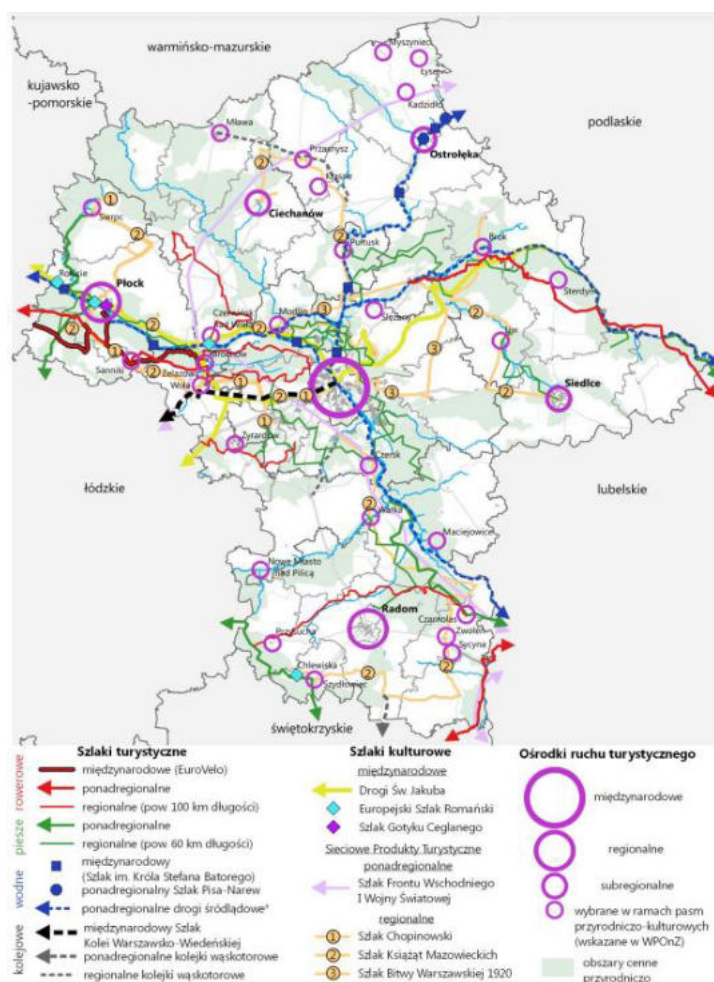
Rys. 5.2.6. Obiekty kultury w sąsiedztwie Żyrardowa, źródło: opracowanie własne

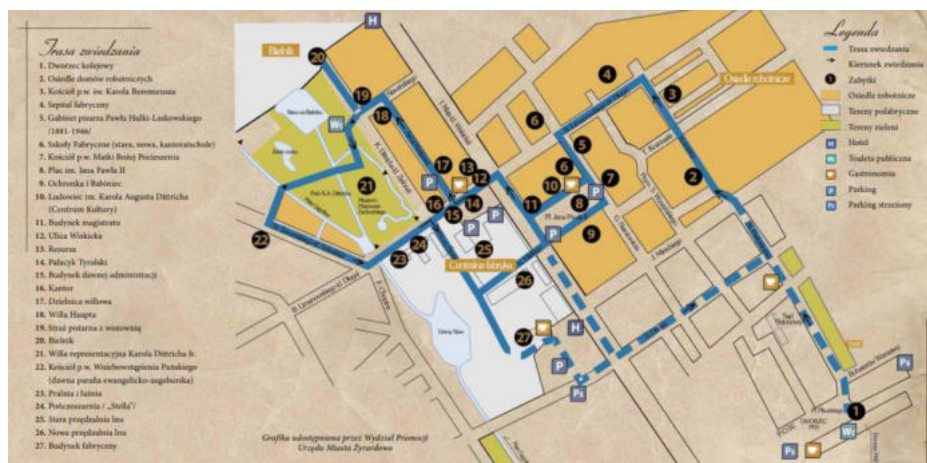
Rys. 5.2.7. Wyznaczony obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji na tle miasta; źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Żyrardowa cz. II - analiza w sferze przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej, technicznej i zabytkoznawczej, strona 85

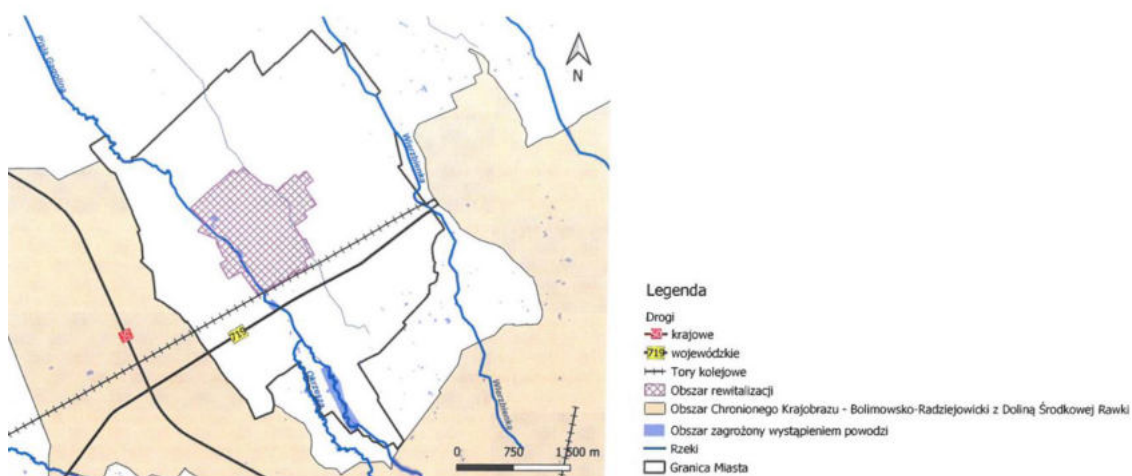
Rys. 5.2.8. Obszar Pomnika Historii [Szmygin 2017: s. 58]

Rys. 5.2.9. Szlaki turystyczne na terenie województwa mazowieckiego; źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, strona 86

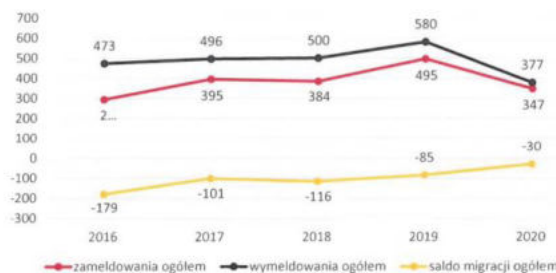
Rys. 5.2.10. Najważniejsze obiekty historycznej części Żyrardowa [Nietrzebka 2011: s.98]

Rys. 5.2.11. Wybrane elementy struktury funkcjonalno-przestrzennej Żyrardowa; źródło: Strategia Rozwoju Miasta Żyrardowa na lata 2023-20, strona 51

Rys. 5.2.12. Miasto Żyrardów - główna sieć drogowa; źródło: Strategia Rozwoju Miasta Żyrardowa na lata 2023-20, strona 107

Rys. 5.2.13. Saldo migracji w Mieście Żyrardowie w latach 2016-2020; źródło: Strategia Rozwoju Miasta Żyrardowa na lata 2023-20, strona 199

Tab. 5.2.1. Spis obiektów kultury w Żyrardowie, źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Żyrardowa cz. II - analiza w sferze przestrzennie funkcjonalnej, środowiskowej, technicznej i zabytkoznawczej, strona 37

Lp.	Nazwa placówki	Adres
1.	Centrum Kultury w Żyrardowie	Pl. Jana Pawła II 3
2.	Kino Len	Pl. Jana Pawła II 3
3.	Muzeum Mazowsza Zachodniego	ul. K.Dittricha 1
4.	Oddział Muzeum: Gabinet Pisarza Pawła Hulki-Laskowskiego	ul. G.Narutowicza 34
5.	Młodzieżowy Dom Kultury	ul. S.Moniuszki 15
6.	Osiedlowy Dom Kultury ŻSM	ul. ks. Ottona Wittenberga 5
7.	Klub Osiedlowy ŻSM Koliber	ul. F. de Girarda 12
8.	Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Warszawie, Filia Żyrardów	ul. L.Waryńskiego 1
9.	Miejski Ogród Jordanowski	ul. W.Reymonta 13
10.	Centrala Miejskiej i Powiatowej Biblioteki Publicznej	ul. Mostowa 1
11.	Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna Filia nr 2	ul. ks. Ottona Wittenberga 3
12.	Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna Filia nr 3	ul. S.Moniuszki 13
13.	Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna Filia nr 6	ul. 1 Maja 52
14.	Muzeum Lniarstwa im. Filipa de Girarda	ul. K. Dittricha 18
15.	Resursa	ul. 1 Maja 45
16.	Stowarzyszenie "Oratorium im. św. Jana Bosko"	ul. Salezjańska 7
17.	Mini-amfiteatr w parku Dittricha	Park Dittricha – ul. K. Dittricha 1
18.	Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia im. Ignacego Jana Paderewskiego	ul. G.Narutowicza 39 b

5.3. Wnioski z analiz

Na podstawie powyższych analiz możliwe jest sformułowanie wniosków:

- Pończoszarnia znajduje się na terenie Osady Fabrycznej, gdzie znajduje się większość zabytków Żyrardowa, jest to bardzo atrakcyjny teren,
- miasto ma czytelny i usystematyzowany układ zabudowy ze zróżnicowaną rozdzielnością funkcjonalną terenów,
- Pończoszarnia jest dobrze umieszczona w tkance miejskiej,
- dominującą funkcją jest funkcja mieszkalna, następne są budynki oznaczone jako: inne niemieszkalne, do których należą obiekty objęte ochroną konserwatorską, między innymi Pończoszarnia,
- w bliskim otoczeniu Pończoszarni znajduje się rzeka Pisia Gągolina wraz z systemem stawów, która jest istotnym elementem układu zieleni na terenie Osady,
- z Pończoszarnią sąsiaduje Park Dittricha będący największym powierzchniowo obszarem zieleni urządzonej i terenem rekreacji w mieście,
- budynek Pończoszarni zlokalizowany jest na obszarze rewitalizacji,
- posiada duży potencjał w przestrzeni województwa do rozwoju form turystyki miejskiej i kulturowej w oparciu o bogate walory historyczne i obiekty zabytkowe,

- miasto posiada 18 obiektów kultury, w tym biblioteki, domy kultury, muzea, nie posiada natomiast obiektu teatralnego,
- miasto posiada uregulowaną sieć dróg gminnych oraz dobry dostęp do dróg krajowych, międzynarodowych i linii kolejowych,
- Pończoszarnia jest zlokalizowana na skrzyżowaniu istotnych ulic – doskonała lokalizacja dla funkcji teatru.

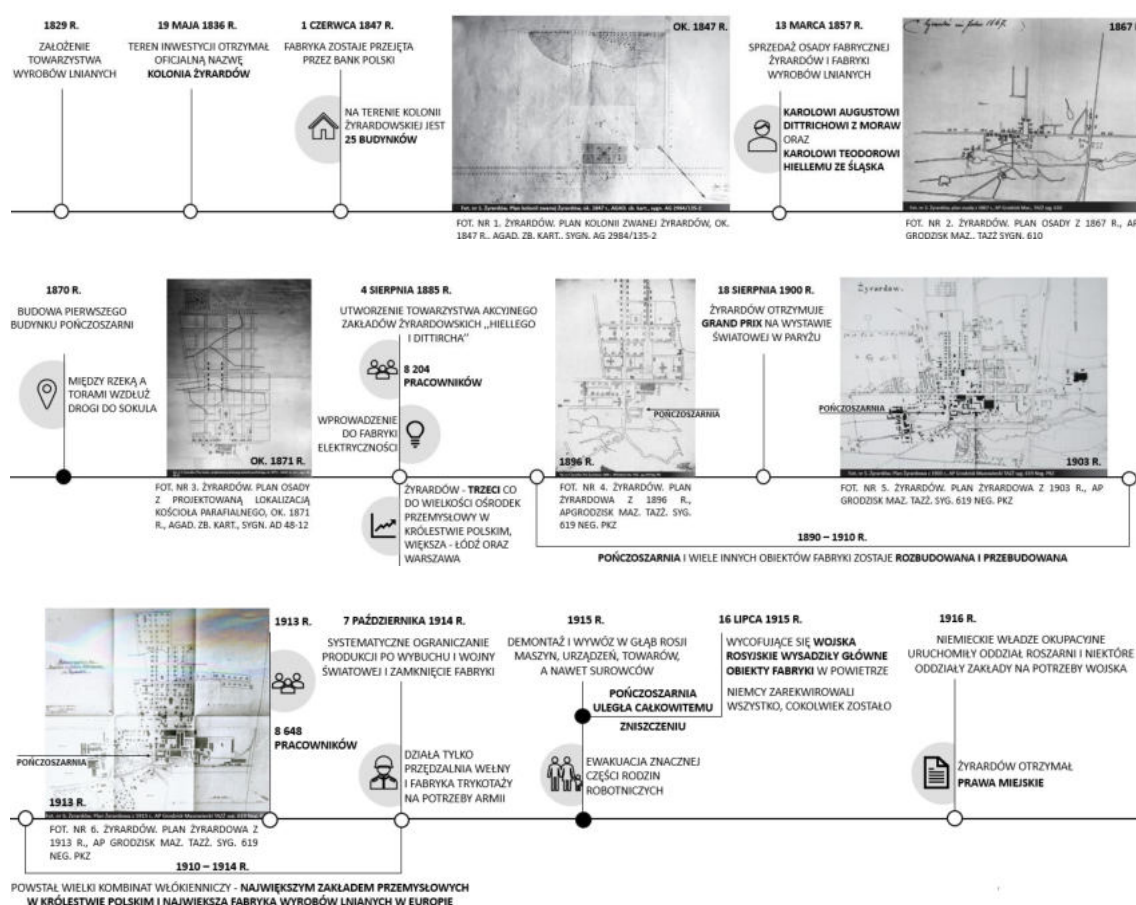
5.4. Analiza historyczna

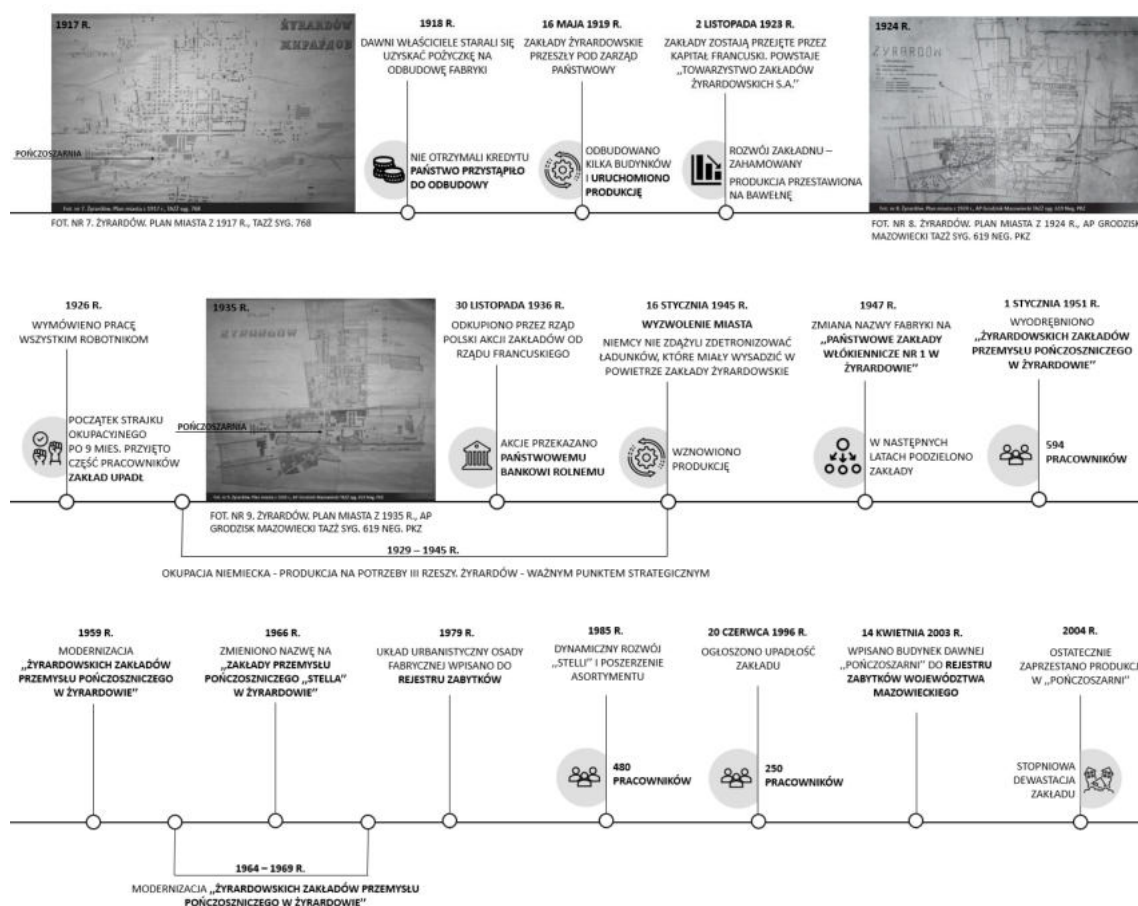
W 1829 r. fabryka Iniańska dała początek miastu. Była jedną z największych i najnowocześniejszych fabryk Iniańskim na terenie Europy. Nazwa Żyrardów pochodzi od nazwiska konstruktora Filipa de Girarda. w roku 1916 Żyrardów otrzymał prawa miejskie.

„Po przejęciu fabryki w II poł. XIX w. przez dwóch przemysłowców: Karola Augusta Dittricha i Karola Hielle została ona rozbudowana, a wraz z nią osada fabryczna. [...]

Uważa się, iż zabytkowe centrum Żyrardowa jest jedynym w Europie, zachowanym w całości, zespołem urbanistyczno-architektonicznym miasta przemysłowego przełomu XIX i XX w. [...] Żyrardów jest jedną z osad robotniczych, które próbowano budować według projektów tzw. miast idealnych, czy "miast ogrodów" [Serwis Samorządowy PAP 2009].

W 2012 roku osada fabryczna Żyrardowa została uznana jako pomnik historii stając się modelowym przykładem organizacji przestrzennej XIX-wiecznego ośrodka przemysłowego. Rys. 5.4.1. ukazuje oś czasu dotyczącą Żyrardowa oraz Pończoszarni.

Rys.5.4.1. Oś czasu, źródło: opracowanie własne

5.5. Wnioski z analizy historycznej

„Niewątpliwie zjawiskiem charakterystycznym dla postępów uprzemysłowienia i koncentracji przemysłu jest dynamiczny rozwój wielu miast historycznych oraz powstawanie osiedli o charakterze miejskim i nowych miast przemysłowych” [Nietyksza 1986: s. 8]. Do tego typu miast zalicza się Żyrardów.

„Proces transformacji struktur miejskich jest ciągły i problematyka przekształceń miast obecna jest w historii urbanistyki i architektury od początków osadnictwa. Miasta ulegają ciągłej transformacji [Bizio 2010: s. 26]. w Żyrardowie największe przeobrażenia nastąpiły pod względem funkcji obiektów o charakterze przemysłowym. Obecnie jest wiele przestrzeni poprzemysłowych posiadających zły stan techniczny.

Należy zwrócić uwagę na fakt, iż miasto zawdzięcza swoje istnienie przemysłowi włókienniczemu. Innowacyjność i znaczenie tego ośrodka w latach świetności pozycjonowały miasto niezwykle wysoko nie tylko na arenie ogólnokrajowej ale również międzynarodowej. Właśnie dlatego wskazane jest aby bazując na tak cennym dziedzictwie kreować architekturę przyszłości.

5.6. Potrzeby miasta i kierunki rozwoju

Wizją miasta, określoną w Strategii Rozwoju Miasta Żyrardowa na lata 2023-2030 jest kształtowanie miasta w oparciu o zachowaną tożsamość poprzemysłowego dziedzictwa. Dzięki atrakcyjnemu położeniu między Warszawą a Łodzią, jest to przyjazna przestrzeń dla turystów

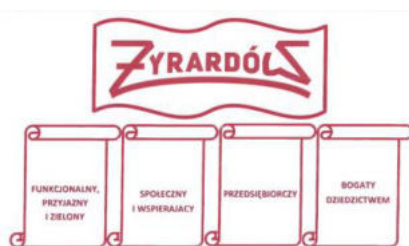
i inwestorów. Rys. 5.6.1. ukazuje cele strategiczne miasta. w ramach miasta społecznego i wspierającego, ważne jest „zapewnienie mieszkańcom dostępu do wysokiej jakości usług społecznych” [Urząd Miasta Żyrardowa 2021: s.19]. Natomiast w zakresie miasta bogatego dziedzictwem istotne są cztery punkty:

„rewaloryzacja i przywrócenie funkcjonalności zabytkowych obiektów i terenów stanowiących dziedzictwo historyczne Żyrardowa,

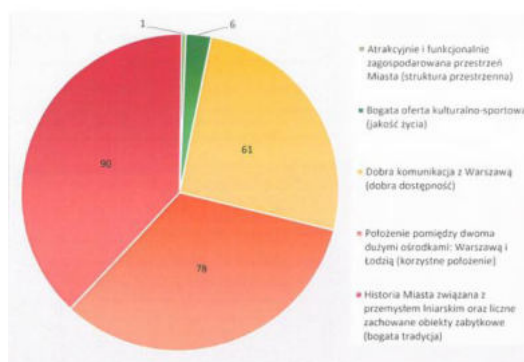
zapewnienie zróżnicowanej oferty kulturalnej dla wszystkich mieszkańców Miasta z wykorzystaniem rozwiniętej infrastruktury,

wzmacnianie pozytywnego wizerunku Miasta w oparciu o jego historię i przemysłowe dziedzictwo,

rozszerzanie oferty turystycznej o wysokiej jakości produkty wykorzystujące lokalny potencjał i zasoby” [Urząd Miasta Żyrardowa 2021: s.20].

Rys. 5.6.1. Cele strategiczne miasta Żyrardowa; źródło: Strategia Rozwoju Miasta Żyrardowa na lata 2023-20, strona 17

Rys. 5.6.2. Potencjał rozwojowy; źródło: Strategia Rozwoju Miasta Żyrardowa na lata 2023-20, strona 291

Ankieta przeprowadzona przez Miasto Żyrardów pokazuje, iż wśród możliwych do wyboru atutów miasta najczęściej respondentów (90 badanych; 37,82%) wskazała historię Miasta związaną z przemysłem lnianym oraz liczne zachowane obiekty zabytkowe (bogata tradycja). Natomiast najmniej głosów uzyskała bogata oferta kulturalno-sportowa (6 badanych; 2,52%) i struktura przestrzenna (1 badany; 0,42%). „Z powyższego wynika, że w opinii mieszkańców ciekawa historia Miasta oraz dobrze zachowana infrastruktura poprzemysłowa (Osada Fabryczna) może zostać wykorzystana do promocji Żyrardowa i zachęcenia do jego odwiedzenia przez turystów” [Urząd Miasta Żyrardowa 2021: s.292].

5.7. Wnioski

„Miasto Żyrardów opiera swoją promocję na eksponowaniu bogatej historii związanej z przemysłem Iniańskim, której liczne zabytki materialne stanowią serce Żyrardowa - najlepiej zachowaną w skali Europy XIX-wieczną osadę fabryczną” [Urząd Miasta Żyrardowa 2021: s.187]. Poddanie adaptacji na nową funkcję tak ważnego obiektu jakim jest Pończoszarnia, sprawi że stanie się ona wizytówką miasta podkreślającą jego historię i dziedzictwo.

Badania GUS wskazują, iż miasto więcej osób opuszcza niż decyduje się w nim zamieszkać. Ma to niebezpieczne dla Żyrardowa zjawisko może mieć wpływ stworzenie dużego centrum kulturowego z teatrem dramatycznym, ponieważ spowoduje powstawanie nowych miejsc pracy. Miasto stanie się wtedy atrakcyjniejsze na rynku pracy oraz jakości życia mieszkańców.

Żyrardów będąc w centrum Polski i posiadając dobrą komunikację z pozostałymi miastami ma duży potencjał wart wykorzystania pod względem turystycznym. Tworząc w tym miejscu teatr oferujący repertuar zachęcający do odwiedzenia Żyrardowa tworzy się możliwość do zapoznania turysty z bogatą historią miejsca, w którym się znalazł. Teatr w tak unikatowej poprzemysłowej tkance byłby niepowtarzalny w regionie. Otwarcie na turystów pociągnęłoby za sobą rozwój pozostałych usług w mieście (hotele, restauracje, muzea, itp.).

6. Lokalizacja – fabryka

6.1. Wybór lokalizacji

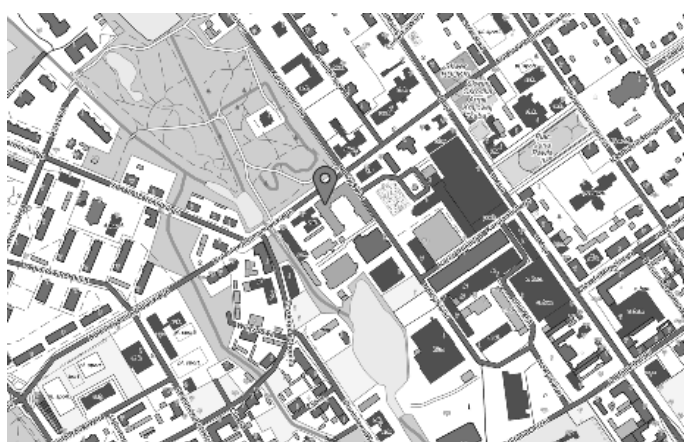
Pończoszarnia „Stella” znajdująca się na ul. Bolesława Limanowskiego 47 w Żyrardowie została wybrana jako obiekt do adaptacji ze względu na niezwykle ważną rolę jaką odgrywa „w dawniej reprezentacyjnej, a dziś zdegradowanej, części miasta” [Porębska-Srebrna 2007: s.31]. Obiekt posiada przestronne i wysokie przestrzenie, które pozwalają na swobodne kreowanie nowych funkcji. Dodatkowym atutem jest reprezentacyjny dziedziniec posiadający ogromny potencjał, wart wykorzystania. „Pończoszarnia jest położona na skrzyżowaniu ważnej ulicy miejskiej i głównej ulicy przemysłowej. Sąsiaduje z przepięknym parkiem i ciekawymi, reprezentacyjnymi gmachami. Unikalne walory lokalizacji i wyjątkowa historia kształtowania zespołu Pończoszarni stwarza niepowtarzalną szansę dla pełnej rewitalizacji obiektu [Porębska-Srebrna 2007: s.31]. Jej lokalizację i widoki ukazują rys. 6.1.1. – 6.1.7.

Rys. 6.1.1. Widok na Pończoszarnię z lotu ptaka; a) <https://www.facebook.com/echozyrardowa/posts/243-po%C5%84czoszarnia-%C5%BCyrardowska-fabryka-wyrob%C3%B3w-po%C5%84czosznichwiele-os%C3%B3b-mo%C5%BCe-zas/4197850136933184/>, dostęp: 05.08.2024, b) źródło: Strategia Rozwoju Miasta Żyrardowa na lata 2023-20, strona 12

Rys. 6.1.2. Lokalizacja Pończoszarni, źródło: <https://ongeo.pl/raporty/analiza-nieruchomosci?tryb=plot#52.05563081508909;20.434523820767936;18>; dostęp: 05.08.2024

Rys. 6.1.3. Najbliższe otoczenie Pończoszarni, źródło: <https://mapy.geoportal.gov.pl/imapnext/imap/index.html?moduleId=modulGiK&mapview=52.056737%2C20.435702%2C2000s>, dostęp: 05.08.2024

Rys. 6.1.4. Ujęcia historyczne Pończoszarni, źródło: Karta Ewidencji Zabytków Architektury i Budownictwa

Rys. 6.1.5. Neon Pończoszarni widniejący na budynku, źródło: Stella Nowy Rozdział

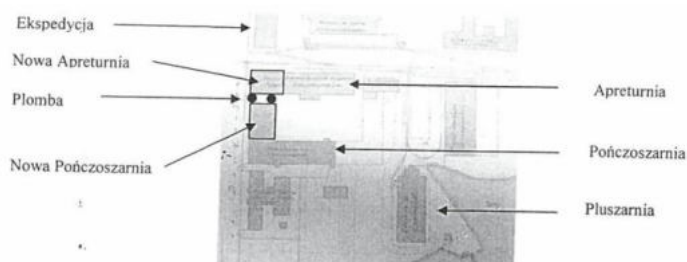
Rys. 6.1.6. Zakłady Przemysłu Pończosznego Stella, Żyrardów, źródło: <https://polskazachwyca.pl/top-10/najciekawsze-opuszczone-fabryki-piekno-w-ruinie/>, dostęp: 05.08.2024

6.2. Analiza historyczna

„Zespół pończoszarni rozwijał się od lat 70. XIX wieku do wybuchu I. Wojny Światowej. Zlokalizowano go w północno-zachodnim krańcu centralnego zespołu fabrycznego. [...] Kształtowały go wymogi funkcjonalne wynikające z technologii i systemu produkcji” [Porębska-Srebrna 2007: s.25]. Jej widok i rzut przedstawia rys. 6.2.1. i 6.2.2.

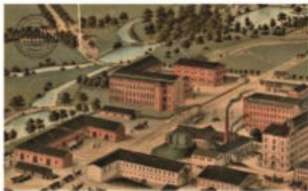

Rys.6.2.1. Pończoszarni 1908 r. [Porębska-Srebrna 2007: s.25]

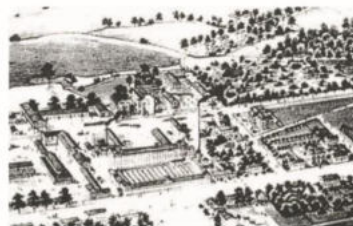
Rys.6.2.3. Zespół Pończoszarni. [Porębska-Srebrna 2007: s.42]

Tabela 2.2.1. Etapy powstawania Pończoszarni

Historia	Rzut i panorama
Ok. 1870 r. wybudowano pierwszy obiekt Pończoszarni. „Równolegle do niego powstał wkrótce budynek drugi, wyznaczając niewielki dziedziniec, na którym po środku widać budynek trzeci, niewielki pawilon. Budynek od strony drogi był dziesięcioosiowy, piętrowy z poddaszem użytkowym doświetlonym rzędem małych kwadratowych okienek. Prosta bryła była nakryta dwuspadowym dachem. Okna zgrupowane były parami. Od strony drogi środkowa oś zaakcentowana była ryzalitem i trójkątnym szczytem. Boczne elewacje były trzyosiowe, środkową oś podkreślała para półkoliście sklepionych większych okien. [...]” Drugi budynek zrealizowano przed 1880 rokiem. Był trzypiętrowy, dwunastoosiowy. Na trzeciej osi znajdował się niewielki czterokondygnacyjny ryzalit. [...]” Między budynkami znajdował się równolegle do nich ustawiony, parterowy budynek możliwie, że połączony z budynkiem od ulicy zadaszonym korytarzem” [Porębska-Srebrna 2007: s.25 i 26].	 Fragment Panoramy Żyrardowa 1874 r., rycina, pierwsze zabudowania Pończoszarni, źródło: Echo Żyrardowskie ■ pierwszy etap budowy ok. 1870 roku, ■ drugi etap budowy przed 1880 rokiem [Porębska-Srebrna 2007: s.25a]
„Kilka lat później pończoszarnię powiększono dobudowując od strony południowo zachodniej skrzydło o tych samych parametrach, co główny korpus. Proste lizeny urozmaicały elewacje ujmując okna parami. Początkowo zamknięto prawdopodobnie podwórze do połowy, potem zamknięto go całkiem. Utworzony w ten sposób dziedziniec stał się ważnym elementem układu przestrzennego zespołu pończoszarni” [Porębska-Srebrna 2007: s.26].	 Zespół Pończoszarni po 1880 r. (fragment panoramy), źródło: http://nandi.pl/index.php?go=zdj_ruiny31, dostęp:05.08.2024 Etapowanie zabudowy. Sytuacja po 1885 roku ■ trzeci etap budowy po 1880 roku, ■ zabudowa przed 1880 rokiem, [Porębska-Srebrna 2007: s.26a]

„Jeszcze przed 1885 rokiem równoległe do południowo-wschodniego skrzydła powstał budynek trzykondygnacyjny, 15-osiowy o elewacji podobnie kształtowanej jak skrzydło południowo-zachodnie (lizeny ujmowały okna parami). Ściana szczytowa z niesymetrycznie rozmieszczonymi oknami wyprowadzona była poza lico elewacji bocznych i zwieńczona półkoliście i zaakcentowana sterczyną. Zarówno ten budynek jak i najnowsza część skrzydła południowo-zachodniego została przykryta dachem kolebkowym” [Porębska-Srebrna 2007: s.26 i 27].

W najbliższym sąsiedztwie Pończoszarni zlokalizowano biura i siedziby dyrekcji wraz z willami dla kadr. „w związku z tym, w końcu lat osiemdziesiątych, nastąpiły kolejne przekształcenia zespołu Pończoszarni, które nie tylko wskazują na zaspokajanie bieżących potrzeb stale rosnącej produkcji, ale na świadome komponowanie przestrzenne zespołu i wyjątkową dbałość o detal architektoniczny. Ta strona fabryki musiała wyglądać reprezentacyjnie, i stanowić wizytówkę zakładu” [Porębska-Srebrna 2007: s.27].

Zespół Pończoszarni ok. 1885 r. (fragment panoramy) [Porębska-Srebrna 2007: s.27a]

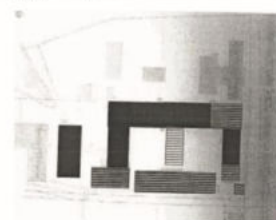
Etapowanie zabudowy. Sytuacja ok. 1885 roku
 ■ trzeci etap budowy ok. 1885 roku,
 ■ zabudowa przed 1885 rokiem,
 ■ wyburzenia.

[Porębska-Srebrna 2007: s.27a]

„Wzdłuż torów kolejowych powstał trzykondygnacyjny, dwunastoosiowy budynek Apreturni przykryty dwuspadowym dachem o niewielkim spadku. Elewacja została urozmaicona lizenami w partiach międzykolumnowych, a kondygnacje rozdzielone gzymsami kordonowymi. Duże okna na parterze i I piętrze, mniejsze na drugim sklepiono łagodnymi łukami. Podobny w charakterze, stojący wzdłuż ulicy, najstarszy budynek tego zespołu, rozbudowano (najprawdopodobniej wówczas) o dwie kolejne zdwojone osie. Oba budynki domknęły symetrycznie dziedziniec od północy. Zabudowania na dziedzińcu zlikwidowano. Szczyty wyższych skrzydeł pończoszarni przedłużono o dwie osie od torów i o cztery od ulicy, przykryto kolebkowymi dachami ozdobiono płaskimi, obejmującymi wszystkie kondygnacje arkadami. [...] Apreturnię i Pończoszarnię połączono pomostem na wysokości trzeciej kondygnacji. Na rogu ulicy miejskiej i przemysłowej przy bramie postawiono niewielką portiernię” [Porębska-Srebrna 2007: s.27 i 28].

Zespół Pończoszarni w 1893 r. (fragment panoramy) [Porębska-Srebrna 2007: s.28a]

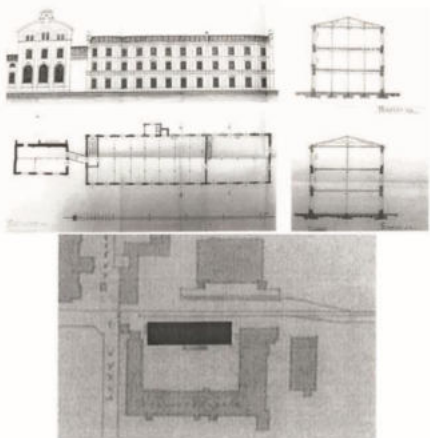
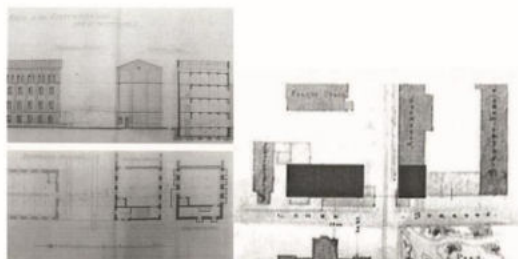
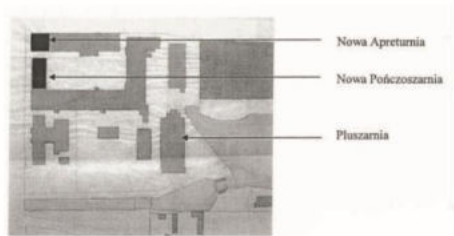

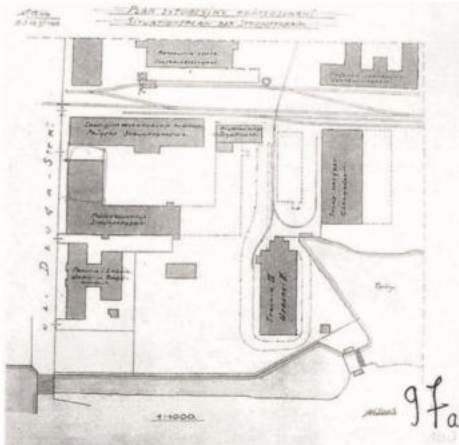
Etapowanie zabudowy. Sytuacja w 1893 roku
 ■ rozbudowa po 1885 roku
 ■ zabudowa przed 1885 rokiem
 ■ zabudowa poza zespołem
 ■ wyburzenia.

[Porębska-Srebrna 2007: s.28a]

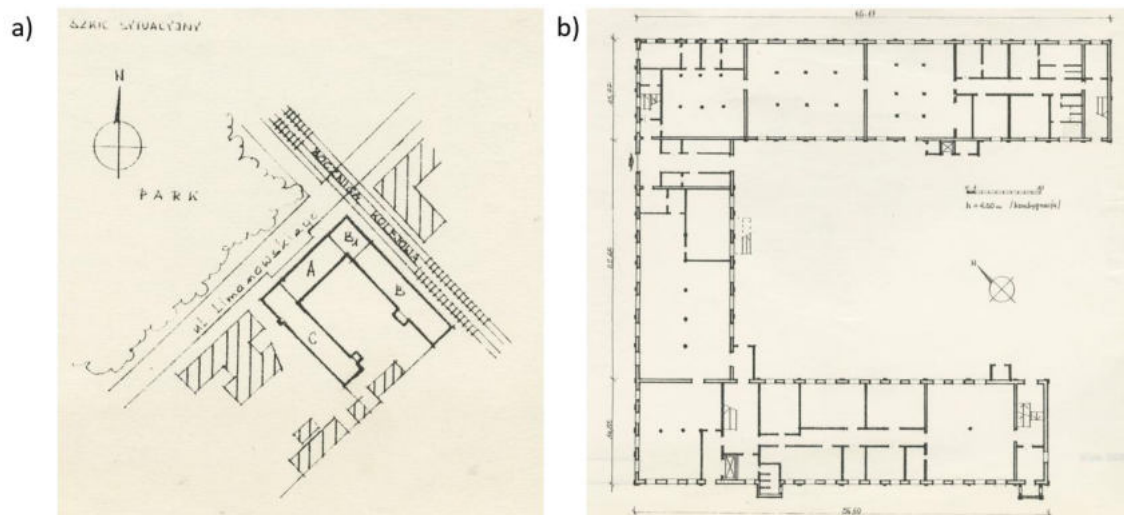
Zespół Pończoszarni w 1899 r., źródło: Echo Żyrardowskie

„W 1900 roku do południowego narożnika głównego gmachu dobudowano maszynownię. W 1902 roku Pończoszarnię połączono pomostem z Apreturnią” [Porębska-Srebrna 2007: s.28].	 Projekt połączenia Apreturni ze Starą Pończoszarnią pomostem, 1902 r. [Porębska-Srebrna 2007: s.29a]
„Do Apreturni, w miejscu dawnej portierni, został dobudowany, podobny budynek, szczytem dochodzący do ulicy. Nową Apreturnię i Ekspedycję połączono na wysokości i piętra pomostem. Stworzyło to w przestrzeni ulicy wspaniałą bramę prowadzącą do zespołu przemysłowego. Podkreślała ona główny trakt komunikacyjny i zarazem jego oś przestrzenną” [Porębska-Srebrna 2007: s.29].	 Budowa Ekspedycji i rozbudowa Apreturni ok. 1905 r. [Porębska-Srebrna 2007: s.29b]
„W kolejnym roku zburzono najstarszy budynek Pończoszarni i na jego miejscu wzniesiono gmach, czterokondygnacyjny, sześciosiowy pozostawiając między budynkami blisko siedmiometrowy prześwit. Wszystkie nowe budynki miały cztery kondygnacje, podobnie kształtowaną architekturę i detal. Ściany rozczłonkowane były pilastrami zakończonymi w górnej partii arkadami” [Porębska-Srebrna 2007: s.29]. „Do głównego korpusu dobudowano z obu stron wygodne, zewnętrzne schody o metalowej konstrukcji, a do budynku Apreturni pion zawierający sanitariaty” [Porębska-Srebrna 2007: s. 30].	 Sytuacja 1908 r. [Porębska-Srebrna 2007: s.30a]
„W przeddzień wybuchu I. wojny światowej Pończoszarnia stanowiła świetnie działającą, świadomie zakomponowany przestrzenie i starannie opracowany architektonicznie kompleks zabudowy przemysłowej. Była charakterystycznym elementem kompozycji tej części miasta. Jej ceglana architektura stanowiła o charakterze ulicy Długiej, tworzyła klimat głównej, przemysłowej osi zakładu” [Porębska-Srebrna 2007: s.30].	 Widok Pończoszarni od wschodu 1908 r. [Porębska-Srebrna 2007: s.30b]

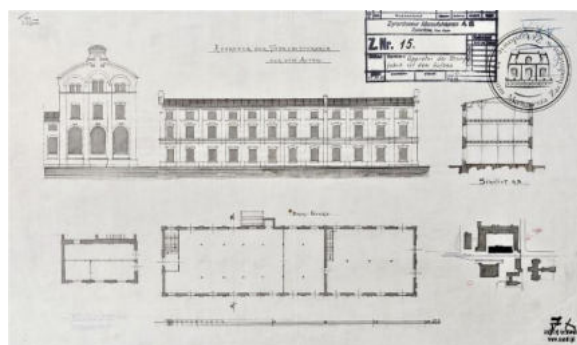
„W nocy z 15 na 16 lipca 1915 roku Pończoszarnia została wysadzona w powietrze. Systematycznie, budynek po budynku. Pończoszarnia legła w gruzach. Podzieliła losy reszty zakładu. Części budynków nigdy nie odbudowano, część zrujnowanych obiektów pobieżnie adaptowano na bieżące potrzeby” [Porębska-Srebrna 2007: s.30].	 Zniszczona Pończoszarnia, widok z dachu nowej przędzalni lnu, 1915r., źródło: Echo Żyrardowskie Zniszczona Pończoszarnia, stare skrzydło od dziedzińca, 1915r.[Porębska-Srebrna 2007: s.30e]
„Zrezygnowano z odbudowy południowego gmachu pończoszarni. Rozebrano najstarsze części południowo-wschodniego i południowo-zachodniego skrzydła obiektu. [...]Zniknął charakterystyczny, podłużny dziedziniec wewnętrzny, centralny element przestrzeni Pończoszarni. Rozebrano również ostatnią (czwartą) kondygnację północno- wschodniego skrzydła Pończoszarni od ul. Długiej. Obniżono budynek i zamknięto pod dachem trzy kondygnacje. Zlikwidowano pomost, łączący Apartunię z Ekspedycją, który tworzył charakterystyczną, przemysłową bramę na teren zakładu. z czasem, jeszcze przed 1947 rokiem, zabudowano prześwit od strony ulicy Długiej i niechlujnie przekształcono ostatnią kondygnację południowo- wschodniego skrzydła gmachu. Od południowego- wschodu Zespół Pończoszarni jest, po zniszczeniach Pierwszej Wojny Światowej, całkowicie zniekształcony i zdegradowany. Także działka dawnego zakładu jest uszczuplona i wytyczona w sposób przypadkowy [Porębska-Srebrna 2007: s.30 i 31].	 zabudowa zniszczona w 1915 roku, nieodbudowana Plan sytuacyjny Pończoszarni z 1928 r. [Porębska-Srebrna 2007: s.30l]

6.3. Inwentaryzacja

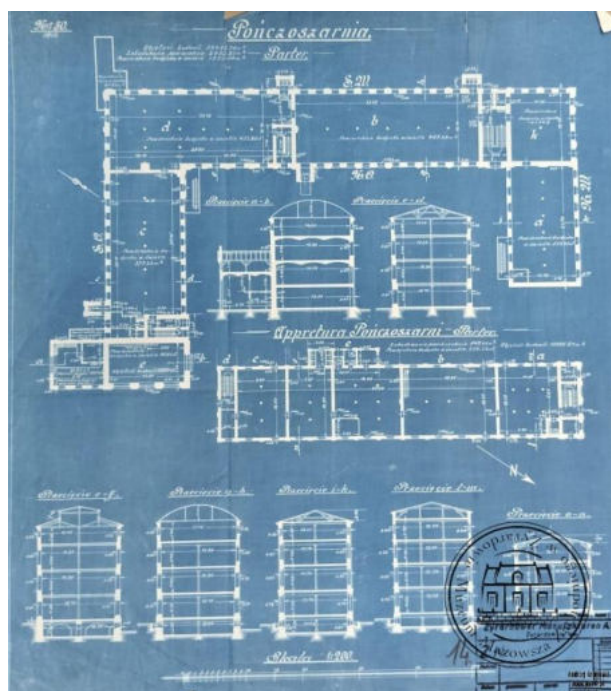
Widoczny na rys. 6.3.1. plan sytuacyjny i rzut zostały pozyskane z Karty Ewidencji Zabytków Architektury i Budownictwa. Historyczne plany ukazują rys. 6.3.2. i 6.3.3. Możliwe jest odnalezienie rzutów i historycznych widoków elewacji na stronie internetowej www.nandi.pl. Materiały ogólnodostępne nie są jednak wystarczająco precyzyjne do wykonania szczegółowego projektu. W tym celu pozyskana została inwentaryzacja obiektu od właściciela budynku. Wykonana była w październiku 2010 roku przez zespół projektowy: mgr inż. arch. Jerzy Blancard, mgr inż. arch. Tomasz Blancard, mgr inż. arch. Michał Maćkowski, mgr inż. arch. Katarzyna Borawska, mgr inż. Marta Kłopotowska.

Rys. 6.3.1. źródło: Karta Ewidencji Zabytków Architektury i Budownictwa a) Plan sytuacyjny, b) Rzut

Rys. 6.3.2. Plan apertury Pończoszarni, źródło: Echo Żyrardowskie

Rys. 6.3.3. Plan Pończoszarni z 1915 r. Źródło: Echo Żyrardowskie

6.4. Zakres ochrony konserwatorskiej

Budynek zakładowy dawnej Pończoszarni Towarzystwa Akcyjnego Zakładów Żyrardowskich Hiellego i Ditricha, obecnie budynek zakładowy Spółki Akcyjnej „Stella” S.A., ceglany, wybudowany w latach od ok. 1870-1910, położony przy ul. Limanowskiego 47 w Żyrardowie, zgodnie z decyzją nr 304/03 w sprawie spisania dobra kultury do rejestru zabytków z dnia 14 kwietnia 2003 r., jest wpisany do rejestru zabytków województwa mazowieckiego. Obejmuje on budynek o obrysie murów zewnętrznych, położony na działce ewidencyjnej nr 3513 w obrębie 3, KW 8412. Rysunek i tabela 6.4.1. wskazują zakres ochrony konserwatorskiej.

Rys. 6.4.1. Fragment mapy, źródło: załącznik nr 1 do decyzji nr 304/03 z dnia 14 kwietnia 2003 r.

Tabela 6.4.1. Najważniejsze wskazania konserwatorskie

Tradycja miejsca	Propagowanie: • Tradycji przemysłu lniarskiego i pończosznictwa w obiektach dawnych zakładów, • Obiektu „Pończoszarni” nie jako odrębnej jednostki, ale jako fragmentu całego zespołu przemysłowego i zabytkowego Żyrardowa.
	„Wskazane byłoby zorganizowanie w budynku „Pończoszarni” stałej ekspozycji poświęconej jej historii” [Porębska-Srebrna 2007: s.24].
Otoczenie	„Należy znaleźć taką formułę odbudowy i przebudowy, która przywróci monumentalny charakter Pończoszarni i rolę dominanty w tej części miasta. [...] Przestrzenne zaakcentowanie wejścia na dawny teren przemysłowy byłoby istotnym nawiązaniem do tradycji tego miejsca” [Porębska-Srebrna 2007: s.32].
Bryła budynku	Likwidacja nieudanej nadbudowy (czwarta kondygnacja) Starej Pończoszarni i projekt nowej nawiązującej do historycznej elewacji
	Projekt zakończenia południowego szczytu budynku
	Usunięcie zabudowań gospodarczych na dziedzińcu i zabudowy na ryzalicie Apartur
Elewacje	„Możliwe jest wykorzystanie elementów w lekkiej konstrukcji stalowej (oszlonych). Mogą one być dostawione do elewacji lub wykorzystane w zagospodarowaniu dziedzińca (nawiązanie do schodów na elewacji południowo-wschodniej)” [Porębska-Srebrna 2007: s.40].
	„Należy zachować metalowe zewnętrzne schody i takie elementy, które podkreślają przemysłowy charakter obiektu” [Porębska-Srebrna 2007: s.40].
Wnętra	„Należy przywrócić historyczny kształt otworów okiennych. Należy wymienić stolarkę okienną i drzwiową na nową, nawiązującą podziałami i charakterem do pierwotnej” [Porębska-Srebrna 2007: s.40].
	„Należy tak dobrać funkcję obiektu, aby w optymalny sposób wykorzystać możliwość swobodnego kształtowania rzutów wynikającą z systemu konstrukcji hal” [Porębska-Srebrna 2007: s.41].
	„Należy w miarę możliwości zachować i eksponować historyczne elementy konstrukcyjne a w szczególności żeliwne słupy i sklepienia kolebkowe” [Porębska-Srebrna 2007: s.41].

„Dziedziniec stanowi wewnątrz nierozerwalnie związane z funkcją i organizacją całego zespołu. W przygotowywanej adaptacji powinien być w pełni wykorzystany i stanowić główny element integracji przestrzennej wszystkich obiektów zespołu” [Porębska-Srebrna 2007: s.41].

6.5. Obecny stan zachowania

Rys. 6.5.1. Mapa z lokalizacją zdjęć, źródło: opracowanie własne

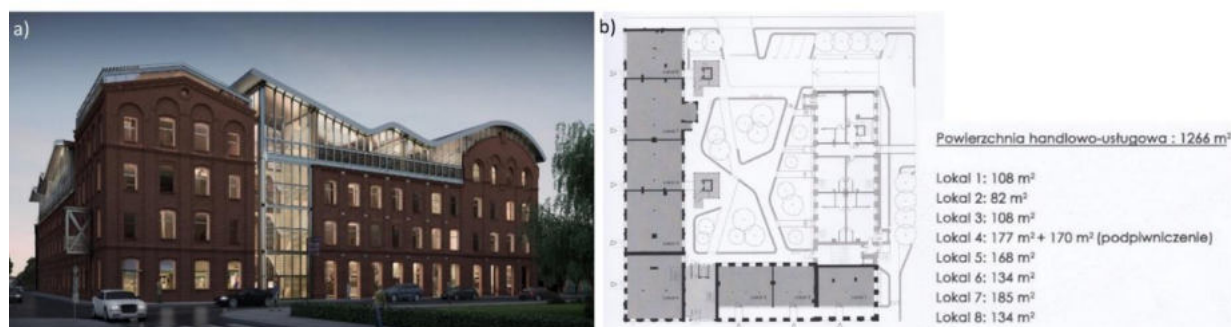
Rys. 6.5.2. Ujęcia Pończoszarni, źródło: zdjęcia własne

Rys. 6.5.3. a) Ujęcia wewnątrz, źródło: zdjęcia własne, b) Ujęcia drzwi wejściowych, źródło: zdjęcia własne

6.6. Plany inwestycyjne

Niezrealizowany projekt przebudowy Pończoszarni na lofty i apartamenty był przewidziany na 2009 rok. Parter był przeznaczony na sklepy i usługi oraz oddział banku. Na pozostałych piętrach przewidziane były lofty o powierzchni od 70 do 250 m².

Rys.6.6.1. Niezrealizowany projekt Pończoszarni, a) źródło: <http://www.jednacz.com.pl/pl-view-resid-83>, dostęp: 05.08.2024, b) źródło: http://nandi.pl/index.php?go=zdj_ruiny31, dostęp: 05.08.2024

6.7. Relacja mieszkańców do Pończoszarni „Stella”

Mieszkańcy Żyrardowa są żywo zainteresowani losem Pończoszarni. Jest troska mieszkańców o niszczący przez wiele lat obiekt. Najczęściej jest to spowodowane wieloletnią pracą w „Stelli”. Przywiązanie odczuwają również bliscy tych pracowników a także osoby, które dopiero Żyrardów poznają, ze względu na niesamowitą architekturę i monumentalny wygląd.

6.8. Wnioski

Budynek Pończoszarni posiada ogromny potencjał projektowy. Świadczy o tym:

- doskonała lokalizacja na skrzyżowaniu ważnych ulic,
- bogata historia związana z dzielnicą przemysłową wpływająca na tożsamość miasta,
- związek mieszkańców z obiektem,
- unikatowa architektura założenia z reprezentacyjnym dziedzictwem i wysokimi, dużymi pomieszczeniami pozwalającymi na dużą swobodę w adaptacji,
- dobra komunikacja pozwalająca na łatwość w dotarciu do obiektu,

- sąsiedztwo Parku Dittricha, co pozwoli stworzyć harmonijną, atrakcyjną i dostępną przestrzeń publicznej,
- duże zainteresowanie inwestycyjne, ponieważ już w 2008 r. opracowany został projekt loftów na terenie Pończoszarni. Obecnie właściciel obiektu otrzymał pozwolenie na: przebudowę ze zmianą sposobu użytkowania historycznego zespołu dawnej pończoszarni „STELLA” w Żyrardowie na budynek mieszkalny wielorodzinny z funkcją usługową wraz z zagospodarowaniem terenu, miejscami postojowymi, instalacjami wewnętrznymi i zewnętrznymi.

7. REZULTATY I ZNACZENIE PODJĘTYCH BADAŃ

„Żywotność ekonomiczna budynku może być najlepiej przedłużona poprzez adaptację” [Douglas 2006: s. 10]. Swój krąg zatoczyło istnienie Pończoszarni w Żyrardowie, znajdując się na etapie upadku wchodzi w odnowę przez adaptację na nową funkcję. Adaptacja fabryki jest najbardziej wartościowym rozwiązaniem, ponieważ:

- jest zgodna ze zrównoważonym rozwojem,
- daje nowe życie obiektowi z którym mieszkańcy są związani,
- pozwala budować tożsamość miasta w oparciu o dziedzictwo.

„Za wykorzystaniem obiektów przemysłowych do nowych funkcji przemawia to, że zbudowane są one często z dobrej jakości materiałów, są solidnie wykonane, a ich konstrukcja jest masywna, co przyczynia się do zachowania dobrego stanu technicznego tego typu budynków” [Maciejewska 2012: s. 474].

Na podstawie przeprowadzonych analiz możliwe jest stwierdzenie, że bardzo dobrym rozwiązaniem jest przekształcenie fabryki na teatr. „Nowa funkcja sztuki pozwala zachować nie tylko materialną substancję obiektów, ale także ich historię, wzmacniając w ten sposób tożsamość kulturową” [Pieczka 2021: s. 22 – tłum. własne].

Przy wyborze teatru kluczowy jest ich podział ze względu na wielkość miejscowości. Żyrardów posiadając do 50 tysięcy mieszkańców może oferować regionalny teatr dla 600 widzów z repertuarem głównie dramatycznym. Dobór tego typu teatru jest korzystny ze względu na bardzo duże powierzchnie i odpowiednie wysokości jakie oferuje obiekt. Możliwe jest stworzenie stałej sali widowiskowej z klasyczną sceną i adekwatnym zapleczem technicznym. Obiekt posiada również reprezentacyjny dziedziniec, który jest dodatkowym atutem przy tego typu funkcji. Stworzenie teatru dramatycznego w Żyrardowie byłoby odpowiedzią na potrzeby mieszkańców, ponieważ wzbogaci życie kulturowe i różnicując obecną ofertę kulturalną. Taki obiekt zapewniłby mieszkańcom dostęp do szerokiego repertuaru spektakli przyciągając osoby o odmiennych zainteresowaniach i należące do różnych grup wiekowych. Wprowadzenie teatru byłoby również zgodne z zaleceniami konserwatorskimi, ponieważ optymalnie wykorzystałoby wielkopowierzchniowe hale.

Z uwagi na związek mieszkańców z obiektem, wskazanym jest aby obiekt oferował jak najwięcej dla mieszkańców. Najkorzystniej byłoby przewidzieć, poza teatrem, odrębną przestrzeń dla mieszkańców, jak np. strefa multimedialna. Dzięki temu obiekt będący centralnym punktem na mapie przemysłowego miasta z powrotem zostanie oddany w ręce społeczności.

Ważną kwestią jest zadbanie o strategiczny zabytek, aby dalej nie niszczał, ale ważniejszą jest stworzenie odpowiedniej funkcji, która będzie zapraszała w swoje mury nie tylko mieszkańców, a również turystów. Władze miasta Żyrardowa mają świadomość, iż stworzenie tożsamości miasta jest równoważne z przywróceniem świetności budynków, dzięki którym to miasto powstało. Pamięć o historii i projektowanie w zgodzie z jej dziedzictwem jest kluczem do stworzenia obiektu na skalę ogólnokrajową o niepowtarzalnym charakterze.

WYKAZ LITERATURY

Książki

1. Bollack F.A., *Old Buildings, New Ideas: A Selective Architectural History of Additions, Adaptations, Reuse and Design Invention*, London: RIBA Publishing, 2023
2. Berke D., *Transform: Promising Places, Second Chances, and the Architecture of Transformational Change*, New York: The Monacelli Press, 2023
3. Bizio K., *Kultura i sztuka w procesie rewitalizacji miast*. Szczecin: Wydawnictwo printshop, 2010
4. Bożyk E., *Historia architektury budynku teatralnego i techniki sceny w teatrze europejskim*. Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1956
5. Brown J.R. (red.), *Historia teatru*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1999
6. Cohen R., *Theatre: Brief Version*. New York: McGraw-Hill, 2014
7. Douet J. (ed.), *Industrial Heritage Re-tooled: The TICCIH Guide to Industrial Heritage Conservation*, New York: Routledge, 2012
8. Douglas J., *Building Adaptation, Second Edition*, London: Taylor & Francis Ltd., 2006
9. Gasidło K., *Kierunki przekształceń przestrzeni przemysłu*. Gliwice: Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 2010
10. Goncikowski M., *Transfer rozwiązań. Wpływ obiektów przemysłowych na architekturę budynków użyteczności publicznej*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, 2022
11. Gumiński J., *Porozmawiajmy o technologii teatru*. Łódź: Przedsiębiorstwo Specjalistyczne Teatru, 2008
12. Ham R., *Theatres: Planning Guidance for Design and Adaptation*, London: Architectural Press, 1988
13. Izenour G. C., *Theater Design*. New York: McGraw-Hill, 1977
14. Kozina I. (red.), *Kunst und Industrie : Das Paradigma der Innovationen - das Kulturerbe in den Industriegebieten Deutschlands und Polens*. Katowice: Muzeum Śląskie – Muzeum Rejestrowane, 2013
15. Maciejewska A. (red.): *Gospodarka przestrzenna w świetle wymagań strategii zrównoważonego rozwoju*, Warszawa: Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, 2012
16. Majer A., *Odrodzenie miast*, Łódź-Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2014
17. Markowski T., Kaczmarek S., Olender J. (red.), *Rewitalizacja terenów poprzemysłowych w Łodzi*. Warszawa: Polska Akademia Nauk. Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, 2010
18. Neufert E., *Neufert. Podręcznik projektowania architektoniczno-budowlanego*, Warszawa: Arkady, 1995
19. Nietyksza M., *Rozwój miast i aglomeracji miejsko-przemysłowych w Królestwie Polskim 1865-1914*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986
20. Nietrzebka B. (red.), *Vadaceum Żyrardowa*, Warszawa: Muzeum Mazowsza Zachodniego w Żyrardowie, 2011
21. Obracaj P., *Sztuka teatru a ewolucja architektury scenicznej. Od wzorców ateńskich po światową standaryzację włoskiej sceny barokowej*, Opole: Oficyna Wydawnicza Politechniki Opolskiej, 2007
22. Raszewski Z., *Krótką historia teatru polskiego*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1990
23. Szmygida B. (red.), *Adaptacja obiektów zabytkowych do współczesnych funkcji użytkowych*, Warszawa-Lublin: Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej, 2009
24. Szmygin B., Fortuna-Marek A., Siwek A., *Plan Zarządzania pomnikiem historii, Żyrardów dziewiętnastowieczna osada fabryczna*, Żyrardów: PKN ICOMOS, 2017
25. Waters J.L., *The Adaptive Reuse of Industrial Buildings*, Waterloo: University of Waterloo, 2017

Artykuły

1. Gurszczyńska J., The Industrial Heritage in Transformation. Searching for appropriate – new function for the Industrial Heritage, Challenges of modern technology | Vol. 7, No 2, 2016, 35-41
2. Paluch M., *Dziedzictwo przemysłowe Żyrardowa jako część potencjału turystyki kulturowej Mazowsza Zachodniego*, Turystyka Kulturowa, 2014 / Numer 6

3. Pieczka M., Art in Post-Industrial Facilities—Strategies of Adaptive Reuse for Art Exhibition Function in Poland, 11, 10, 487 (2021), CiteScore 3.4
4. Wąsowicz K., *Adaptacja obiektów przemysłowych*, Przegląd budowlany 6/2019
5. Yang. Q., *The Social Production of Industrial Heritage Spaces in the Background of Cultural Governance: A Comparative Study Based on Cases from Taipei and Hong Kong*, 13, 7, 21 (2023) FWCI 0.39, CiteScore 3.4
6. Zaied M.M.K., *The creative aspects of roman theatre architecture in the tripolitania region "A comparative study of leptis magna and sabratah theatre*, 10, 10, 86 (2023), CiteScore 0.3

Akty prawne i dokumenty

1. Blancard J., Blancard T., Maćkowski M., Borawska K., Kłopotowska M., Inwentaryzacja Pończoszarni w Żyrardowie, 2010 r.
2. Dz.U.2022.0.1225 t.j. - Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie
3. Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa nr 1016
4. Plan Rozwoju Lokalnego Miasta Żyrardów, Dokument przyjęty Uchwałą Rady Miasta Żyrardowa Nr XXII/191/04 z dn. 24 czerwca 2004 roku
5. Porębska-Srebrna J., *Pończoszarnia Żyrardów, Potencjał dziedzictwa, Dokumentacja historyczno-konserwatorska*, Warszawa 2007
6. Strategia Rozwoju Miasta Żyrardowa na lata 2023-2030, Dokument przyjęty Uchwałą Rady Miasta Żyrardowa Nr XIX/136/16 z dn. 1 stycznia 2016 roku
7. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Żyrardowa, Dokument przyjęty Uchwałą Rady Miasta Żyrardowa Nr XLIX/413/10 z dn. 30 września 2010 roku
8. Szmygin B., Fortuna-Marek A., Siwek A., *Plan Zarządzania pomnikiem historii, Żyrardów dziewiętnastowieczna osada fabryczna*, Żyrardów: PKN ICOMOS, 2017
9. Uchwała nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r. w sprawie Planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego
10. Urząd Miasta Żyrardowa, *Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Żyrardowa. Cz. II – analiza w sferze przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej, technicznej i zabytkoznawczej*, Żyrardów 2016

Strony internetowe

1. admin, *Rodzaje teatrów i sztuk teatralnych* (2023), 18 kwietnia 2024, <https://teatry.art.pl/rodzaje-teatru/#>
2. aniakubicka, *Teatr elżbietański i cechy dramatu szekspirowskiego*, 8 sierpnia 2024, <https://aniakubica.com/2021/07/16/teatr-elzbietanski-i-cechy-dramatu-szekspirowskiego/>
3. aniakubicka, *Budowa tragedii antycznej i starożytnego teatru*, 8 sierpnia 2024, <https://aniakubica.com/2021/06/01/budowa-tragedii-antycznej-i-starozytnego-teatru/>
4. Burejza E., *Życie po życiu – adaptacje obiektów przemysłowych* (2020), 15 lipca 2024, <https://archex.com.pl/zycie-po-zyciu-adaptacje-obiektow-poprzemyslowych/>
5. D/FORM Architects, *Culture Mill Parchim* (2024), 4 lipca 2024, https://www.archdaily.com/1017827/culture-mill-parchim-d-form-architects?ad_source=search&ad_medium=projects_tab
7. eBilet, *Centrum Kultury w Żyrardowie* (2024), 30 lipca 2024, <https://www.ebilet.pl/miejsce/centrum-kultury-w-zyrardowie>
8. Geoportal, *Mapy*, 5 sierpnia 2024, <https://mapy.geoportal.gov.pl/imapnext/imap/index.html?moduleId=modulGiK&mapview=52.056737%2C20.435702%2C2000s>
9. Główny Urząd Statystyczny, *Teatr*, 19 kwietnia 2024, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/530,pojecie.html#>
10. Haworth Tompkins, *Aldeburgh Music Creative Campus* (2021), 19 czerwca 2024, <https://www.archdaily.com/43371/aldeburgh-music-haworth-tompkins>
11. Jednacz Architekci, *Stella Lofty*, 5 sierpnia 2024, <http://www.jednacz.com.pl/pl-view-resid-83>

12. Kucińska-Isaac A., *Żyrardów - XIX-wieczna Osada Fabryczna*, 15 lipca 2024,
<https://zabytek.pl/pl/obiekty/zyrardow-zyrardow-xix-wieczna-osada-fabryczna-2>
13. Leśniakowska M., *Architektura teatralna* (2016), 6 maja 2024,
<https://encyklopediateatru.pl/hasla/63/architektura-teatralna#>
14. Leyko M., *Scena obrotowa* (2016), 4 lipca 2024,
<https://encyklopediateatru.pl/hasla/371/scena-obrotowa>
15. Leyko M., *Scena pudełkowa* (2016), 4 kwietnia 2024,
<https://encyklopediateatru.pl/hasla/373/scena-pudelkowa>
16. Lubuskiteatr, *Scena i widownia* (2022), 17 sierpnia 2024,
<https://teatr.zgora.pl/oferta/scena-i-widownia>
17. Lundgaard & Tranberg Arkitekter, *Royal Danish Playhouse* (2024), 8 sierpnia 2024,
<https://www.ltakitekter.dk/playhouse-en-0>
18. Marvel Architects, *St. Ann's Warehouse* (2019), 26 maja 2024,
<https://www.archdaily.com/922616/st-anns-warehouse-marvel-architects>
19. OnGeo, *Raporty*, 5 sierpnia 2024,
<https://ongeo.pl/raporty/analiza-nieruchomosci?tryb=plot#52.05563246436884;20.43452471494675;18;>
20. Opuszczone, *Zakłady Przemysłu Pończosznego Stella, Żyrardów*, 5 sierpnia 2024,
<https://www.opuszczone.net/zpp-stella>
21. PES-Architects, *Wuxi Grand Theatre* (2012), 8 sierpnia 2024,
<https://www.archdaily.com/266612/wuxi-grand-theatre-pes-architects>
22. Redakcja, *Przestrzeń teatralna* (2016), 4 lipca 2024,
<https://encyklopediateatru.pl/hasla/136/przestrzen-teatralna>
23. Serwis Samorządowy PAP, *Żyrardów* (2009), 15.07.2024
<https://samorząd.pap.pl/kategoria/archiwum/zyrardow>
24. Skupin W., *Najciekawsze opuszczone fabryki. Piękno w ruinie* (2019), 5 sierpnia 2024,
<https://polskazachwyca.pl/top-10/najciekawsze-opuszczone-fabryki-piekno-w-ruinie/>
25. Słownik Języka Polskiego PWN, *Proscenium*, 4 lipca 2024,
<https://sjp.pwn.pl/slowniki/proscenium>
26. Strona Nandiego, *Zakłady Przemysłu Pończosznego 'Stella' (2013)*, 5 sierpnia 2024,
http://nandi.pl/index.php?go=zdj_ruiny31
27. Teatr Polska, *Żyrardów, Centrum Kultury w Żyrardowie*, 30 lipca 2024,
<https://teatrpolska.pl/dom-kultury/245/>
28. Urząd Miasta Żyrardowa, *Historia*, 15 lipca 2024,
<https://archiwum.zyrardow.pl/175,historia?nobreakup>,
29. Van Dongen-Koschuch, *Theatre de Kampanje* (2015), 26 maja 2024,
https://www.archdaily.com/776209/theatre-de-kampanje-van-dongen-koschuch?ad_source=search&ad_medium=projects_tab
30. Whitemad, *Jak projektować w zgodzie z naturą?* (2020), 25 luty 2024,
<https://www.whitemad.pl/jak-projektowac-w-zgodzie-z-natura-tak-robja-to-architekci-z-apa-wojciechowski-wywiad/>
31. Żyrardów, *Historia*, 15 lipca 2024,
<https://www.zyrardow.pl/historia-miasta/>

OPIS TECHNICZNY

Spis treści

OPIS TECHNICZNY	1
1. Przedmiot opracowania	1
2. Podstawa opracowania	1
3. Plan zagospodarowania terenu	2
4. Założenia koncepcyjne	3
5. Układ funkcjonalno-użytkowy	3
6. Program użytkowy.....	6
7. Zabezpieczenia przeciwpożarowe	9
8. Rozwiązania konstrukcyjne	10
9. Elewacje	10
Wykaz literatury	11

1. PRZEDMIOT OPRACOWANIA

Przedmiotem opracowania jest projekt koncepcyjny adaptacji XIX-wiecznej fabryki w Żyrardowie na teatr dramatyczny. Obiekt znajduje się w centrum historycznej tkanki miasta przemysłowego na ulicy Bolesława Limanowskiego 47 dz. nr ew. 3513.

2. PODSTAWA OPRACOWANIA

Podstawą opracowania są:

- Dokumentacja historyczno-konserwatorska pozyskana z Biura Konserwatora Zabytków [5],
- Inwentaryzacja obiektu otrzymana od właściciela budynku, wykonana w październiku 2010 roku przez zespół projektowy: mgr inż. arch. Jerzy Blancard, mgr inż. arch. Tomasz Blancard, mgr inż. arch. Michał Maćkowski, mgr inż. arch. Katarzyna Borawska, mgr inż. Marta Kłopotowska [1],
- Wnioski z części badawczej projektu dyplomowego,
- Uchwała nr XXXV/278/13 Rady Miasta Żyrardowa z dnia 29 sierpnia 2013 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Żyrardowa [9],
- Strategia Rozwoju miasta Żyrardowa na lata 2023-2030 [6],
- Plan Zarządzania Pomnikiem Historii Żyrardów Dziewiętnastowieczna Osada Fabryczna [8],
- Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Żyrardowa cz. II – analiza w sferze przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej, technicznej i zabytkoznawczej [10],

- Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa nr 1016 [3],
- obowiązujące przepisy budowlane i normy [2],
- dokumentacja fotograficzna wykonana podczas wizji w terenie.

3. PLAN ZAGOSPODAROWANIA TERENU

Zastały stan zagospodarowania projektowanego terenu w momencie wizji prezentował się w taki sposób, że wszelkie zabudowania gospodarcze na dziedzińcu zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi były usunięte. W miejscu projektowanego parkingu znajdują się garaże, które planuje się rozebrać. Budynek zlokalizowany jest bezpośrednio przy ulicy Bolesława Limanowskiego i ulicy Nowy Świat. Obiekt znajduje się około 1 km od dworca, co czyni go lokalizacją atrakcyjną dla turystów i 400 m od Starego Rynku. Fabryka sąsiaduje od ulicy Nowego Świata ze Starostwem Powiatowym znajdującym się w budynku dawnej Ekspedycji, natomiast od ulicy Bolesława Limanowskiego z Parkiem Dittricha. Bezpośrednio przy dawnej pończoszarni od ulicy Bolesława Limanowskiego znajduje się przystanek autobusowy Limanowskiego/ Dittricha obsługujący linie 80, 0, 1, 10, 2. Obiekt jest bardzo dobrze skomunikowany. W bliskim sąsiedztwie jest również Staw Górny z kładką, z której projektowany budynek jest widoczny.

W pełni zachowuje się budynek dawnej pończoszarni dobudowując nową bryłę na dziedzińcu. Zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi „dziedziniec stanowi wnętrze nierozdzielnie związane z funkcją i organizacją całego zespołu” [Porębska-Srebrna 2007: s.41]. Zostaje on „w pełni wykorzystany i stanowi główny element integracji przestrzennej” [Porębska-Srebrna 2007: s.41]. Dobudowywana bryła ma 20 m wysokości, co jest zgodne z wytycznymi MPZP.

Zachowuje się istniejące wejścia do budynku rozszerzając ich ilość o dodatkowe potrzebne do właściwego funkcjonowania obiektu. Wejście główne do teatru znajduje się w miejscu historycznych wrot na elewacji północnej. Sąsiaduje z nimi wyjście ewakuacyjne. Od strony elewacji wschodniej w miejscu istniejącego otworu drzwiowego jest wejście do części administracyjnej. Projektuje się również dodatkowe wejście do autonomicznej restauracji oraz pomieszczenia na odpadki. Od strony południowej znajduje się podjazd dla samochodów ciężarowych zarówno obsługujących teatr jak i dla śmieciarek. Południowa elewacja posiada również wejście dla aktorów oraz osobno wejście kontrolowane dla pracowników teatru.

Wzdłuż zachodniej elewacji projektuje się wjazd na parking z 28 miejscami parkingowymi, w tym cztery miejsca są dla osób z niepełnosprawnościami. Uzupełniające miejsca parkingowe znajdują się przy ulicach. Przy ulicy Bolesława Limanowskiego znajdują się 3 równoległe miejsca, 8 miejsc usytuowanych w stosunku do osi drogi pod kątem, w tym jedno przystosowane dla osób z niepełnosprawnościami. Przy ulicy Nowy Świat są 42 prostopadłe do drogi miejsca parkingowe, w tym jedno dla niepełnosprawnych. W bliskim sąsiedztwie jest również Mały Rynek ze strefą parkingów.

Przy projektowanym parkingu projektuje się niewielki obszar zieleni rekreacyjnej. Projektowaną nawierzchnię przepuszczalną parkingu i dojazdu do niego wykonuje się z ażurowych płyt. Powierzchnia biologicznie czynna jest zgodna z wymogami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i wynosi 10% powierzchni działki.

Projektuje się przyłącza wodociągowe, kanalizacji sanitarnej, energetyczne, ciepłownicze do istniejących sieci. Wody opadowe odprowadzane będą do kanalizacji deszczowej.

4. ZAŁOŻENIA KONCEPCYJNE

Celem projektu było przywrócenie do użyteczności istotnego dla społeczności miasta i regionu budynku przemysłowego z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju i wytycznych konserwatorskich. Istotą było stworzenie sprawnie funkcjonującego teatru przy jednoczesnym uszanowaniu dziedzictwa i architektury budynku dawnej pończoszarni oraz wyeksponowaniu wszystkich jego atutów. Obiekt staje się integralną częścią przeszłości, teraźniejszości i przyszłości.

Niezwykle ważnym było aby projektowana funkcja jak najlepiej wykorzystywała potencjał fabryki. Przy wyborze teatru kluczowy jest ich podział ze względu na wielkość miejscowości. Żyrardów posiadając do 50 tysięcy mieszkańców może oferować regionalny teatr do 600 widzów z repertuarem głównie dramatycznym. Dobór tego typu teatru jest korzystny ze względu na bardzo duże powierzchnie i odpowiednie wysokości jakie oferuje obiekt. Możliwe jest stworzenie stałej sali widowiskowej z klasyczną sceną i adekwatnym zapleczem technicznym. Dziedziniec jest sercem całego założenia, stanowi on nierozzerwane wnętrze związane z funkcją, ponieważ to na nim znajduje się krzyż sceniczny z widownią i foyer. Stworzenie teatru dramatycznego w Żyrardowie byłoby odpowiedzią na potrzeby mieszkańców, ponieważ wzbogaci życie kulturowe i różnicując obecną ofertę kulturalną. Taki obiekt zapewniałby mieszkańcom dostęp do szerokiego repertuaru spektakli przyciągając osoby o odmiennych zainteresowaniach i należące do różnych grup wiekowych. Wprowadzenie teatru jest również zgodne z zaleceniami konserwatorskimi, ponieważ optymalnie wykorzystałoby wielkopowierzchniowe hale. Projektowany teatr wzbogacony jest w strefę warsztatów z produkcją dekoracji i kostiumów, strefę administracyjną, autonomiczną restaurację z zapleczem kuchennym, strefę administracyjną oraz na najwyższym piętrze strefę multimedialną z punktem widokowym pozwalającym na oglądanie zabytkowej fabryki z zupełnie innej perspektywy wraz z jej otoczeniem.

Dobudowywana bryła jest odseparowana od istniejącego budynku świetlikiem dostosowującym się do poszczególnych wysokości składowych fabryki. Istniejący obiekt składa się z czterech części o różnych wysokościach. Projektowana zabudowa posiada jedną wysokość nieznacznie wyższą od zabytku. Fabryka jest na planie litery U, dobudowywana bryła tworzy dopełnienie na planie odbicia lustrzanego litery L. Na połączeniach nowoprojektowanej części z istniejącą jest cofnięcie fragmentu elewacji i zastosowanie szkła.

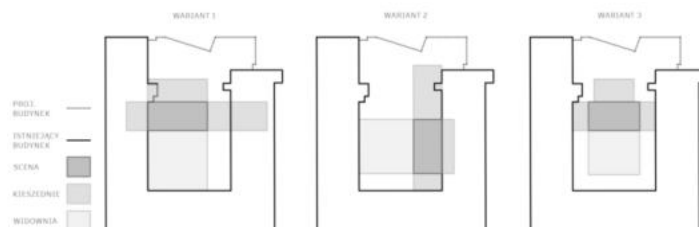
5. UKŁAD FUNKCJONALNO-UŻYTKOWY

Przeprowadzanie analiz:

- różnych wariantów lokalizacji krzyża scenicznego,
- zrealizowanych obiektów teatralnych,
- adaptacji istniejących fabryk na sale teatralne,
- wytycznych zawartych w opracowaniu „Porozmawiajmy o technologii teatru” autorstwa Jerzego Gumińskiego,
- możliwości adaptacyjnych budynku dawnej pończoszarni,

pozwoлиło dojść do rozwiązania sali widowiskowej ze sceną posiadającą głęboką kieszeń tylną (zascenie), która daje możliwość pogłębienia pola gry (wariant 3). Ze względu na ograniczoną szerokość dziedzińca stworzono dwie płytkie kieszenie boczne. W celu jak najlepszej ekspozycji zabytkowych

ścian dziedzińca zdecydowano się wprowadzić widownię w środek dziedzińca i rozgraniczyc ją od okalającego foyer za pomocą ścian z podwójnych tafli szkła ukształtowanych w taki sposób, aby odbijały dźwięk w stronę forteli na widowni. W momencie rozpoczęcia sztuki między tafle włącza się gęsty dym, który ogranicza widoczność pomiędzy widownią a foyer. Możliwość adaptacyjna dziedzińca pozwala na stworzenie widowni dla 465 osób.

Wejściem głównym znajdującym się w historycznej bramie wchodzi wszystkie osoby odwiedzające obiekt. Znajdując się w holu wejściowym możliwy jest zakup biletów w oknach zabytkowej Nowej Aparturni. Do głównego foyer znajdującego się na dziedzińcu wchodzi jedynie osoby po kontroli biletów. W dawnej Aparturni zlokalizowane jest foyer z możliwością tworzenia strefy wystawowej, a z niej dostęp do restauracji, która może funkcjonować również poza godzinami pracy teatru dzięki osobnemu wejściu. Na parterze znajduje się zaplecze restauracyjne wraz ze zmywalnią, 2 windami gastronomicznymi i pomieszczeniem na odpadki. Z foyer możliwe jest wejście do znajdującej się w historycznej Nowej Pończoszarni strefie szatni, a z niej do strefy sanitariatów. Na dziedzińcu pozostawione zostały metalowe schody podkreślające przemysłowy charakter obiektu, zgodnie z zaleceniami konserwatora oraz zaprojektowana została otoczona z trzech stron foyer widownia. Została ona oddzielona za pomocą podwójnych, szklanych tafli między które włączany może być dym ograniczający widoczność. Ściany i panele zawieszane nad widownią zostały zaprojektowane w taki sposób, aby odbijać dźwięk pochodzący ze sceny w stronę foteli widzów. Na widownię wchodzi się z dwóch stron schodząc po pochylni 60 cm poniżej poziomu dziedzińca. Scena wzbogacona jest o zascenie pozwalające na pogłębienie pola gry oraz dwie mniejsze kieszenie boczne. Zarówno scena jak i kieszeń tylna posiadają zapadnie schodzące do poziomu -7.0 m. Na scenę z kieszeni bocznych wejście jest możliwe przez wrota z poczekalni przysceniczej. Do niej jest dostęp ze skomunikowanego ze sobą zespołu pomieszczeń składającego się z rekwizytorni, dyżurki garderobianych i charakteryzatorni. Pomieszczenia te znajdują się w strefie aktora historycznej Pończoszarni. Zlokalizowana jest w niej strefa sanitariatów i bufet aktora z zapleczem. Do strefy aktora jest osobne wejście od strony południowej. Strefa ta posiada z dwóch stron klatki schodowe wraz z windami. Od południa jest także wejście dla pracowników teatru oraz podjazd dla samochodów ciężarowych obsługujących strefę teatralną jak i śmieciarek. Dostarczane dekoracje i elementy do ich stworzenia, rozładowywane są do magazynu dekoracji wysokich, w którym znajduje się winda o wymiarach 6.5m x 3m. Z magazynu przemieszczane są one do montowni, a z niej do kieszeni tylnej przez wrota. Są to pomieszczenia wysokie. Wchodząc wejściem dla pracowników należy w strefie wejściowej otrzymać pozwolenie na wejście. Znajduje się tam portiernia z wejściem kontrolowanym. Po wejściu jest łatwy dostęp do szatni pracowników warsztatów, dyżurek znajdujących się przy scenie oraz nowoprojektowanej klatki schodowej. Strefa portierni składa się z pomieszczenia na broń, szatni, pomieszczenia socjalnego oraz monitoringu. Posiada z jednej strony istniejącą, z drugiej

nowoprojektowaną klatkę schodową wraz z windą. Od wschodu jest wejście do historycznej Nowej Apreturni, w której zlokalizowana jest strefa administracyjna z holem i wejściem kontrolowanym zarówno do istniejącej klatki schodowej z windą, jak i do strefy kas. Jest tu również biuro obsługi widza, do którego dostęp jest także z głównego foyer.

Za pomocą trzech istniejących klatek schodowych w strefie aktora oraz strefie administracyjnej jest możliwe dostanie się do istniejącego podpiwniczenia pogłębionego do -3.5m. Na tym poziomie zlokalizowana jest strefa techniczna i magazynowa. Dobudowywany budynek jest zagłębiony do -7.0m i skomunikowany z istniejącym podpiwniczeniem za pomocą dwóch nowych klatek schodowych oraz autonomicznej nowo projektowej klatki dostępnej ze strefy warsztatów przy scenie. Kondygnacja składa się z zapadni i obsługi sceny, przestrzeni magazynowej, wentylatorni.

Kondygnacja 1 składa się ze strefy administracyjnej z holem wejściowym i sanitariatami w historycznej Nowej Apreturni, sekretariatu i pomieszczeń biurowych dyrekcji, salą konferencyjną i sanitariatami w zabytkowej Nowej Pończoszarni oraz biur pionu kancelaryjnego, organizacyjnego, artystycznego, finansowo- księgowego, kadr, administracyjno- gospodarczego, eksploatacji i inwestycji oraz sekcji energetyki w dawnej Apreturni. W Nowej Apreturni jest także kabina operatora światła oraz operatora dźwięku, dyżurka elektroakustyka oraz kabina tłumaczy bądź sprawozdawców w zależności od potrzeby. Historyczna Pończoszarnia to strefa aktora, w której są 4 garderoby dla solistów, 3 garderoby dla 17 aktorów, dyżurek dla garderobianych i fryzjerów oraz sanitariatów. Nad sanitariatami dla widzów na piętrze 1 jest strefa szatni i pomieszczeń socjalnych dla personelu sprzątającego i pracowników gospodarczych. Nad strefą portierni znajduje się strefa kuchni wraz z rozdzielnią i 2 windami gastronomicznymi, magazynami, szatniami i pomieszczeniem socjalnym. Z nowoprojektowanej klatki schodowej przy scenie jest dostęp do pomieszczenia socjalnego dla pracowników warsztatów oraz dyżurek.

Piętro 2 składa się ze strefy szatni i pomieszczeń socjalnych nad strefą portierni i sanitariatów parteru. Nowa Pończoszarnia i Apreturnia to warsztaty produkcji kostiumów. Nowa Apreturnia to hol z sanitariatami. Pończoszarnia to strefa aktora z dyżurką fryzjerów i garderobianych, sanitariatami, 4 garderobami dla 16 aktorów, 2 garderobami dla 16 statystów oraz salą prób czytanych. Dziedziniec składa się ze sznurowni, wysokich warsztatów produkujących dekorację oraz oddzielonej ścianami akustycznymi strefy aktora z salą prób i magazynkiem. Na tej kondygnacji znajdują się również strefy rekreacyjne nad którymi znajdują się świetliki.

Piętro 3 składa się z palmiarni będącej strefą relaksu w historycznej Nowej Apreturni, natomiast w Pończoszarni jest strefa warsztatów wraz z holem z sanitariatami do strefy multimedialnej znajdującej się na dziedzińcu nad widownią. Pomieszczenie multimedialne dla maksymalnie 49 osób otoczone jest dookoła przestrzenią widokową, która wysunięta jest również ponad historyczną Apreturnią.

Piętro 4 to znajdujące się w Nowej Apreturni archiwum.

6. PROGRAM UŻYTKOWY

Piętro 0

1.1	POMIESZCZENIE NA ODPADKI	10 m ²	1.53	TOALETA MĘSKA	26 m ²
1.2	SZATNIA WARSZTY MĘSKA	11 m ²	1.54	PRZEDSIONEK	28 m ²
1.3	WC	4 m ²	1.55	TOALETA DAMSKA	28 m ²
1.4	WYDZIELONY USTĘP	1 m ²	1.56	KLATKA SCHODOWA	45 m ²
1.5	WYDZIELONY USTĘP	1 m ²	1.57	WINDA	6 m ²
1.6	WC	4 m ²	1.58	KOMUNIKACJA	97 m ²
1.7	SZATNIA WARSZTY DAMSKA	12 m ²	1.59	TOALETA MĘSKA	11 m ²
1.8	ZMYWALNIA	11 m ²	1.60	TOALETA DAMSKA	6 m ²
1.9	ZAPLECZE	12 m ²	1.61	KLUB AKTORA	67 m ²
1.10	KOMUNIKACJA	5 m ²	1.62	PRZYGOTOWALNIA/ KUCHNIA	19 m ²
1.11	WINDA GASTRONOMICZNA	1 m ²	1.63	ZMYWALNIA	12 m ²
1.12	WINDA GASTRONOMICZNA	1 m ²	1.64	SZATNIA	11 m ²
1.13	WC	4 m ²	1.65	TOALETA	4 m ²
1.14	KOMUNIKACJA	15 m ²	1.66	WYDZIELONY USTĘP	1 m ²
1.15	KLATKA SCHODOWA	21 m ²	1.67	MAGAZYNEK	2 m ²
1.16	PORTIERNIA	11 m ²	1.68	KOMUNIKACJA	3 m ²
1.17	MONITORING	15 m ²	1.69	WINDA	8 m ²
1.18	POMIESZCZENIE NA BROŃ	2 m ²	1.70	PRZEDSIONEK	8 m ²
1.19	POMIESZCZENIE SOCJALNE	13 m ²	1.71	KLATKA SCHODOWA	23 m ²
1.20	KOMUNIKACJA	6 m ²	1.72	POCZEKALNIA PRZYSZENICZNA	62 m ²
1.21	SZATNIA	8 m ²	1.73	PRZEDSIONEK	2 m ²
1.22	WYDZIELONY USTĘP	1 m ²	1.74	WYDZIELONY USTĘP	1 m ²
1.23	WYDZIELONY PRYSZNIC	1 m ²	1.75	WYDZIELONY PRYSZNIC	1 m ²
1.24	TOALETA	3 m ²	1.76	REKWIZYTORNIA	17 m ²
1.25	HOL	26 m ²	1.77	CHARAKTERYZATORNIA	34 m ²
1.26	WINDA	5 m ²	1.78	DYŻURKA GARDEROBIANYCH	34 m ²
1.27	KLATKA SCHODOWA	22 m ²	1.79	PRZEDSIONEK	6 m ²
1.28	RESTAURACJA	150 m ²	1.80	PRZEDSIONEK	5 m ²
1.29	FOYER	208 m ²	1.81	TOALETA DAMSKA	7 m ²
1.30	PRZEDSIONEK	6 m ²	1.82	TOALETA MĘSKA	11 m ²
1.31	POMIESZCZENIE PORZĄDKOWE	8 m ²	1.83	MAGAZYNEK	6 m ²
1.32	BIURO OBSŁUGI WIDOWNI	16 m ²	1.84	KOMUNIKACJA	4 m ²
1.33	KOMUNIKACJA	24 m ²	1.85	KIESZEŃ BOCZNA	54 m ²
1.34	KASA	7 m ²	1.86	SCENA	168 m ²
1.35	KASA + PUNKT INFORMACYJNY	17 m ²	1.87	KIESZEŃ TYLNA	123 m ²
1.36	KOMUNIKACJA	8 m ²	1.88	WINDA	20 m ²
1.37	SZATNIA DLA KAS	6 m ²	1.89	MAGAZYN DEKORACJI WYSOKICH	172 m ²
1.38	RECEPCJA	25 m ²	1.90	STREFA WEJŚCIOWA	30 m ²
1.39	WINDA	4 m ²	1.91	KLATKA SCHODOWA	16 m ²
1.40	TOALETA	6 m ²	1.92	DYŻURKA MONTAŻYSTÓW DEKORACJI	3 m ²
1.41	KLATKA SCHODOWA	34 m ²	1.93	TOALETA	2 m ²
1.42	STREFA WEJŚCIOWA	81 m ²	1.94	DYŻURKA MECHANIKÓW SCENY	11 m ²
1.43	FOYER	297 m ²	1.95	HOL	24 m ²
1.44	PRZEDSIONEK	17 m ²	1.96	KIESZEŃ BOCZNA	18 m ²
1.45	WIDOWNIA	317 m ²	1.97	POMIESZCZENIE PORZĄDKOWE	2 m ²
1.46	PRZEDSIONEK	13 m ²	1.98	DYŻURKA OŚWIEŹNIOWCÓW	4 m ²
1.47	SZATNIA	224 m ²	1.99	WYDZIELONY USTĘP	2 m ²
1.48	POMIESZCZENIE SOCJALNE	13 m ²	1.100	WC	4 m ²
1.49	TOALETA	8 m ²	1.101	DYŻURKA NAPĘDÓW	6 m ²
1.50	TOALETA	6 m ²	1.102	KABINA NAPĘDÓW	6 m ²
1.51	KOMUNIKACJA	21 m ²			
1.52	PRZEDSIONEK	25 m ²			
					3027 m ²

Piętro 1

2.1	KŁATKA SCHODOWA	20 m ²	2.63	WYDZIELONY USTĘP	1 m ²
2.2	MAGAZYNEK	10 m ²	2.64	WYDZIELONY USTĘP	1 m ²
2.3	POMIESZCZENIE SOCJALNE	11 m ²	2.65	WYDZIELONY PRYSZNIC	1 m ²
2.4	PRZESTRZEŃ MAGAZYNOWA	8 m ²	2.66	PRZEDSIONEK	5 m ²
2.5	SZATNIA DAMSKA	12 m ²	2.67	SZATNIA MĘSKA	21 m ²
2.6	SZATNIA MĘSKA	11 m ²	2.68	KOMUNIKACJA	21 m ²
2.7	PRZEDSIONEK	3 m ²	2.69	KŁATKA SCHODOWA	20 m ²
2.8	WYDZIELONY USTĘP	1 m ²	2.70	WINDA	6 m ²
2.9	WYDZIELONY PRYSZNIC	2 m ²	2.71	WC	6 m ²
2.10	WYDZIELONY USTĘP	1 m ²	2.72	KOMUNIKACJA	78 m ²
2.11	PRZEDSIONEK	3 m ²	2.73	DYŻURKA GARDEROBIANYCH I FRYZJERÓW	12 m ²
2.12	WYDZIELONY PRYSZNIC	2 m ²	2.74	GARDEROBA SOLISTY	19 m ²
2.13	KOMUNIKACJA	5 m ²	2.75	WYDZIELONY PRYSZNIC	2 m ²
2.14	KOMUNIKACJA	15 m ²	2.76	WYDZIELONY USTĘP	2 m ²
2.15	KOMUNIKACJA	16 m ²	2.77	PRZEDSIONEK	2 m ²
2.16	MAGAZYN	9 m ²	2.78	PRZEDSIONEK	2 m ²
2.17	WINDA	5 m ²	2.79	WYDZIELONY PRYSZNIC	2 m ²
2.18	KUCHNIA	44 m ²	2.80	WYDZIELONY USTĘP	2 m ²
2.19	KOMUNIKACJA	5 m ²	2.81	PRZEDSIONEK	2 m ²
2.20	WINDA GASTRONOMICZNA	1 m ²	2.82	WYDZIELONY PRYSZNIC	2 m ²
2.21	ROZDZIELNIA	22 m ²	2.83	WYDZIELONY USTĘP	2 m ²
2.22	WINDA GASTRONOMICZNA	1 m ²	2.84	WYDZIELONY PRYSZNIC	2 m ²
2.23	KŁATKA SCHODOWA	22 m ²	2.85	WYDZIELONY USTĘP	2 m ²
2.24	DZIAŁ PROMOCJI I MARKETINGU	26 m ²	2.86	PRZEDSIONEK	2 m ²
2.25	DZIAŁ PROJEKTÓW	25 m ²	2.87	GARDEROBA SOLISTY	20 m ²
2.26	KIEROWNICZKI PIONU ADMINISTRACYJNO- GOSPODARCZEGO	25 m ²	2.88	GARDEROBA SOLISTY	20 m ²
2.27	KIEROWNICZKA DZIAŁU PROMOCJI I MARKETINGU ZE WSPARCIEM PR	18 m ²	2.89	GARDEROBA SOLISTY	20 m ²
2.28	SEKCJA ENERGETYKI	18 m ²	2.90	WC	11 m ²
2.29	EKSPLLOATACJA I INWESTYCJE	17 m ²	2.91	PRZEDSIONEK	2 m ²
2.30	PION ARTYSTYCZNY	26 m ²	2.92	WYDZIELONY USTĘP	1 m ²
2.31	PION KADR	27 m ²	2.93	WYDZIELONY PRYSZNIC	1 m ²
2.32	DZIAŁ KSIĘGOWOŚCI	27 m ²	2.94	DYŻURKA FRYZJERÓW I GARDEROBIANYCH	46 m ²
2.33	PION KANCELARYJNY	26 m ²	2.95	PRZEDSIONEK	6 m ²
2.34	KIEROWNICZKA BIURA OBSŁUGI WIDZA	18 m ²	2.96	PRZEDSIONEK	5 m ²
2.35	DZIAŁ PŁAC I UBEZPIECZEŃ	19 m ²	2.97	TOALETA DAMSKA	7 m ²
2.36	KIEROWNICZKA DZIAŁU KSIĘGOWOŚCI	19 m ²	2.98	POMIESZCZENIE PORZĄDKOWE	3 m ²
2.37	KANCELARIA	18 m ²	2.99	TOALETA MĘSKA	11 m ²
2.38	KOMUNIKACJA	54 m ²	2.100	GARDEROBA	44 m ²
2.39	HOL	106 m ²	2.101	GARDEROBA	28 m ²
2.40	WC	6 m ²	2.102	GARDEROBA	27 m ²
2.41	WC	4 m ²	2.103	MAGAZYNEK	5 m ²
2.42	WINDA	4 m ²	2.104	KL. SCH.	23 m ²
2.43	KŁATKA SCHODOWA	29 m ²	2.105	PRZEDSIONEK	8 m ²
2.44	POMIESZCZENIE PORZĄDKOWE	9 m ²	2.106	PRZEDSIONEK	2 m ²
2.45	WC	6 m ²	2.107	WYDZIELONY PRYSZNIC	2 m ²
2.46	SEKRETARIAT	56 m ²	2.108	WYDZIELONY USTĘP	2 m ²
2.47	KOMUNIKACJA	25 m ²	2.109	PRZEDSIONEK	2 m ²
2.48	SALA KONFERENCYJNA	35 m ²	2.110	WYDZIELONY PRYSZNIC	2 m ²
2.49	BIURO ZASTĘPCY DYREKTORA	17 m ²	2.111	WYDZIELONY USTĘP	2 m ²
2.50	WC	13 m ²	2.112	WYDZIELONY PRYSZNIC	2 m ²
2.51	PRZEDSIONEK	14 m ²	2.113	WYDZIELONY USTĘP	2 m ²
2.52	WC	6 m ²	2.114	PRZEDSIONEK	2 m ²
2.53	KOMUNIKACJA	80 m ²	2.115	WINDA	8 m ²
2.54	KABINA TŁUMACZY/SPRAWOZDAWCÓW	10 m ²	2.116	HOL	49 m ²
2.55	DYŻURKA ELEKTROAKUSTYKA	10 m ²	2.117	KŁATKA SCHODOWA	16 m ²
2.56	KABINA OPERATORA ŚWIATŁA	10 m ²	2.118	POMIESZCZENIE SOCJALNE	30 m ²
2.57	KABINA OPERATORA DŹWIĘKU	10 m ²	2.119	DYŻURKA	3 m ²
2.58	BIURO DYREKTORA	36 m ²	2.120	WC	2 m ²
2.59	POMIESZCZENIE SOCJALNE	56 m ²	2.121	POMIESZCZENIE TECHNICZNE	11 m ²
2.60	SZATNIA DAMSKA	18 m ²	2.122	MAGAZYNEK	19 m ²
2.61	PRZEDSIONEK	4 m ²	2.123	MAGAZYNEK	4 m ²
2.62	WYDZIELONY PRYSZNIC	1 m ²	2.124	MAGAZYNEK	2 m ²
		1158 m ²			666 m ²

Piętro 2

3.1	KLATKA SCHODOWA	22 m ²
3.2	POMIESZCZENIE PORZĄDKOWE	11 m ²
3.3	KOMUNIKACJA	16 m ²
3.4	TOALETA	3 m ²
3.5	WYDZIELONY USTĘP	1 m ²
3.6	WYDZIELONY PRYSZNIC	2 m ²
3.7	POMIESZCZENIE SOCJALNE	28 m ²
3.8	SZATNIA MĘSKA	30 m ²
3.9	SZATNIA DAMSKA	37 m ²
3.10	TOALETA	4 m ²
3.11	WYDZIELONY USTĘP	2 m ²
3.12	POMIESZCZENIE SOCJALNE	20 m ²
3.13	POMIESZCZENIE PORZĄDKOWE	9 m ²
3.14	KOMUNIKACJA	16 m ²
3.15	MAGAZYN	12 m ²
3.16	KLATKA SCHODOWA	22 m ²
3.17	PRACOWNIA TAPICERSKA	71 m ²
3.18	MAGAZYN	46 m ²
3.19	KOMUNIKACJA	86 m ²
3.20	MAGAZYN	29 m ²
3.21	POMIESZCZENIE SOCJALNE	32 m ²
3.22	KOMUNIKACJA	6 m ²
3.23	PRACOWNIA PERUKARSKA I FRYZJERSKA	52 m ²
3.24	PRACOWNIA KAPELUSZY I KWIATÓW	49 m ²
3.25	HOL	114 m ²
3.26	POMIESZCZENIE PORZĄDKOWE	9 m ²
3.27	KLATKA SCHODOWA	29 m ²
3.28	WC	6 m ²
3.29	WC	6 m ²
3.30	WC	4 m ²
3.31	WINDA	4 m ²
3.32	KOMUNIKACJA	26 m ²
3.33	KOMUNIKACJA	102 m ²
3.34	PRACOWNIA SCENOGRAFICZNA	58 m ²
3.35	KOMUNIKACJA	3 m ²
3.36	MAGAZYN BRUDNEJ BIELIZNY	8 m ²
3.37	PRALNIA	51 m ²
3.38	MAGAZYN BIELIZNY CZYTEJ	11 m ²
3.39	PRACOWNIA FARBIARSKA	101 m ²
3.40	SZATNIA	18 m ²
3.41	SZATNIA	21 m ²
3.42	POMIESZCZENIE SOCJALNE	66 m ²
3.43	PRZEDSIONEK	4 m ²
3.44	WYDZIELONY PRYSZNIC	1 m ²
3.45	WYDZIELONY USTĘP	1 m ²
3.46	WYDZIELONY USTĘP	1 m ²
3.47	WYDZIELONY PRYSZNIC	1 m ²
3.48	PRZEDSIONEK	5 m ²
3.49	WINDA	6 m ²
3.50	KLATKA SCHODOWA	45 m ²

1312 m²

3.51	KOMUNIKACJA	103 m ²
3.52	WC	11 m ²
3.53	WC	6 m ²
3.54	DYŻURKA GARDEROBIANYCH I FRYZJERÓW	13 m ²
3.55	GARDEROBA	20 m ²
3.56	GARDEROB	21 m ²
3.57	GARDEROBA	20 m ²
3.58	WYDZIELONY PRYSZNIC	2 m ²
3.59	WYDZIELONY USTĘP	2 m ²
3.60	PRZEDSIONEK	2 m ²
3.61	PRZEDSIONEK	2 m ²
3.62	WYDZIELONY PRYSZNIC	2 m ²
3.63	WYDZIELONY USTĘP	2 m ²
3.64	PRZEDSIONEK	2 m ²
3.65	WYDZIELONY PRYSZNIC	2 m ²
3.66	WYDZIELONY USTĘP	2 m ²
3.67	WYDZIELONY PRYSZNIC	2 m ²
3.68	WYDZIELONY USTĘP	2 m ²
3.69	PRZEDSIONEK	2 m ²
3.70	GARDEROBA	20 m ²
3.71	SALA PRÓB CZYTANYCH	35 m ²
3.72	PRZEDSIONEK	2 m ²
3.73	WYDZIELONY USTĘP	2 m ²
3.74	WYDZIELONY USTĘP	2 m ²
3.75	PRZEDSIONEK	2 m ²
3.76	WYDZIELONY PRYSZNIC	2 m ²
3.77	GARDEROBA STATYSTÓW	64 m ²
3.78	GARDEROBA STATYSTÓW	46 m ²
3.79	WYDZIELONY PRYSZNIC	2 m ²
3.80	PRZEDSIONEK	6 m ²
3.81	PRZEDSIONEK	5 m ²
3.82	TOALETA MĘSKA	11 m ²
3.83	TOALETA DAMSKA	7 m ²
3.84	WINDA	15 m ²
3.85	PRZEDSIONEK	9 m ²
3.86	KLATKA SCHODOWA	24 m ²
3.87	PRZESTRZEŃ REKREACYJNA	79 m ²
3.88	SALA PRÓB SCENICZNYCH	111 m ²
3.89	MAGAZYN PODRĘCZNY DEKORACJI	24 m ²
3.90	WINDA	20 m ²
3.91	MONTOWNIA	106 m ²
3.92	PRACOWNIA MALARSKA	46 m ²
3.93	PRACOWNIA STOLARSKA	53 m ²
3.94	PRACOWNIA ŚLUSARSKA	53 m ²
3.95	PRZESTRZEŃ REKREACYJNA	209 m ²
3.96	POMIESZCZENIE PORZĄDKOWE	11 m ²
3.97	KLATKA SCHODOWA	16 m ²
3.98	KOMUNIKACJA	42 m ²
3.99	POMIESZCZENIE PORZĄDKOWE	2 m ²
3.100	WINDA	5 m ²

1250 m²

Piętro 3

4.1	PALMIARNIA STREFA RELAKSU	129 m ²
4.2	WC	6 m ²
4.3	WINDA	4 m ²
4.4	PRZEDSIONEK	10 m ²
4.5	KLATKA SCHODOWA	20 m ²
4.6	MAGAZYNEK	10 m ²
4.7	PRACOWNIA MODELARSKA	154 m ²
4.8	WINDA	6 m ²
4.9	KLATKA SCHODOWA	45 m ²
4.10	KOMUNIKACJA	68 m ²
4.11	WC	11 m ²
4.12	WC	7 m ²
4.13	PRZEDSIONEK	6 m ²
4.14	PRZEDSIONEK	5 m ²
4.15	TOALETA MĘSKA	12 m ²
4.16	PRACOWNIA KRAWIECKA	117 m ²
4.17	TOALETA DAMSKA	7 m ²
4.18	MAGAZYN	5 m ²
4.19	POMIESZCZENIE SOCJALNE	6 m ²
4.20	KOMUNIKACJA	2 m ²
4.21	MAGAZYN	22 m ²
4.22	KOMUNIKACJA	52 m ²
4.23	WINDA	11 m ²
4.24	PRZEDSIONEK	9 m ²
4.25	KLATKA SCHODOWA	25 m ²
4.26	PRACOWNIA SZEWSKA	126 m ²
4.27	STREFA MULTIMEDIALNA	175 m ²
4.28	GALERIA	33 m ²
4.29	POMIESZCZENIE TECHICZNE	32 m ²
4.30	TARAS WIDOKOWY	202 m ²
		1317 m ²

Piętro 4

5.1	ARCHIWUM	161 m ²
5.2	WINDA	4 m ²
5.3	KLATKA SCHODOWA	19 m ²
		184 m ²

Piętro -1

1	WINDA	20 m ²
2	MAGAZYN	192 m ²
3	POMIESZCZENIE TECHICZNE	18 m ²
4	MAGAZYN	35 m ²
5	WENTYLATORNIA	324 m ²
6	OBSŁUGA SCENY	131 m ²
7	ZAPADNIA SCENY	309 m ²
8	WC	6 m ²
9	KLATKA SCHODOWA	16 m ²
10	KOMUNIKACJA	316 m ²
11	KLATKA SCHODOWA	24 m ²
12	KLATKA SCHODOWA	22 m ²
13	PRZEDSIONEK	8 m ²
14	WINDA	7 m ²
15	PRZESTRZEŃ MAGAZYNOWA	426 m ²
16	WINDA	5 m ²
17	KLATKA SCHODOWA	42 m ²
18	KOMUNIKACJA	36 m ²
19	PRZESTRZEŃ TECHNICZNA	99 m ²
20	KOMUNIKACJA	47 m ²
21	PRZESTRZEŃ TECHNICZNA	199 m ²
22	MAGAZYNEK	7 m ²
23	PRZESTRZEŃ MAGAZYNOWA	120 m ²
24	WINDA	4 m ²
25	PRZEDSIONEK	7 m ²
26	KLATKA SCHODOWA	17 m ²
27	KLATKA SCHODOWA	16 m ²
28	MAGAZYNEK	6 m ²
		2460 m ²

7. ZABEZPIECZENIA PRZECIWPOŻAROWE

Obiekt klasyfikuje się jako ZLI. Posiada on 4 kondygnacje z podpiwniczeniem. Jest on budynkiem średniowysokim. Kasa odporności pożarowej dla budynku to „B”. Wielkość strefy pożarowej nie przekracza 5 000 m². Strefy oddzielono ścianami REI 120 i drzwiami EI 60. Zachowano istniejące dojścia ewakuacyjne i zaprojektowano dwie nowe klatki ewakuacyjne na kondygnacjach nadziemnych i trzy nowe na poziomie -7.0m. Długość dojścia przy dwóch możliwych drogach ucieczki nie przekracza 40m. W miejscach gdzie jest jedynie jedno dojście stosuje się dodatkową ochronę strefy pożarowej stałymi samoczynnymi urządzeniami gaśniczymi wodnymi. Odporność ogniowa biegów, spoczników i pochylni, służących celom ewakuacji wynosi R60. Główna konstrukcja nośna dobudowywanej części posiada klasę odporności ogniowej R120, konstrukcja dachu- R30, strop- REI60, ściana zewnętrzna EI30, pokrycie dachu- RE30. Projektuje się kurtynę przeciwpożarową oddzielającą widownię od sceny teatralnej, kieszenie sceniczne od sceny. Wyszczególnia się przy scenie kurtynę żelazno-

przeciwpożarową oraz kurtynę wodno- przeciwpożarową. Scena wyposażona jest w samoczynne urządzenia oddymiające uruchamiane za pomocą systemu wykrywania dymu.

8. ROZWIĄZANIA KONSTRUKCYJNE

Zachowuje się istniejącą konstrukcję fabryki eksponując żeliwne słupy i sklepienia kolebkowe. Konstrukcja jest jedynym elementem, który zachował się we wnętrzach. Zgodnie z zaleceniami konserwatora likwiduje się wszelkie wtórne przepierzenia, wydzielenia i ścianki działowe, które komplikują historyczny układ pomieszczeń.

Układ konstrukcyjny dobudowywanej części jest mieszany: konstrukcja szkieletowa z elementami ściennymi. Wykorzystano elementy o lekkiej konstrukcji stalowej nawiązując do schodów na dziedzińcu. Stosuje się konstrukcję wzmacniającą istniejącego muru fundamentowego o grubości 80cm na podstawie opracowania geotechnicznego. Projektuje się konstrukcję szkieletową przenoszącą ciężar widowni i konstrukcję przenoszącą obciążenie stropu i dachu. Ściany nośne projektuje się z silki E24 kl. 15, natomiast działowe to ścianki z płyt gipsowo- kartonowych o grubości 12 cm oraz szklane przegrody podkreślające halowość przestrzeni.

9. ELEWACJE

Zachowuje się zabytkowe elewacje uzupełniając brakujące kształtki ceramiczne. Pozostawia się również metalowe schody i dekoracje, które podkreślają przemysłowy charakter obiektu. Przebudowuje się zwieńczenie szczytu Starej Pończoszarni od ulicy Bolesława Limanowskiego zgodnie z jej pierwotnym wyglądem przed zniszczeniem w wyniku I Wojny Światowej. Istniejące elewacje oczyszcza się metodami konserwatorskimi. Ze względów izolacyjnych oraz stanu stolarki okiennej wymienia ją się na nową. Otwory okienne od ulicy Nowy Świat pozostawia się powiększone.

Dobudowywany budynek połączony jest z istniejącą fabryką za pomocą cofnięcia się względem linii elewacji szklaną fasadą. Głównym materiałem wykorzystywanym jest wysokoselektywne szkło przeciwsłoneczne ze wzmocnioną izolacyjnością termiczną. Materiałem użytym na elewacji południowej i na dachu są panele elewacyjne Lamella Cor-Ten 30 o rdzawym kolorze. Elewacja południowa posiada pęknięcia w postaci świetlików.

WYKAZ LITERATURY

Akty prawne i dokumenty

1. Blancard J., Blancard T., Maćkowski M., Borawska K., Kłopotowska M., Inwentaryzacja Pończoszarni w Żyrardowie, 2010 r.
2. Dz.U.2022.0.1225 t.j. - Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie
3. Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa nr 1016
4. Plan Rozwoju Lokalnego Miasta Żyrardów, Dokument przyjęty Uchwałą Rady Miasta Żyrardowa Nr XXII/191/04 z dn. 24 czerwca 2004 roku
5. Porębska-Srebrna J., *Pończoszarnia Żyrardów, Potencjał dziedzictwa, Dokumentacja historyczno-konserwatorska*, Warszawa 2007
6. Strategia Rozwoju Miasta Żyrardowa na lata 2023-2030, Dokument przyjęty Uchwałą Rady Miasta Żyrardowa Nr XIX/136/16 z dn. 1 stycznia 2016 roku
7. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Żyrardowa, Dokument przyjęty Uchwałą Rady Miasta Żyrardowa Nr XLIX/413/10 z dn. 30 września 2010 roku
8. Szmygin B., Fortuna-Marek A., Siwek A., *Plan Zarządzania pomnikiem historii, Żyrardów dziewiętnastowieczna osada fabryczna*, Żyrardów: PKN ICOMOS, 2017
9. Uchwała nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r. w sprawie Planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego
10. Urząd Miasta Żyrardowa, *Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Żyrardowa. Cz. II – analiza w sferze przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej, technicznej i zabytkoznawczej*, Żyrardów 2016

OŚWIADCZENIE dotyczące pracy dyplomowej zatytułowanej: Adaptacje przestrzeni poprzemysłowych: przekształcanie fabryk w sale teatralne.

Imię i nazwisko studenta: ~~XXXXXXXXXXXX~~

Data i miejsce urodzenia: 13.04.2000, Płock

Nr albumu: 182162

Wydział: Wydział Architektury

Kierunek: Architektura

Poziom kształcenia: studia drugiego stopnia

Forma studiów: stacjonarne

Typ pracy: praca dyplomowa magisterska

1. Oświadczenie dotyczące samodzielności pracy

Świadoma(y) odpowiedzialności karnej z tytułu naruszenia przepisów ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2509, z późn. zm.) i konsekwencji dyscyplinarnych określonych w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1571, z późn. zm.),¹ a także odpowiedzialności cywilnoprawnej oświadczam, że przedkładana praca dyplomowa została opracowana przeze mnie samodzielnie.

Niniejsza praca dyplomowa nie była wcześniej podstawą żadnej innej urzędowej procedury związanej z nadaniem tytułu zawodowego.

Wszystkie informacje umieszczone w ww. pracy dyplomowej, uzyskane ze źródeł pisanych i elektronicznych, zostały udokumentowane w wykazie literatury odpowiednimi odnośnikami zgodnie z art. 34 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

2. Oświadczenie o stosowaniu narzędzi GenAI

Oświadczam, iż praca została wytworzona samodzielnie i bez wykorzystania narzędzi GenAI

29.04.2025, ~~XXXXXXXXXXXX~~

Data i podpis lub uwierzytelnienie w portalu uczelnianym Moja PG

**) Dokument został sporządzony w systemie teleinformatycznym, na podstawie §15 ust. 3b Rozporządzenia MNiSW z dnia 12 maja 2020 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie studiów (Dz.U. z 2020 r. poz. 853). Nie wymaga podpisu ani stempla.*

¹ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce:

Art. 312. ust. 3. W przypadku podejrzenia popełnienia przez studenta czynu, o którym mowa w art. 287 ust. 2 pkt 1–5, rektor niezwłocznie poleca przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego.

Art. 312. ust. 4. Jeżeli w wyniku postępowania wyjaśniającego zebrany materiał potwierdza popełnienie czynu, o którym mowa w ust. 5, rektor wstrzymuje postępowanie o nadanie tytułu zawodowego do czasu wydania orzeczenia przez komisję dyscyplinarną oraz składa zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa.